

سید قطب

Sayyid Quṭb

U okrilju Kur'ana

في
ظلال
القرآن

15

Naslov originala
SAYYID QUTB
FI ZILALI-L-QUR'AN

Sayyid Quṭb

U okrilju Kur'ana

Fī zīlāli-l-Qur'ān

15

SARAJEVO, 1998.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

« وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرْنَا مِنْ
كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا
قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ » .

(سورة التوبة آية ١٢٢)

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Svi vjernici ne treba da idu u boj. Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice njihove potrudi da se uputi u vjerske nauke i neka opominju narod svoj da mu se vrata, da bi se Allaha pobjali (9/122).

U OKRILJU KUR'ANA

15

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

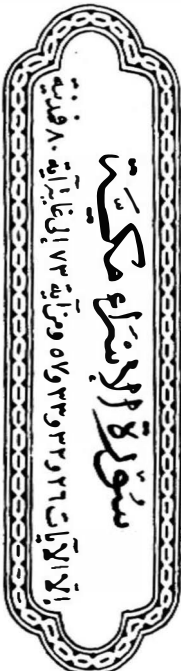
من سورة الإسراء

U IME ALLAHA, MILOSTIVOG, SAMILOSNOG!

SURA EL-ISRĀ'

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

« بِسْمِ اللّٰهِ الَّذِیْ اَسْرَى بِیْدِهِ لَیْلًا مِنَ السَّجْدِ الْحَرَامِ اِنَّ السَّجْدَ الْاَوْقَعِ الَّذِیْ بَارَكْنَا حَوْلَهُ ، لَیْرَبِّهِ مِنْ آٰتِآئِنَا ، اِنَّهُ هُوَ السَّمِیْعُ الْبَصِیْرُ ①

« وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ ، وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ : اَلَا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِيْ وَكَيْلًا * ذُرِّيَّةً مِنْ حَمَلِنَا مَعَ نُوحٍ ، اِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا * وَضَعْنَا اِيَّكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَنُفَسِّدَنَّ فِي الْاَرْضِ مَرْتَبَيْنِ وَنَعْمَلُنَّ عَلْوًا كَبِیْرًا * فَاِذَا جَاءَ وَعْدُ اُولٰٓئِهٖمَا بَعَثْنَا عَلَيْنَكَ عِبَادًا اَنَّا اُولٰٓئِیْ بِاَسْمٍ شَدِیْدٍ ، فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ ، وَكَانَ وَعْدًا مَّتْمُولًا * ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ ، وَآتَيْنَاكُمْ بِاَمْرٍ اَلَمٍّ وَّابِیْنَتٍ ، وَجَعَلْنَاكُمْ اَكْثَرَ قَبِیْرًا * اِنْ اَحْسَبْتُمْ اَحْسَبْتُمْ لَآ اَنْفِیْكُمْ ، وَاِنْ اَسْتَأْذِنُكُمْ فَلَمَّا ؛ فَاِذَا

جَاءَ وَعَدُ الْآخِرَةَ لِيُسْوَئُوا جُوهَكُمْ ، وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ ، وَلِيَتَّبِعُوا مَا عَلَّمْتُمْ تَبْيِيرًا * عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ ، وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا ، وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا .

« إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ ، وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا * وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا .

« وَيَدْعُو الْإِنْسَانَ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا .

« وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَاتٍ ، فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ ، وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِيَتَّبِعُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ . وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ، وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا * وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ ، وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا * اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا .

« مَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ، وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ، وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ، وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا * وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَوْمًا أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا ، فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ ، فدمَرْنَاهَا تَدْمِيرًا * وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ ، وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا .

« مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ، ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا * وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ ، فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا * كَلَّا نُمَدِّدُ هُوْلَاءَ وَهُوَ لَاءٌ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ ، وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا * انظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ، وَالْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْصِيلًا » ﴿٥١﴾

SURA EL-ISRĀ'
OBJAVLJENA U MEKKI
111 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo Svoga roba iz Hrama časnog u Hram daleki, čiju smo okolinu blagoslovili kako bismo mu neka znamenja Naša pokazali. - On, uistinu, sve čuje i sve vidi (17/1).

A Mūsāu smo Knjigu dali i uputstvom je sinovima Isrāilovim učinili: "Mjesto Mene - Gospodara drugog ne uzimajte (17/2),

o, potomci onih koje smo sa Nūhom nosili!" On je, doista, bio rob zahvalni (17/3).

I Mi smo u Knjizi objavili sinovima Isrāilovim: "Vi ćete doista dva puta nered na Zemlji učiniti i preko mjere oholi postati (17/4).

I kada dođe vrijeme prve od dvije prijetnje, poslaćemo protiv vas robove Naše, silno moćne, oni će uzduž i poprijeko zemlju vašu pregaziti, i prijetnja će se ispuniti (17/5).

Zatim ćemo vam dati pobjedu protiv njih i pomoći ćemo vas imecima i sinovima i učinimo vas brojnijim - (17/6).

Sve što činite - činite sebi, dobro i zlo. - A kad dođe vrijeme druge prijetnje, poslaćemo ih da na licima vašim tugu i jad ostave i da u Hram kao i prvi put, ponovo provale i da sve što osvoje do temelja poruše (17/7).

I Gospodar vaš će vam se opet smilovati; ako vi ponovo započnete, započecemo i Mi. A džehennem smo za nevjernike tamnicom učinili (17/8).

Ovaj Kur'an vodi jedinom ispravnom putu, i vjericima koji čine dobra djela donosi radosnu vijest da ih čeka nagrada velika (17/9)

a da smo za one koji u onaj svijet ne vjeruju - bolnu patnju pripremili (17/10).

Čovjek i proklinje i blagosilje; čovjek je dosta nagao (17/11).

I Mi smo noć i dan kao dva znamenja učinili: znamenje za noć smo uklonili, a znamenje za dan smo vidnim učinili kako biste mogli da tražite

od Gospodara svoga blagodati i da biste broj godina znali i da biste vrijeme računali; i sve smo potanko objasnili (17/12).

I svakom čovjeku ćemo ono što uradi o vrat privezati, a na Sudnjem danu ćemo mu knjigu otvorenu pokazati: (17/13).

“Čitaj knjigu svoju, dosta ti je danas to što ćeš svoj račun polagati!” (17/14).

Onaj ko ide pravim putem, od toga će samo on koristi imati, a onaj ko luta - na svoju štetu luta, i nijedan grešnik tuđe grijehe neće nositi. A Mi nijedan narod nismo kaznili dok poslanika nismo poslali! (17/15).

Kad hoćemo da jedan grad uništimo, onima koji su u njemu na raskoš navikli prepustimo da se razvratu oдаju i da tako zasluđu kaznu, pa ga onda do temelja razrušimo (17/16).

I koliko smo samo naroda poslije Nūha uništili! A dovoljno je to što Gospodar tvoj zna i vidi grijehe robova Svojih (17/17).

Onome koji želi ovaj svijet, Mi mu brzo dajemo što hoćemo i kome hoćemo, ali ćemo mu poslije džehennem pripremiti, u kome će se osramoćen i odbačen peći (17/18).

A onaj koji želi onaj svijet i trudi se da ga zasluđu, a vjernik je, trud će mu hvale vrijedan biti (17/19).

Svima njima, i jednima i drugima, dajemo darove Gospodara tvoga; a darovi Gospodara tvoga nisu nikome zabranjeni (17/20).

Gledaj kako jednima dajemo prednost nad drugima a na onom svijetu razlika u stepenima i prednostima biće, doista, veća (17/21).

Ova sura, sura El-Isrā', objavljena je u Mekki. Ona počinje ukazivanjem slave Allahu, a i završava zahvalom Allahu. Ona sadrži nekoliko tema, a većina ih govori o vjeri. Neke se odnose na pravila pojedinačnog i društvenog ponašanja, neke na etiku uspostavljenu na ovoj vjeri. Pored toga, ova sura sadrži i nekoliko kazivanja o Sinovima Isrāilovim, koja se odnose na Mesdžidu'l-aksa u kojoj je ilo noćno putovanje (El-Isrā'), sadrži i dio kazivanja o Ādemu, Iblisu i Allahovoj časti ukazanoj čovjeku.

Osnovni element u ovoj suri i centar svih njenih ključnih tema je ličnost Vjerovesnika (alejhi's-selam) i stav stanovnika Mekke prema njemu. Ustvari, tu se radi o Kur'anu koga je donio Vjervjesnik, govori o

prirodi ovog Kur'ana, kuda upućuje, i stavu tog naroda prema Kur'anu. Ovom prilikom nastavlja se kazivanje i o prirodi poslanstva i poslanika i odlici Muhammedovog poslanstva koje ne nosi u sebi pečat osjetilne nadnaravnosti, govori kakva propast slijedi za one koji demantiraju poslanstvo. Dalje se govori o odluci pojedinačne odgovornosti, da li slijedenja Upute ili zablude u okviru vjerovanja, govori o kolektivnoj odgovornosti i praktičnom ponašanju u okviru društva. Sve je to u slijedu nakon što je Allah (Uzvišeni) odgodio kaznu ljudima pa im je slao poslanike koji su donosili radosnu vijest, upozorenje, objašnjenje i podrobno kazivanje: *I sve smo potanko objasnili* (17/12).

U kontekstu ove sure ponavlja se da je Allah bez ikakvih nedostataka, zatim se veliča Allah i zahvaljuje Njemu na Njegovim dobrima. Početak ove sure glasi: *Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo Svoga roba iz Hrama časnog u Hram daleki* (17/1). Kod naredbe Sinovima Isrâilovim o monoteizmu, Kur'an ih podsjeća da su oni potomci vjernika zajedno sa Nühom, *On je doista bio rob zahvalni* (17/3), a kod podsjećanja na molenje politeista uslijedile su riječi: *Hvaljen neka je On i vrlo visoko iznad onoga što oni govore, Njega veličaju sedmera nebesa i Zemlja, i oni na njima, i ne postoji ništa što Ga ne veliča, hvaleći Ga; ali, vi ne razumijete veličanje njihovo* (17/43-44), a kod prenošenja riječi Sljedbenika Knjige neki od njih, kada im se uči Kur'an, govore: *"Hvaljen neka je Gospodar naš, obećanje Gospodara našeg se ispunilo"* (17/108). Ova sura završava ajetom: *... i reci: "Hvaljen Allah koji Sebi nije uzeo djeteta i Koji u vlasti nema ortaka i Kome ne treba zaštitnik zbog nemoći - i hvaleći Ga veličaj!"* (17/111).

U tim brojnim temama koje se kreću oko jedne osovine koju smo objasnili, u kontekstu se izlažu teme u nekoliko cjelina.

Prva cjelina ukazuje na noćno putovanje: *Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo Svoga roba iz Hrama časnoga u Hram daleki, čiju smo okolinu blagoslovili* (17/1). Ovo ukazivanje otkriva i smisao ovog noćnog putovanja, a taj je: *... kako bismo mu neka znamenja Naša pokazali* (17/1). Povodom govora o Mesdžidu'l-Aksau spominje se i Knjiga Mūsâova, ističe se šta se u njoj govori Sinovima Isrâilovim, o njihovoj nesreći, upropaštavanju i progonjenju dva puta sve zbog njihova nasilja i smutnje, premda su bili upozoreni tri pa i četiri puta: *... ako vi ponovo započnete, započecemo i Mi* (17/8). Ovdje se potvrđuje da je Kur'an posljednja objavljena Knjiga, koja upućuje onome što je najbolje i najčvršće, dok čovjek žuri i ne može da savlada svoje emocije, potvrđuje se osnova

pojedinačnog slijedenja, Upute ili zablude, zatim princip društvenog slijedenja u postupcima i ponašanju.

Druga cjelina počinje osvrtom na princip monoteizma, da se na njemu podiže zdanje društva, ponašanje u radu i ophođenju. To se sve povezuje za ovu osnovicu na kojoj se ne može graditi život bez oslanjanja na monoteizam.

U trećoj cjelini govori se o lutanju džahilijetskog totemizma koji zastupa mišljenje da Bog ima kćerke i ortake - subožanstva, govori se o proživljenju i odbijanju politeista da će se to dogoditi, govori se o njihovom susretu sa Kur'anom, njihovom protivljenju Vjerovjesniku (alejhi's-selam) i naredenju vjernicima da drugo govore i uzvraćaju onim što je bolje.

U četvrtoj cjelini se objašnjava zašto Allah nije uputio Muhammeda (alejhi's-selam) sa nadnaravnostima, govori se da su raniji narodi nagonili u laž nadnaravnosti i da se nad njima ostvarila propast sukladno Allahovu zakonu. Ova četvrta cjelina govori i o stavu politeista prema Allahovu upozorenju u vezi sa Vjerovjesnikovim (alejhi's-selam), viđenjem u vrijeme Isrā'a i Miradža, njihovu nagonjenju u laž i o oholom ponašanju, navodi se i jedin dio kazivanja o Iblisu i oglašavanju da će on voditi rat protiv Ādemovih potomaka. Ovo kazivanje je iznijeto na način kako bi otklonilo faktore zablude koje čine politeisti. Poslije ovoga uslijedilo je i zaplašivanje ljudi Allahovom kaznom, podsjećanje na Allahovu blagodat učinjenu njima, govori se o ukazivanju časti čovjeku i iznosi se šta očekuje pokorne, a šta grijешnike: *A na dan kad pozovemo sve ljude s vođama njihovim, oni kojima se Knjiga njihova da u desnu ruku njihovu čitaće knjige svoje i neće im biti ni koliko trun jedan učinjena nepravda; onaj ko je na ovom svijetu bio slijep biće slijep i na onom i daleko od svakoga dobra (17/71-72).*

Posljednja cjelina iznosi: spletke politeista prema Vjerovjesniku (alejhi's-selam), pokušaj unošenja smutnje u Objavu i nastojanje da se protjera Vjerovjesnik iz Mekke, ističe se da su oni njega prisilno protjerali i da se on nije iselio po naredbi Allahovoj, na njih bi bila primijenjena propast kakva je primijenjena i na naselja prije njih kada su progonila ili ubijala svoje poslanike. Allah naređuje Vjerovjesniku (alejhi's-selam) da nastavi svojim putem, da uči Kur'an, da klanja, da moli Allaha za udoban odlazak i dolazak i da razglasi da će Istina doći, a neistina propasti. I ova cjelina je popraćena riječima da je ovaj Kur'an, u koga su politeisti htjeli unijeti smutnju, lijek i uputa vjernicima, međutim, ljudi raspoložu neznatnim znanjem: *Vama je dato samo malo znanja (17/85).*

Razgovor se nastavlja o Kur'anu i njegovoj nadnaravnosti. Međutim, oni traže da im Vjerovjesnik (alejhi's-selam) predoči materijalnu nadnaravnost, traže da meleki siđu sa neba, predlažu da bi Vjerovjesnik trebao imati veličanstven i ukrašen dvor ili bašču datula i grožđa gdje bi izvirale i kroz koje bi proticale rijeke ili da učini da se i kod njih pojave izvori, ili da se on uzdigne na nebesa i donese im kakvu knjigu sa sobom koju bi oni čitali. Pored ovih zahtjeva bilo je i drugih prijedloga koji su više bili ispunjeni bijesom i ohološću nego nekim zahtjevom radi upute i zadovoljstva. Na sve ovo Vjerovjesnik je odgovorio da to ne spada u dužnost Vjerovjesnika i prirodu poslanstva, nego se cjelokupno pitanje ustupa Allahu. Doći će vrijeme da plate dugove oni koji predlažu ovakve prijedloge, da oni, kad bi posjedovali i riznice Allahove milosti, čije se bogatstvo ne može sagledati, ne bi ga trošili bojeći se da sve to ne bi potrošili. Međutim, bilo bi im dovoljno da osjete da Kosmos i sve što je na njemu veliča Allaha, da je dokaze nadnaravnosti donio Mūsā prije, i to nije navelo tvrdoglave da vjeruju, one koji su provocirali svugdje na Zemlji. Allah ih je kaznio egzemplarnom kaznom.

Ova sura završava osvrtom na Kur'an i na osnovnu istinu o Kur'anu koji je objavljivao duže vrijeme da bi ga Poslanik prenosio narodu, također duže vremena, prema prilikama i potrebama, da bi ga prihvatili, odgovorili mu, živo, stvarno i praktično, o Kur'anu koga su dočekali oni koji su ranije dobili znanje sa skrušenošću i jakim dojmom koji izaziva i plač i padanje na sedždu. Ova sura završava zahvalom Allahu koji Sebi nije uzeo dijete, Koji u vlasti nema ortaka i Kome ne treba zaštitnik zbog nemoći. Ona završava i veličanjem Allaha i tvrdnjom da On nema sudruga i ortaka, isto onako kao što je i počela.

O kazivanju o Israu, noćnom putovanju i Miradžu, koji su se dogodili u jednoj te istoj noći, o noćnom putovanju iz Mesdžidu'l-harama u Mekki do Mesdžidu'l-akaa u Jerusalemu, i o Miradžu iz Jerusalema ka nebeskim visinama do Sidretu'l-muntehaa, o svijetu nevidenog i nama nepoznajnog imamo nekoliko verzija, o čemu je bilo dosta polemike. Ona se i dalje vodi.

Razilaženje se javlja i o mjestu iz koga je Vjerovjesnik noću oputovao. Neki kažu da je to bilo tačno Mesdžidu'l-harem. Ovo je očito.

Prenosi se od Vjerovjesnika (alejhi's-selam) slijedeće: "Dok sam ja bio u džamiji u sobi Bejtul-harema, između sna i jave, dođe Džibril (alejhi's-selam) sa Burakom." Neki kažu: Odnio ga je noću iz kuće Ummihane, kćeri Ebu Taliba. Pod pojmom Mesdžidu'l-harem podrazumijeva se prostor koji okružuje Mesdžid, a Ibni Abbas kaže: "Cjelokupni Harem je Mesdžid!"

Neki kažu da je te noći Vjerovjesnik spavao u kući Ummihane, poslije jacije, da je odveden te noći i vratio se te noći. Vjerovjesnik je prenio ovo Ummihani riječima: "Predstavili su mi se vjerovjesnici i ja sam klanjao sa njima." Tada je ustao da izađe u Mesdžid, a Ummihana ga povuče za odijelo. On je upita: "Šta ti je!" "Bojim se", odgovori Ummihana, "da te tvoj narod neće ugoniti u laž ako im ti to kažeš." On odgovori: "Pa i ako me budu ugonili u laž!" Izašao je i pored njega sjede Ebu Džehl. Vjerovjesnik (alejhi's-selam) ga obavijesti o slučaju noćnog putovanja. Nato će Ebu Džehl: "O, družino Beni Kab, Ibni Luj, dodite brzo ovamo!" Ispričao im je šta mu je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) rekao. Neki od njih su lupali šakom o šaku, stavljajući ruke na glavu u znak čuđenja i pobijanja. Poneki su i napustili islam nakon tog događaja. Jedan od prisutnih je otišao do Ebu Bekra (radijallahu anhu) i upitao ga: "Je li to Vjerovjesnik rekao?" Ebu Bekr odgovara: "Da," i dodaje: "Ja vjerujem da, ako je to on rekao, istinu je rekao." Prisutni dalje pita: "I ti mu vjeruješ da je on otišao i stigao u Siriju i vratio se u Mekku u toku jedne noći, i to prije nego je svanulo?" Ebu Bekr odgovara: "Da, ja mu vjerujem i više od toga, vjerujem mu i u vijest da je išao na nebesa!" Zbog toga je Ebu Bekr nazvan Siddikom. Među njima je bilo nekih koji su nekada ranije bili u Jerusalemu pa su tražili od Vjerovjesnika (alejhi's-selam) da im opiše kakav je Mesdžidu'l-aksa. On im je i to do u detalje opisao. Vidio ga je i opisao im ga je. Oni rekoše: "Što se tiče tog opisa, on je tačan." I tada mu ponovo zatražiše: "Opiši ti nama gdje je sada naša karavana?" On im tada reče koliki je broj deva i u kakvom je stanju karavana. Vjerovjesnik je tome dodao i ovo: "Doći će tada i tada i to pri izlasku sunca, karavanu će predvoditi zelenkasta deva." Izašli su tog određenog dana prema Suneji (krivini) da bi posmatrali prethodnicu karavane. Jedan od prisutnih reče: "Ovo je, tako mi Boga, sunce izašlo!" A drugi će na to: "Eto, ovo je, Boga mi, karavana, ide, predvodi je zelenkasta deva, upravo onako kako reče Muhammed." Ni tada nisu povjerovali. Iste noći desio se i Miradž, odlazak Vjerovjesnika na nebo iz Jerusalema.

Razilaženje postoji i kod pitanja da li je ovo noćno putovanje bilo na javi ili u snu. Aiša (radijallahu anha) kaže: "Tijelo Vjerovjesnika (alejhi's-selam) nije bilo iščezlo, nego se on ispeo duhovno". A Hasan ističe da je to

bilo viđenje u snu. Drugi prenose da je bilo i tijelom i dušom, da se posteljina Vjerovjesnika (alejhi's-selam) nije bila ni ohladila, a on se povratio s putovanja u postelju.

Iz ovih svih verzija najvjerojatnije će biti da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) napustio svoju postelju iz sobe Ummihane i otišao u Mesdžid i dok je bio u sobi između sna i jave, odveden je na to noćno putovanje i dalje na Miradž, zatim se vratio u svoju postelju prije nego se postelja ohladila.

Mi ne mislimo da postoji razlog za dužu raspravu o ovome pitanju koja se javljala i ranije, a i u savremeno vrijeme, raspravu o prirodi ovog potvrđenog događaja iz života Vjerovjesnika (alejhi's-selam) i putovanja noću, Israa i Miradža, da li je to bilo duhovno ili tjelesno, da li je to bilo viđenje u snu ili na javi. U svakom slučaju, razlike između ovih situacija nisu daleko, niti mijenjaju bilo šta o prirodi ovog događaja. Njegova je bit otkrivanje Vjerovjesniku (alejhi's-selam) dalekih prostora i svjetova u jednom trenutku. Svi oni koji znaju bilo šta o Allahovoj Božanskoj moći i prirodi poslanstva neće se ni najmanje čuditi ovom događaju. Ljudska moć je ograničena, Božanska moć jednaka je svim djelima koja se javljaju ljudsko viđenju u odnosu na Njegovu moć i Njegovo poimanje neujednačene lakhoće i težine, prema onome što je čovjek uobičajio i kako misli. Uobičajeni domak viđenja u svijetu ljudi nije mjerodavan u procjeni stvari u odnosu na Allahovu moć. Priroda poslanstva je povezivanje sa melekima, ali ne po analogiji ni po običaju ostalih ljudi. Priroda poslanstva je takva da može otkriti i daleke prostore ili daleki svijet. Dostizanje do toga poznatim ili nepoznatim sredstvima nije čudnije od povezivanja sa melekima i primanja saznanja od njih. Ebu Bekr (radijallahu anhu) potvrdio je, odgovarajući na pitanje koje je bilo čudno i pomalo stravično nekim ljudima, da je to nešto prosto i prirodno: "Ja mu vjerujem da je bio i dalje od toga. Vjerujem mu u vijest o nebesima."

U povodu ovog događaja i objašnjenja njegove istinitosti, narodu, materijalnim dokazom koga su oni tada tražili, u kazivanju o karavani i njegovom opisu karavane, može se primijetiti da Vjerovjesnik (alejhi's-selam) nije slušao bojaznost Ummihane (radijallahu anha) da ga neće narod ugoniti u laž zbog čuda ovog događaja. Pouzdanje Vjerovjesnika u istinu koju je donio i u istinu koja se njemu dogodila djelovalo je na nj da otvoreno iznese narodu šta je vidio, bez obzira kakav će njihov sud biti o tome. Neki su ga stvarno napustili, a drugi to uzeli za predmet ismijavanja i sumnje. Međutim, Vjerovjesnika (alejhi's-selam) to nije omelo da javno iznese istinu u koju je vjerovao. U ovome je dobar primjer svim nosiocima poziva da javno iznose istinu ne plašeći se kako će to ljudi primiti, ne

laskajući ljudima, niti očekujući da oni budu zadovoljni time pa da to odobre, ako se to suprotstavlja istini koja se izlaže.

Također se primjećuje da Vjerovjesnik (alejhi's-selam) nije smatrao ovaj događaj nadnaravnošću kojom bi potvrdio svoje poslanstvo, premda su ljudi insistirali da im predoči kakvu nadnaravnost. Samo noćno putovanje postalo im je jasno da je istinito, ali ovaj poziv se ipak ne oslanja na nadnaravnosti nego se oslanja na prirodu ovog poziva i njegov program koji ima čvrstu podlogu i koji se poklapa sa spoznajama nakon ispravljanja tih spoznaja i njihova osnaženja. Javno istupanje Vjerovjesnika (alejhi's-selam) nije proisticalo iz oslanjanja na taj događaj u bilo čemu, radi svoga poslanstva, nego je to javno istupanje bilo iz uvjerene istine da je ona, zaista, sama po sebi istina.

Da se sada vratimo na prvu cjelinu i zadržimo na njoj podrobnije.

Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo Svoga roba iz Hrama časnog u Hram daleki, čiju smo okolinu blagoslovili kako bismo mu neka znamenja Naša pokazali. - On, uistinu, sve čuje i sve vidi (17/1).

Ova sura počinje slavljenjem Allaha najprikladnijim duševnim pokretom koji je u skladu sa ugodnom atmosferom ovog noćnog odlaska i koji je, istovremeno, najprikladnija spona između čovjeka i gospodara, roba i Rabba u tom svijetlom horizontu.

Atribut "robovanje" spominje se u riječima *priveo je svoga roba* (17/1), da bi dokazao i potvrdio kod mjesta noćnog putovanja i Miradža kako je to stepen dostignuća do kojeg čovjek nije dosegao. To je zbog toga da se ne bi zaboravio ovaj atribut, da se ne bi pomiješao položaj "robovanja" sa položajem Božanstva, kao što je došlo do miješanja u kršćanskoj dogmatici nakon Isaa (alejhi's-selam), zbog miješanja njegovog rođenja i njegove smrti, zbog dokaza koji su mu dati, a neki kršćani to uzeli kao uzrok miješanja položaja "robovanja" i položaja Božanstva. U islamskom učenju zadržana je ta jednostavnost i čistota, zatim čišćenje ličnosti Božanstva od svih drugih božanstva, ortaka, itd. što bi sličilo Božanstvu izbliza ili izdaleka.

Riječ *isra* je izvedena iz riječi *sera*, a znači noću putovati. Riječ *esra* nosi u sebi i vremensko značenje, koje nema potrebe spominjati, međutim, kontekst izričito govori da je to bila noć: *Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo Svoga roba... (17/1)* da bi označio i predočio, kako je to u Časnom Kur'anu prakticirano: noć baca svoj mirni mrak i tamna atmosfera noći obuhvata čovjeka tako da se on naslađuje ugodnim putovanjem.

Putovanje iz Mesdžidu'l-harema u Mesdžidu'l-aksa je odabrano putovanje od strane Svevišnjega, Sveobaviještenoga. Ono povezuje monoteizam počevši od Ibrahima i Ismaila (alejhime's-selam) do posljednjeg vjerovjesnika Muhammeda (alejhi's-selam). Ovim povezivanjem svetih mjesta svih monoteističkih vjera ovim čudnim putovanjem kao da se htjelo objelodaniti da je posljednji Vjerovjesnik naslijedio svetosti svih poslanika koji su bili prije njega i da njegovo poslanstvo obuhvata sve te svetosti, a njegovo poslanstvo povezuje se sa poslanstvima svih njih. To je putovanje koje simbolizira najudaljenije krajeve i prostorno i vremenski, sadrži daljine i horizonte prostranije od vremena i mjesta, sadrži značenje daleko veće od bližnjeg značenja koje se javlja na prvi pogled.

Opisivanje Mesdžidu'l-akkaa *čiju smo okolinu blagoslovili (17/1)* je opis koji ocrtava blagoslov uz sami Mesdžid i koji se izliva na nj. To je sjena koju direktno ne može baciti drugi izraz koji bi mu odgovarao, kao na primjer: *Mi smo ga blagoslovili, ili: Mi smo u njemu blagoslovili.* To su detalji čudesnog kur'anskog izraza.

Noćno putovanje je dokaz koga prate dokazi: *kako bismo mu neka Naša znamenja pokazali (17/1)*. To je čudno prelaženje između Mesdžidu'l-harema i Mesdžidu'l-akkaa za vrlo kratko vrijeme, tako da se ni postelja Vjerovjesnika (alejhi's-selam) nije bila ohladila; bez obzira kakvo je to putovanje bilo i na koji način provedeno, ono je jedan od Allahovih dokaza, ono otvara čudne horizonte srcu u ovom Bitku, otkriva skrivene moći u biću ovog ljudskog stvorenja, otkriva iskonske spremnosti koje su mu date da dočekuje izljev moći u osobama koje su izabrane među ljudima ove vrste, osobama koje je Allah počastio i odabrao nad ostalim Svojim stvorenjima podarivši im ove ugodne tajne. ... *On, uistinu, sve čuje i sve vidi (17/1)*. Čuje i vidi sve što je lijepo i nježno i što je skriveno sluhu i vidu drugih.

Kontekst u uvodnom ajetu prelazi iz slavljenja Allaha: *Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo Svoga roba (17/1)*, u formu Alahove

odluke: *kako bismo mu neka znamenja Naša pokazali (17/1)* i prelazi na opis Allaha: *On, uistinu, sve čuje i sve vidi (17/1)* sukladno detaljima izražajnih dokaza sa tačnim i preciznim mjerilom. Slavljenje se uzdiže prema Biću Allahovom (Uzvišenoga), a odluka koja se namjerava noćnim putovanjem izražena je kroz tekst Uzvišenoga, opis da On čuje i vidi je naveden kao stalna vijest koja govori o Njegovom Božanskom biću. Ove tri različite forme nalaze se u jednom ajetu da bi obavile i izložile dokaze u punoj tačnosti.

Ovo noćno putovanje je jedan Allahov dokaz. To je čudno prelaženje u omjeru na uobičajeno putovanje čovjeka. Mesdžidu'l-aksa je dio ovoga puta. Mesdžidu'l-aksa je i centar Svete Zemlje u koju je Allah nastanio Sinove Isrāilove, a onda ih protjerao iz nje. Historija Mūsāa i Sinova Isrāilovih bit će zastupljena ovdje na odgovarajućem mjestu u kontekstu ove sure i u slijedećem ajetima.

A Mūsāu smo Knjigu dali i uputstvom je sinovima Isrāilovim učinili: "Mjesto Mene - Gospodara drugog ne uzimajte (17/2),

o, potomci onih koje smo sa Nūhom nosili!" On je, doista, bio rob zahvalni (17/3).

I Mi smo u Knjizi objavili sinovima Isrāilovim: "Vi ćete doista dva puta nered na Zemlji učiniti i preko mjere oholi postati (17/4).

I kada dođe vrijeme prve od dvije prijetnje, poslaćemo protiv vas robove Naše, silno moćne, oni će uzduž i poprijeko zemlju vašu pregaziti, i prijetnja će se ispuniti (17/5).

Zatim ćemo vam dati pobjedu protiv njih i pomoći ćemo vas imecima i sinovima i učinimo vas brojnijim. - (17/6).

Sve što činite - činite sebi, dobro i zlo. - A kad dođe vrijeme druge prijetnje, poslaćemo ih da na licima vašim tugu i jad ostave i da u Hram kao i prvi put, ponovo provale i da sve što osvoje do temelja poruše (17/7).

I Gospodar vaš će vam se opet smilovati; ako vi ponovo započnete, započemo i Mi. A džehennem smo za nevjernike tamnicom učinili (17/8).

Ovaj izvod iz historije Sinova Isrāilovih spominje se u Kur'anu samo u ovoj suri. Ona sadrži kraj Sinova Isrāilovih koji su doputovali tamo i čija je zemlja propala. Ovi ajeti otkrivaju direktne odnose između stradanja naroda i širenja smutnje među njima, sukladno Allahovu zakonu o kome će malo kasnije biti riječi u ovoj istoj suri. Kada Allah odredi jednoj zemlji propast, on omogućuje da oni koji žive ugodno i luksuzno u njoj čine smutnju, što je uzrok propasti te zemlje pa je oni vode do njena rušenja.

Ovo kazivanje u ovom izvodu počinje spominjanjem Knjige Mūsāa, Tevrata, i upozorenjima Sinova Isrāilovih, gdje ih podsjeća na njihova drevnog djeda Nūha, zahvalnog roba i njihove pradjedove koji su zajedno sa njime bili preneseni lađom, a koji su svi bili vjernici.

A Mūsāu smo Knjigu dali i uputstvom je sinovima Isrāilovim učinili: "Mjesto Mene - Gospodara drugog ne uzimajte (17/2),

o, potomci onih koje smo sa Nūhom nosili!" On je, doista, bio rob zahvalni (17/3).

To upozorenje i podsjećanje potvrđuju Allahovo obećanje o kome će se govoriti u kontekstu ove sure, također, nešto kasnije, a to je da Allah neće kazniti jedan narod sve dok im ne pošalje poslanika koji će ih upozoravati i skretati im pažnju.

Prva namjera Mūsāova donošenja Knjige jeste ...*uputstvom je Sinovima Isrāilovim učiniti .. Mjesto mene - Gospodara drugoga ne uzimajte (17/2)*, zatim da se oslanjaju samo na Allaha, i da se ni prema kome ne usmjeravaju do prema Allahu. To je Uputa. To je vjerovanje. Onaj koji uzme sebi zamjenika Allahu, taj niti vjeruje niti je upućen na Pravi Put.

Mūsā im se obraća u ime njihovih pradjedova koje je lađa nosila sa Nūhom, a oni su sažetak čovječanstva u vrijeme prvog poslanika na Zemlji. obraća im se ovim srodstvom da bi ih podsjetio na Allahov odabir ovih njihovih pradjedova koji su bili sa Nūhom, zahvalnim robom, da bi ih povratio ovom vjerničkom drevnom srodstvu.

Nūha se opisuje sa *ubudijje* u ovom i svakom drugom smislu. To je u skladu sa svojstvom poslanika odabranih i isticanjem tog svojstva. Tim istim svojstvom opisan je i Muhammed (alejhi's-selam) ranije, na način kur'anske harmoničnosti u atmosferi ove sure i njena konteksta.

U toj Knjizi, koju je Allah dao Mūsāu da bude uputa Sinovima Isrāilovim, obavještavaju se kako je rušenje nad njima bilo provedeno zbog nereda kojeg su činili na zemlji, da se ono ponovilo dva puta zbog

ponavljanja istih uzroka. Tu su upozoreni da će se s njima tako postupati kad god se oni budu povratili unošenju nereda na zemlji, potvrđujući time Allahov zakon koji se ne mijenja.

I Mi smo u Knjizi objavili sinovima Isrâilovim: "Vi ćete doista dva puta nered na Zemlji učiniti i preko mjere oholi postati (17/4).

Ova Objava je vijest od Allaha njima o onome što će im se desiti - prema Allahovu znanju njihove sudbine. To nije prisilna njihova sudbina, nego sudbina koja počiva na njihovim djelima. Allah nikoga ne prisiljava da čini nered. *Allah ne naređuje da se rade ružna djela (7/28)*, nego On zna šta će biti, a prema Allahovu znanju šta će biti, to biva, iako prema ljudskom saznanju to se još nije dogodilo niti je s njega svučena zavjesa.

Allah je objasnio Sinovima Isrâilovim u Knjizi koju je donio Mūsā da će oni u dva navrata praviti nered na Zemlji, da će dominirati u Svetoj Zemlji i vladati, i kad god su se uzdigli i to uzdignuće iskoristili da čine smutnju na zemlji, njima će zavladati neko ko će ih pobijediti, dozvoljavati zabranjeno i potpuno uništiti.

I kada dođe vrijeme prve od dvije prijetnje, poslaćemo protiv vas robove Naše, silno moćne, oni će uzduž i poprijeko zemlju vašu pregaziti, i prijetnja će se ispuniti (17/5).

Ovo je ta prva prijetnja da će oni vladati u toj zemlji, da će imati i vlast i moć pa će nered činiti. Tada će Allah usmjeriti na njih jednog od Svojih robova koji je gori od njih, hrabriji i moćniji, koji će naslijediti njihove domove, ulaziti će u njih kako hoće, napuštati će ih kada želi, gaziti će sve što je u njima i svakoga ko je u njima, bez ikakva straha. ... *i prijetnja će se ispuniti (17/5)* ona se ne može izostaviti niti u laž utjerati.

Kada su Sinovi Isrâilovi osjetili nevolju poraza i poniženja, povratili su se svome Gospodaru, popravili situaciju i izvukli pouku iz iskušenja koje je nad njima vladalo, i kada su se osvajači uzdigli i postali oholi, kada ih je obmanula njihova moć, počeli su činiti nasilje nad drugima i po zemlji nered izazivati, pa je Allah omogućio da poraženi nadvaladaju pobjednika, da slabiji savladaju ohole: *Zatim ćemo vam dati pobjedu protiv njih i pomoći ćemo vas imecima i sinovima i učinićemo vas brojnijim (17/6).*

Zatim se ovo kazivanje navodi iznova.

U kontekstu, prije nego što se završi iznošenjem istinitih vrijednosti i prijetnje koja će biti realizirana, određuje se pravilo rada i nagrade:

Sve što činite, činite sebi, dobro ili zlo (17/7).

To je pravilo koje se ne mijenja ni na ovom ni na budućem svijetu. Ono govori da svaki posao čovjeka pripada samo njemu, sa svim plodovima i rezultatima. Ovo pravilo govori da kazna ili nagrada, prirodni plod tog rada, proističe iz tog rada i prema njemu se formira i čovjeka čini odgovornim za samog sebe. Ako čovjek hoće, može činiti dobro sebi, a može i zlo, a kada mu se predoči kazna, tada za sve može koriti samo sebe.

Kada je definirano ovo pravilo, u kontekstu se nastavlja sa dopunom istinite vijesti.

A kada dođe vrijeme druge prijetnje, poslaćemo ih da na licima vašim tugu i jad ostave i da u Hram, kao i prvi put, ponovo provale i da sve što osvoje do temelja poruše (17/7).

U kontekstu se ne navodi kakvu su smutnju Sinovi Israilovi ponovo činili, zadovoljavajući se time što je prije rečeno: *Vi ćete doista dva puta nered na zemlji učiniti (17/4)*. To dokazuje šta će ih zadesiti drugi put, *i da u Hram, kao i prvi put, ponovo provale (17/7)*. I da poruše i imovinu i domove koje su zauzeli: *... i da sve što osvoje do temelja poruše (17/7)*. To je slika kompletnog rušenja koje se proteže na sve i koje govori da ništa nije ostalo.

Vijest se potvrdila i kazna dogodila. Allah je dao da je Sinove Israilove savladao isti onaj ko ih je i prvi put pobijedio onaj koji ih je protjerao iz zemlje i zemlju im potpuno razrušio.

U tekstu se ne identificira ko su bili ti koji su savladali Sinove Israilove jer se tekst ograničava samo na pouku, a pouka se ovdje i želi. Namjera je da se objasne Allahovi zakoni ljudima.

Ova vjerna istina i primijenjena kazna popraćene su i u kontekstu: da rušenja katkada može biti radi milosti: *I Gospodar vaš će vam se opet smilovati (17/8)*, ako ste iz toga izvukli pouku.

Ako se Sinovi Israilovi povrate smutnji na zemlji, pa kazna je tu i zakon se primjenjuje: *Ako vi ponovo započnete, započecemo i Mi (17/8)*.

Sinovi Israilovi ponovo su počeli činiti smutnju pa je Allah dao mogućnost muslimanima da ih savladaju i protjeraju sa cjelokupnog Arabijskog poluotoka. Oni su ponovo počeli činiti smutnju pa je Allah omogućio tim drugima pa su ih savladali, a u najnovije doba omogućio je Hitleru da zagospodari nad njima. Oni su se danas ponovo povratili smutnji

formirajući Izrael, tako da su Arapi, gospodari zemlje, osjetili muke. Dao Bog da njima neko zagospodari ko će ih najžešće kazniti, potvrđujući Allahovo kategoričko obećanje, sukladno Njegovom zakonu koji se ne može izmijeniti! To ćemo, ako Bog da, uskoro vidjeti!

Kontekst završava ajetom u kome se govori o sudbini nevjernika na Sudnjem danu i onih koji unose smutnju u društvu:

A džehennem smo za nevjernike tamnicom učinili (17/8). Tu će biti zatvoreni, niko neće izmaći. Bit će prostran i bit će mjesta za njih sve.

Iz ovog inserta iz historije Sinova Israilovih i njihove Knjige koju je Allah dao Mūsāu da se pomoću nje upute (a oni se nisu uputili nego zalutali i propali) kontekst prelazi na Kur'an i kaže za nj da upućuje na ono što je bolje i čvršće:

Ovaj Kur'an vodi jedinom ispravnom putu, i vjernicima koji čine dobra djela donosi radosnu vijest da ih čeka nagrada velika (17/9),

a da smo za one koji u onaj svijet ne vjeruju - bolnu patnju pripremili (17/10).

Ovaj Kur'an vodi jedinom ispravnom putu (17/9).

Ovo općenito o onima koje Kur'an upućuje i na šta ih upućuje. Ova uputa obuhvaća narode i pokoljenja bez vremenskog i mjesnog ograničenja, obuhvaća svaki program i metod koji ih upućuje na to, obuhvaća svako dobro prema kome se upućuju ljudi svih vremena i prostora.

Kur'an upućuje jedinom ispravnom putu u svijetu savjesti i osjećaja, i to čini jasnom i jednostavnom vjerom u kojoj nema nikakve složenosti niti nejasnoće, koja oslobađa dušu od opterećenja obmanama i bajkama, oslobađa ljudsku pozitivnu moć da radi i stvara, povezuje prirodne zakone Kosmosa sa prirodnim zakonima čovjeka, harmonično i skladno.

Kur'an upućuje jedinom ispravnom putu usklađujući ono što je ezoterično i egzoterično u čovjeku, što je između njegovih osjećaja i ponašanja, između njegovog vjerovanja i djelovanja. Prema tome, to je

čvrsto povezivanje za čvrsto uže koje se ne može prekinuti. To je ono što teži ka visini, a čvrsto postavljeno na zemlji. Prema tome, svako djelo je ibadet, klanjanje Allahu, kada se čovjek s tim djelom usmjeri prema Allahu, makar to djelo bilo uživanje ili traženje uživanja u životu.

Kur'an upućuje jedinom ispravnom putu u svijetu ibadeta usklađujući obaveze i mogućnosti čovjeka tako da obaveze ne prelaze njegovu mogućnost pa da bi padao u očaj što ih ne može ispuniti, da osjeća slabost i lahkomislenost, niti obaveze prekoračuju namjeru, umjerenost i granice mogućnosti.

Kur'an upućuje jedinom ispravnom putu kod uspostavljanja međuljudskih odnosa, između pojedinaca, između supružnika, u vlasti i narodu, državama i nacijama. Ovi odnosi uspostavljaju se na čvrstim i stabilnim osnovama na koje ne djeluju mišljenja niti želje, niti se naklanja zbog ljubavi ili mržnje, niti na njih utječu interesi i ciljevi. To su osnove koje je uspostavio Sveznajući i Sveobaviješteni o ljudima. On najbolje zna koga je stvorio, zna šta je pogodno ljudima na svakom kraju Zemlje i u svakom pokoljenju. Otuda ih Kur'an vodi jedinom ispravnom putu u sistemu vlasti, finansijama, društvu i međusobnoj saradnji koja odgovara čovjeku.

Kur'an vodi jedinom ispravnom putu u izgradnji svih nebeskih vjera i povezivanja među njima, veličanju svetosti tih vjera i njihovoj zaštiti. Na osnovu toga, cjelokupno društvo sa svim svojim nebeskim vjerama živjelo bi u miru i harmoniji.

Ovaj Kur'an vodi jedinom ispravnom putu, i vjernicima koji čine dobra djela donosi radosnu vijest da ih čeka nagrada velika (17/9) ... a da smo za one koji u onaj svijet ne vjeruju - bolnu patnju pripremili (17/10). Ovo je osnovno pravilo u radu i nagradi. Nadgradnja se uspostavlja na vjerovanju i dobrom djelovanju. Nema vjerovanja bez primjene u radu niti primjene u radu bez vjerovanja. Samo vjerovanje ostalo bi u okviru osjećaja, ne bi bilo potpuno vjerno. Primjena u radu bez vjerovanja izgledala bi kao nešto odsječeno i što nema oslonca. I na jednom i drugom uspostavlja se život koji vodi jedinom ispravnom putu. Sa njima se ostvaruje uputa kakvu ocrtava ovaj Kur'an.

Međutim, oni koji nisu upućeni ovim Kur'anom prepušteni su strastima i želji čovjeka, čovjeka koji žuri, koji ne zna šta mu koristi, a šta šteti, čovjeka koji je podstaknut, čovjeka koji ne može da savlada svoje emocije, makar mu one donosile zlo.

Čovjek i proklinje i blagosilje; čovjek je doista nagao (17/11).

To je zbog toga što čovjek ne zna sudbinu stvari niti njihove posljedice. Katkada radi nešto što je loše i zlo i požuri to zlo sebi, a da to ne zna, ili zna, ali nije u mogućnosti da se savlada. Kako je ovo daleko od kur'anske Upute koja je stalna, koja upućuje i koja je smirena! To su, zaista, dva različita pravca. Među njima je veoma velika razlika. To je Uputa Kur'ana, a ono želja i strasti čovjeka.

Sa ukazivanja na Noćno putovanje i djela koja su to propratila i ukazivanja na Nūha i vjernike koje je lada nosila s njim, ukazivanja na Sinove Israilove i šta im je Allah odredio u Knjizi, na što ukazuje ova odredba Allahova zakona koja se proteže na ljude, sa pravila o radu, nagradi i kazni, ukazivanja na posljednju Knjigu koja vodi jedinome ispravnome putu.

Iz svih ovih ukazivanja na Allahove dokaze koje je dao Svojim poslanicima, kontekst prelazi na kosmičke Allahove dokaze u ovom Bitku, s čime povezuje aktivnost čovjeka i njegova djela, njegov trud, nagradu ili kaznu, njegovu zaradu i obračun. Primijetit će se da su zakoni o radu, nagradi, sticanju i obračunu na Sudnjem danu čvrsto povezani sa glavnim kosmičkim zakonima, definirani samim tim zakonima uspostavljenim na pravilima i zakonitostima koji se ne mijenjaju, strogo organizirani u preciznom kosmičkom sistemu koji regulira dan i noć sukladno želji Stvoritelja koji je dao noć i dan.

I Mi smo noć i dan kao dva znamenja učinili: znamenje za noć smo uklonili, a znamenje za dan smo vidnim učinili kako biste mogli da tražite od Gospodara svoga blagodati i da biste broj godina znali i da biste vrijeme računali; i sve smo potanko objasnili (17/12).

I svakom čovjeku ćemo ono što uradi o vrat privezati, a na Sudnjem danu ćemo mu knjigu otvorenu pokazati: (17/13).

“Čitaj knjigu svoju, dosta ti je danas to što ćeš svoj račun polagati!” (17/14).

Onaj ko ide pravim putem, od toga će samo on koristi imati, a onaj ko luta - na svoju štetu luta, i nijedan grešnik tuđe grijehe neće nositi. A Mi nijedan narod nismo kaznili dok poslanika nismo poslali! (17/15).

Kad hoćemo da jedan grad uništimo, onima koji su u njemu na raskoš navikli prepustimo da se razvratu odaju i da tako zasluže kaznu, pa ga onda do temelja razrušimo (17/16).

I koliko smo samo naroda poslije Nūha uništili! A dovoljno je to što Gospodar tvoj zna i vidi grijehe robova Svojih (17/17).

Onome koji želi ovaj svijet, Mi mu brzo dajemo što hoćemo i kome hoćemo, ali ćemo mu poslije džehennem pripremiti, u kome će se osramoćen i odbačen peći (17/18).

A onaj koji želi onaj svijet i trudi se da ga zasluži, a vjernik je, trud će mu hvale vrijedan biti (17/19).

Svima njima, i jednima i drugima, dajemo darove Gospodara tvoga; a darovi Gospodara tvoga nisu nikome zabranjeni (17/20).

Gledaj kako jednima dajemo prednost nad drugima, a na onom svijetu razlika u stepenima i prednostima biće, doista, veća (17/21).

Kosmički zakon koji regulira smjenu dana i noći, koji s tim povezuje nastojanje ljudi da rade, da računaju vrijeme, da povezuju s tim sticanje čovjeka, bilo dobra ili zla, i na osnovu tog dobra ili zla da stiču i nagradu, sa ovim kosmičkim zakonom povezane su posljedice upute i zablude i pojedinačne obaveze, tako da niko neće nositi teret drugoga. Sa kosmičkim zakonom povezano je i Allahovo obećanje da On nikoga neće kazniti prije nego mu uputi poslanika. Sa kosmičkim zakonom povezan je i Allahov zakon vezan za uništenje nekih naselja nakon što u njima unose smutnju oni koji žive u raskoši i izobilju. S njim je povezana i sudbina onih koji insistiraju da se ubrza kazna i onih koji traže onaj svijet i što Allah daje jednima i drugima na ovom i budućem svijetu. Sve se odvija sukladno čvrstom zakonu koji se ne može mijenjati i sistemu koji se, također, ne da izmijeniti. Ništa od svega ovoga nije slučajno.

I Mi smo noć i dan kao dva znamenja učinili: znamenje za noć smo uklonili, a znamenje za dan smo vidnim učinili kako biste mogli da tražite od Gospodara svoga blagodati i da biste broj godina znali i da biste vrijeme računali; i sve smo potanko objasnili (17/12).

Noć i dan su dva velika kosmička dokaza koji se smjenjuju prema tačnosti ovog zakona u kome se nikada ne događa nered niti poremećaj. U tome nema nikakvog poremećaja. Šta je cilj smjenjivanja dana i noći ovdje? Dokaz noći je stalan kao i dokaz dana. Izgleda, a Bog najbolje zna, da je cilj toga - tama noći u kojoj se skrivaju stvari, prestaju kretanje i smiruju duhovi.

Noć kao da je zbrisana kada se uporedi sa svjetlom dana i kretnjom života i stvari u njemu. Dan kao da je rasvijetljen svjetlom u kome je sve otkriveno i dostupno vidu.

To brisanje noći i isticanje dana je *kako biste mogli da tražite od Gospodara svoga blagodati i da biste broj godina znali i da biste vrijeme računali* (17/12). Prema tome, noć je za odmor, smiraj i okupljanje, a dan za rad, sticanje i ustajanje. Smjenom noći i dana ljudi računaju godine, odnosno znaju kada su pojedini događaji, godišnja doba i pojedine djelatnosti.

I sve smo potanko objasnili (17/12). Ništa i niko nije prepušten u ovom Bitku slučajnosti. Preciznost zakona po kome se kreću noć i dan govori o tačnosti rasporeda i detaljisanja, a to je dokaz tog zakona.

Sa ovim kosmičkim preciznim zakonom vezano je svako djelo, nagrada ili kazna.

I svakom čovjeku ćemo ono što uradi o vrat privezati, a na Sudnjem danu ćemo mu knjigu otvorenu pokazati: (17/13).

“Čitaj knjigu svoju, dosta ti je danas to što ćeš svoj račun polagati!” (17/14).

Učinak svakog čovjeka je ono što uslijedi iz njegovog rada, tj. što mu se dodijeli radom, a to je onomatopeja za njegov rad. Njega je nužno vezati o vrat čovjeku da bi predstavio njegovu potrebu za radom i da se on od njega ne može rastaviti. To je rečeno kur'anskim načinom da bi se otjelovilo i istaklo značenje u osjetilnoj formi. Otuda djelo čovjeka ne zaostaje iza njega niti se čovjek može otrgnuti od njega. Isti je slučaj i sa opisom iznošenja njegove knjige rastrte i otvorene na Sudnjem danu. To će predstavljati njegovo djelo, otvoreno tako da ga nije moguće sakriti ili zaniijekati ili otrgnuti od njega. Ovo značenje ocrtava se u slici Knjige koja je otvorena. Na taj način ono više djeluje na čovjeka. Tada se vizija čovjeka spaja sa tim učinkom i čovjek primjećuje ovu knjigu sa strahom zbog učinka i značenja toga na tom teškom Danu u kome se otkriva sve skriveno i sve tajno. Tada neće biti potrebe za svjedokom ili posmatračem: *Čitaj knjigu svoju, dosta ti je danas to što ćeš račun svoj polagati* (17/15).

Time detaljni kosmički zakon povezuje rad i kaznu, odnosno nagradu.

Onaj koji ide pravim putem, od toga će samo on korist imati, a onaj koji luta - na svoju štetu luta i nijedan griješnik tuđe grijehe neće nositi (17/15).

To su pojedinačna zaduženja koja vežu svakog čovjeka za sebe.

A ko ide Pravim Putem njemu je u korist, a ko luta njemu je na štetu. Nema nijedne osobe koja bi nosila teret drugoga. Nema nikoga ko bi olakšao teret drugome. Svako će biti pitan za svoje djelo. Svako će biti nagrađen za svoje djelo. Ni prijatelj neće pitati za prijatelja.

Allahova milost je htjela da ne kazni čovjeka uzimajući u obzir kosmičke krasote dokaza na stranicama ovog Bitka, da ga ne kazni zbog prirodne obaveze, zbog koje su kažnjeni potomci Ādemovi, nego je Allah upućivao ljudima opominjače i one koji će ih podsjećati. *I Mi nijedan narod nismo kaznili dok poslanika nismo poslali (17/15)*. To je milost od Allaha da odgodi kažnjavanje ljudi.

Tako je primijenjen Allahov zakon kod uništenja nekih naselja i kažnjavanja njihova naroda na ovom svijetu. Ovo je povezano s tim kosmičkim zakonima koji upravljaju smjenom dana i noći.

Kad hoćemo da jedan grad uništimo, onima koji su u njemu na raskoš navikli prepustimo da se razvratu odaju i da tako zasluže kaznu, pa ga onda do temelja razrušimo (17/16).

Oni koji su se raskošu odali kod svih su naroda klasa glavešina koji uživaju. To su oni koji raspolazu sa sredstvima, uzimaju sebi sluge, pronalaze mir i rahatluk tako da uživaju u tišini, miru i gospodstvu dok ne odebljaju, postanu nepokretni, predaju se grijehu i ludilu, malo cijene vrijednosti, svetosti i plemenitosti, povređuju čast i obraz i ono što je sveto. Ako ne naiđu na nekoga ko će im to spriječiti, nastavit će da šire smutnju po zemlji i da čine i šire ogavna djela među narodom, a visoke vrijednosti da smatraju jeftinim tako da narod može da živi samo s tim i za ono što oni žele. Narod će se poslije toga rasturiti, smalaksati, izgubiti živahnost, moć i uzroke svog opstanka. Narod će propasti i zatvoriti stranice knjige svoga života.

Ovo potvrđuje ovaj Allahov zakon. Kada Allah dosudi nekom naselju da bude uništeno, što se ono prihvatilo uzroka propadanja, namnožilo se u njemu onih koji žive raskošno, a niko im to ne sprječava niti onemogućava, Allah daje vlast ovim raskošnicima, omogućava da griješe i grijeh postaje opći, društvo se raspada i zaluzuje da se na nj primijeni Allahov zakon. To naselje će zadesiti rušenje i propast. Ono je odgovorno za ono što se zbilo u njemu jer nije spriječilo djelovanje onih koji žive raskošno, niti poboljšalo sistem koji je omogućio postojanje takvih raskošnika. Samo postojanje raskošnika je uzrok da je Allah zbog toga njima dao vlast, da gospodare tim

naseljima i da unose smutnju. Da su stanovnici tog naselja spriječili pojavu tih raskošnika i djelovanja među njima, ne bi se dogodila propast, ne bi Allah omogućio da njima zavladaju oni koji griješe među njima, koji prave nered i na taj način ih vode u propast.

Allahovo htijenje dalo je ljudskom životu zakone koji se ne mogu mijenjati, i kada postoje uzroci, onda slijede i rezultati, provodi se Allahovo htijenje i ostvaruje Njegova riječ. Allah ne naređuje da se griješi i pravi smutnja niti da se čine sramna djela. Međutim, postojanje onih koji žive raskošno samo po sebi je dokaz da je stanje tog naroda poremećeno, da je ono krenulo ka raspadanju, da će ga Allahove odrebe pogoditi sukladno zaslugi, a to je ono što je izloženo i suprotstavljeno Allahovu zakonu koji dopušta da postoje oni koji žive raskošnim životom.

Htijenje ovdje nije htijenje radi prisile koju čini uzrok, nego rezultat počiva na uzroku. To je nešto što se ne može izbjeći jer je taj zakon primijenjen na njemu. To nešto nije ono što je usmjereno ka griješenju, nego nešto što proizvodi prirodni rezultat koji počiva na postojanju raskošnika.

Ovdje se ističe obaveza društva da napusti sistem koji je griješan i koji proizvodi takva djela koja se ne mogu izbjeći. Nesprječavanjem djelatnosti onih koji žive raskošno pa nastavljaju da griješe na takvom društvu ostvaruje se sud da u potpunosti budu uništeni.

Ovo je zakon koji se primjenjivao na narode poslije Nūha iz stoljeća u stoljeće, i kad god bi se proširili grijesi u jednom narodu, njegova bi sudbina bila takva. Allah je obaviješten o grijesima Svojih robova. On sve vidi.

I koliko smo samo naroda poslije Nūha uništili! A dovoljno je to što Gospodar tvoj zna i vidi grijehе robova Svojih (17/17).

Ko želi da živi samo za ovaj svijet i ne gleda naviše od zemlje na kojoj živi, takvom će Allah, kad htjedne, dodijeliti dio na ovom svijetu. Takvog će na onom svijetu očekivati Džehennem za ono što je zaslužio. Oni koji ne gledaju dalje od ove zemlje prljaju se u njenoj kaljuži i prljavštini, uživaju na njoj kao životinje, predaju se strastima i sklonostima i čine sve ono što im

omogućava da postignu ovozemaljske slasti, a što će ih odvesti u Džehennem.

Onome koji želi ovaj svijet, Mi mu brzo dajemo što hoćemo i kome hoćemo, ali ćemo mu poslije džehennem pripremiti, u kome će se osramoćen i odbačen peći (17/18).

On će biti osramoćen zbog djela koja je činio i odbačen zbog kazne s kojom je okončao.

A onaj koji želi onaj svijet i trudi se da ga zasluži, a vjernik je, trud će mu hvale vrijedan biti (17/19).

Onaj koji želi budući svijet mora da uloži krajnji trud da bi ga ostvario, da izvršava svoje obaveze, da njegov rad počiva na vjerovanju. Vjerovanje nije samo želja, nego je vjerovanje, pored očitovanja srcem, potvrđivanje praksom i djelom. Onaj koji teži za budućim svijetom nije lišen ugodnog uživanja ovog svijeta, nego usmjerava svoj pogled prema visokim horizontima, tako da mu uživanje na zemlji nije cilj. Nema štete, poslije toga, od uživanja kada se čovjek savlađuje da ne postane rob tog uživanja.

Kada onaj koji želi da se ubrza odgovornost završi u Džehennemu, osramoćen i odbačen, a onaj koji želi budući svijet i ulaže krajnje napore radi tog ostvarenja završi u Džennetu sa zahvalnošću, on će biti dočekan sa gostoprimstvom od meleka zbog toga što je plemenito nastojao da plemenito ostvari plemeniti cilj i nagradu za gledanje u daleki svijetli horizont.

Život na ovoj zemlji je život koji odgovara crvima, gmizavcima, kukcima, onima koji spavaju, divljim životinjama i stoci. Život budućeg svijeta je život koji odgovara plemenitom čovjeku čime ga je Allah obdario i Koji ga je takvog stvorio, usavršio i udahnuo u nj dušu, tu tajnu s kojom se čovjek penje na nebesa, bez obzira što je ustalio svoja stopala na zemlji.

I jedni i drugi dobili su dar Allahov, bilo onaj koji traži ovaj svijet, pa mu je dat, bilo onaj koji teži onom svijetu, pa će se s njime susresti. Allahov dar ne može niko spriječiti niti zabraniti. On je apsolutan i usmjerava ga Allahovo htijenje kuda hoće.

Svima njima, i jednima i drugima, dajemo darove Gospodara tvoga; a darovi Gospodara tvoga nisu nikome zabranjeni (17/20).

Razlika na zemlji među ljudima je uočljiva zbog njihovih sredstava, uzroka, smjerova i djela. Oblast Zemlje je tijesna i područje njeno ograničeno. Kako će biti s njim na prostranom području i neograničenoj oblasti? Šta će biti s njima na budućem svijetu prema kome ovaj svijet ne važi ni koliko krilce jednog komarca.

Gledaj kako jednima dajemo prednost nad drugima; a na onom svijetu razlika u stepenima i prednostima biće, doista, veća (17/21).

Ko želi da se okrene prema istini, ko želi neograničenu odabranost, pa to je tamo na budućem svijetu, tamo na prostranom području i neograničenoj oblasti, čije granice poznaje samo Allah. U tome neka se natječu oni koji se natječu, a ne u malom i beznačajnom uživanju na ovom svijetu.

« لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا ﴿٢١﴾ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ، وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ، إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍ وَلَا تَنْهَرْهُمَا ، وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا * وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلْمِ مِنَ الرَّحْمَةِ ، وَقُلْ : رَبِّ أَرْحَمُهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا .

« رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ ، إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غُفْرًا .

« وَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ، وَلَا تُبَدِّرْ بَدْرًا * إِنْ الْمُبَدِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ ؛ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا * وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمْ أَبْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا ، فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا .

« وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ ، وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا * إِنْ رَبُّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ، إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا .

« وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ، إِنْ قَتَلْتَهُمْ كَانَ خِطَاً كَبِيراً * وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَا إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا * وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي

حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ،
إِنَّهُ كَانَ مَنصُورًا .

« وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ؛ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ
إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا .

« وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ، ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ
تَأْوِيلًا .

« وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ، إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ
كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا . وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ رِعًا، إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ
الْجِبَالَ طُولًا .

« كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا .

« ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ، وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتُقْتَلَا
فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا » ﴿٥﴾

Ne stavljaj uz Allaha nekog drugog boga - da ne bi osudu zaslužio i bez podrške ostao (17/22).

Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo činite. Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: "Uh!" - i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim (17/23).

Budi prema njima pažljiv i ponizan i reci: "Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!" (17/24).

Gospodar vaš dobro zna šta je u dušama vašim: ako budete poslušni, - pa, Allah će doista oprostiti onima koji se kaju (17/25).

Daj bližnjem svome pravo njegovo, i siromahu, i putniku-namjerniku, ali ne rasipaj mnogo (17/26)

jer su rasipnici braća šejtanova, a šejtan je Gospodaru svome nezahvalan (17/27).

A ako moraš da od njih glavu okreneš, jer i sam od Gospodara svoga milost tražiš i njoj se nadaš, onda im bar koju lijepu riječ reci (17/28).

Ne drži ruku svoju stisnutu, a ni posve otvorenu - da ne bi prekoračio zaslužio i bez ičega ostao (17/29).

Gospodar tvoj pruža obilnu opskrbu onome kome hoće, a i ograničava je, jer zna i vidi robove Svoje (17/30).

Ne ubijajte djecu svoju iz straha od neimaštine, i njih i vas Mi hranimo, jer je ubijati njih doista veliki grijeh (17/31).

I što dalje od bluda, jer to je razvrat, kako je to ružan put! (17/32).

I ne ubijte nikoga koga je Allah zabranio, osim kad pravda zahtijeva! A ako je neko, ni kriv ni dužan, ubijen, onda njegovom nasljedniku dajemo vlast, ali neka ni on ne prekoračuje granicu u ubijanju, ta njemu je data vlast (17/33).

A od imetka siročeta - što dalje! osim ako želite da ga unaprijedite, sve dok ne postane punoljetno. I ispunjavajte obavezu, jer će se za obavezu, zaista, odgovarati! (17/34).

Napunite mjeru kad mjerite na litru i pravo mjerite na kantar! To je bolje i posljedice su ljepše (17/35).

Ne povodi se za onim što ne znaš! I sluh, i vid, i razum, za sve to će se, zaista, odgovarati (17/36).

Ne hodi po zemlji nadmeno, jer zemlju ne možeš probiti ni brda u visinu dostići, (17/37)

sve to je ružno, Gospodaru tvome mrsko (17/38).

To je mudrost koju ti Gospodar tvoj objavljuje. I ne dodaj Allahu drugog boga da ne bi u džehennem bio bačen, prekoren i od milosti Njegove udaljen (17/39).

U prošloj cjelini povezana su pravila rada i nagrade, uputa i zabluda, sticanje i obračun sa kosmičkim zakonom koji upravlja noći i danom. U ovoj cjelini povezuju se pravila ponašanja, etike i pojedinačne i društvene obaveze sa vjerom u Jednotu Allaha, a povezuju se sa ovom čvrstom vezom sve ostale veze u porodici, društvu i životu.

U prošloj cjelini navedeno je: *Ovaj Kur'an vodi jedinom ispravnom putu* (17/9), a navedeno je i: *Sve smo potanko objasnili* (17/12).

U ovoj cjelini izloženo je i nekoliko kur'anskih naredbi i zabrana, a što vodi jednom ispravnom putu. Zatim, objašnjavaju se i neki momenti na kojima počivaju pravila ponašanja u stvarnom životu.

Ova cjelina počinje zabranom politeizma i oglašavanjem Allahove naredbe da se samo Njemu ljudi klanjaju. Poslije ovoga uslijedile su naredbe i obaveze: dobročinstvo roditeljima, dijeljenje bližnjima, siromašnima i putnicima, ali ne pregoneći i rasipajući, zatim se ističe zabrana ubijanja potomstva, zabrana prostitucije, ubijanje općenito, zaštita imovine maloljetnih, ispunjavanje obaveza, pravo mjerenje na litri i vagi, potvrđivanja istine i zabrana oholosti i nadmenosti. Ova cjelina završava upozorenjem na politeizam. Ovo znači da su naredbe, zabrane i obaveze, izložene između početka i kraja ove cjeline, čvrsto povezane sa vjerom u Jednog Boga, na čemu počiva zdanje života.

Ne stavljaj uz Allaha nekog drugog boga - da ne bi osudu zaslužio i bez podrške ostao (17/22).

Zabrana politeizma i upozorenje na posljedice te zabrane opći je stav, ali je upućen jednom licu da bi svaki pojedinac osjetio da se odnosi i na njega, da je izdat zbog njega. Prema tome, vjerovanje je lično pitanje za koje će odgovarati svaki pojedinac. Posljedica koju očekuje svaka osoba ovisi o monoteizmu. *Da ne bi osudu zaslužio i bez podrške ostao* (17/22) - zbog lošeg djela koje je ranije učinio, bez podrške i pomagača. Svako koga ne pomaže Allah ostao je bez podrške, makar imao i brojne pomagače. Termin *ostao* predstavlja vrstu zaslužene osude i ostajanja bez podrške. Njega okružuje ostajanje bez podrške i navlačenje na sebe sjene slabosti. Ostajanje bez podrške je najslabije stanje čovjeka i predstavlja najnemoćniju situaciju. Ona baca, također, i sjenu ostajanja za stalno i sjenu situacije zanemarivanja i ostajanja bez podrške, jer samo ostajanje ili mirovanje, ne nagovještava dinamičnost niti izmjenu situacije. To je namjerno donijet termin na ovom mjestu.

Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate (17/23).

To je naredba koja se odnosi na monoteizam, jednotu Onoga Kome se čovjek klanja nakon zabrane politeizma. To je naredba u formi provođenja. To je neminovnost naredbe čije je izvršenje obavezno. Termin *zapovijeda* podiže se na stepen naredbe, u smislu potvrđivanja, pored skraćivosti koja označava negaciju i izuzimanje. *Da se samo Njemu klanjate - da se ne klanjate nikome osim Njemu (17/23)*. U cjelokupnoj atmosferi ove formulacije javlja se moment potvrđivanja i pojačavanja.

Kada se donese pravilo i uspostavi osnova, slijede pojedinačne i društvene obaveze. One u čojeku nalaze oslonac vjerovanja u Jednog Boga, ujedinjenja povoda i ciljeva, obaveza i djela.

Prva veza, nakon veze vjerovanja, porodična je veza. Zbog toga se u kontekstu povezuje činjenje dobra roditeljima uz klanjanje Allahu. Time se htjelo oglasiti kolika je vrijednost ovog dobročinstva kod Allaha.

...i da roditeljima dobročinstvo činite. Kad jedno od njih dvoje ili oboje kod tebe starost dožive ne reci im ni: "Uh!" - i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim. Budi prema njima pažljiv i ponizan i reci: "Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!" (17/23-24).

Ovim impresivnim tekstom i nadahnjujućim slikama časni Kur'an mobilizira svijest dobročinstva i milosti u srcima sinova. To je zbog toga što život, a on je podstaknut u svom smjeru na održavanje posvećuje veliku pažnju onome što predstoji: potomstvu, novom pokoljenju, pokoljenju koje dolazi, a vrlo malo posvećuje pažnje unazad, onome što je prošlo: očinstvu, starateljskom životu, pokoljenju koje odlazi. Zbog toga je potrebno sinovstvu da snažno mobilizira svoju savjest, da iskaže simpatije i sažaljenje onome što prolazi, da pogleda na očeve i majke.

Roditelji su po prirodi skloni da štite djecu, da podnose žrtve svim i svačim, čak i životom, isto onako kao što zelena biljka isiše svu hranu iz zrna pa to zrno postane zemlja, ili kada pile isiše svu hranu iz jajeta i jaje postane ljuska; tako isto djeca isisavaju sav nektar, svo zdravlje, sav trud i pažnju roditelja, pa kada oni postanu oronuli starci, ako im se rok života produži, oni će uz dječiju pažnju biti sretni.

Međutim, djeca vrlo brzo zaboravljaju sve ovo, usmjeravaju se u svojoj ulozi prema naprijed, suprugama i potomstvu. Tako se održava život.

Pored toga, roditeljima nisu potrebne oporuke sinova, nego im treba snažno potaknuta njihova savjest da bi ih podsjetili na obaveze pokoljenja koje je utrošilo svoj cjelokupni nektar tako da se osušilo.

Ovdje stiže naredba da se sa roditeljima postupa lijepo, u formi naredbe Allahove koja nosi potvrđenu naredbu i dolazi poslije potvrđene naredbe o klanjanju Allahu.

Kontekst počinje sjenčiti cjelokupnu atmosferu najnježijim sjenčenjem i mobilisanje svijesti da se čovjek podsjeti na djetinjstvo, osjećaj ljubavi, nježnosti i pažnje.

Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive (17/23). Starost ima svoju veličinu. Slabost starosti krije u sebi sugestije. Riječ *kod tebe* daje značenje: naći sklonište i zaštitu u vrijeme starosti i slabosti. ... *ne reci im ni: "Uh!" - i ne podvikni na njih (17/23).* To je prva faza zaštite i lijepa odgoja, da od djeteta ne potekne nešto što aludira na nemir i tjeskobu, nešto što označava uvredu i loše ponašanje, nego ...*obraćaj im se riječima poštovanja punim (17/23).* Ovaj način govora je pozitivniji. On im pruža više plemenitosti i poštovanja. *Budi prema njima pažljiv i ponizan (17/24).* Ovdje izraz postaje providniji i nježniji, on dostiže providnost srca i osjećaj savjesti. To je milost koja raste i postaje sve ugodnija, tako da izgleda da prelazi u poniženje koje ne diže oči s objekta niti odbija naredbu. Izgleda kao da to poniženje ima i svoja krila koja se spuštaju u znak mira i predaje.... *Reci: "Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!" (17/24).* I ovo podsjeća na osjećaj i ljubav, podsjeća na slabašno djetinjstvo kako ga njeguju roditelji. Oni su danas poput djeteta, slabi, i treba im njega i zaštita. U kontekstu se čovjek usmjerava prema Allahu, da moli, da im se On smiluje, jer je Allahova milost šira i obuhvatnija, Allahova zaštita potpunija i obilatija. On je u stanju da ih nagradi za trud, krv i srce koje su uložili, za šta im sinovi ne mogu nagradu nadoknaditi.

Hafiz Ebu Bekr Bezzar kaže, prenoseći svojim lancem prenošenja od Burejda, a on svoga oca, da je neko tavaf činio i nosio majku dok je tavafio, pa ga je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) upitao: "Je si li se odužio?" "Ne", odgovori ovaj koji je nosio majku, "nisam se odužio ni za jedan uzdisaj."

Pošto su emocije i kretanja u kontekstu vezani za vjeru, to i pogovor na sve ovo vraća pitanje Allahu koji zna namjere, riječi i djela koja stoje iza toga:

Gospodar vaš dobro zna šta je u dušama vašim: ako budete poslušni, - pa, Allah će doista oprostiti onima koji se kaju (17/25).

Ovaj kur'anski tekst iznijet je prije nego se prešlo na izlaganje ostalih obaveza, dužnosti i lijepog ponašanja, da bi se njemu vratila svaka riječ i svako djelo, da bi on otvorio vrata pokajanja i milosti onome ko pogriješi ili ko je imao propusta, pa da se vrati i pokaje od grijeha i manjkavosti.

Sve dok je ljudsko srce valjano, vrata pokajanja su otvorena. Oni koji se kaju, kad god pogriješe, povrate se svome Gospodaru i mole za oprost.

U kontekstu se prelazi sa spominjanja roditelja na svu rodbinu. S tim se povezuju i siromašni i putnici, proširujući lozu rodbinstva tako daleko da se uspostavlja ljudska veza velikog obuhvata.

Daj bližnjem svome pravo njegovo, i siromahu, i putniku-namjerniku, ali ne rasipaj mnogo, (17/26)

jer su rasipnici braća šejtanova, a šejtan je Gospodaru svome nezahvalan (17/27).

A ako moraš da od njih glavu okreneš, jer i sam od Gospodara svoga milost tražiš i njoj se nadaš, onda im bar koju lijepu riječ reci (17/28).

Kur'an veže pravo davanja: rodbini, siromašnima i putnicima o vrat onoga ko ima. To nije da neko veledušno daje drugome. To je pravo koje je Allah propisao i povezo ga sa klanjanjem i monoteizmom. To je pravo koje, kada ga da onaj koji je zadužen za to, on se očisti duga i obaveze i uspostavlja prijateljske odnose između sebe i onoga kome je udijelio. On time izvršava samo ono što je dužan izvršiti.

Kur'an zabranjuje pretjeranost, a pretjeranost je, kako je Ibni Mes'ud i Ibni Abas objašnjavaju, dijeljenje bespravno. Mudžahid kaže: Kad bi čovjek podijelio sav svoj imetak kako valja, on ne bi bio rasipnik, ali kada

bi podijelio samo jednu mjericu (nešto oko 10 kg) kako ne valja, on bi bio rasipnik.

Dijeljenje nije ni u malom ni u velikom, nego je to predmet dijeljenja. Prema tome, oni koji rasipaju, oni su braća šejtanu, jer dijele na neistini, zlu i grijehenu, oni su prijatelji šejtana i njegova društva: *A šejtan je svome Gospodaru nezahvalan (17/27)* - jer ne vrši pravo blagodati. To isto čine njegova braća rasipnici. Oni ne izvršavaju pravo blagodati, a pravo blagodati je da se dijeli na putu pokornosti i istine, ali ne prelazeći granice niti dijeleći rasipnički.

Ako čovjek nema šta da udijeli rodbini, siromašnima i putnicima, a stid ga je da se s nekim od njih sretne, neka se obrati Allahu i zamoli Ga da njemu da, pa da on i njima udijeli, neka Mu se obrati da im se olakša, i neka kaže koju ugodnu riječ, nešto što im neće biti teško. Neka ne šuti i neka ih ne ostavlja takve pa da zbog njegove šutnje osjete tjeskobu u sebi. Riječ pruža olakšicu, nadu i ugodnost.

Povodom rasipništva i zabrane rasipanja u Kur'anu se naređuje da se čovjek kod dijeljenja drži sredine.

Ne drži ruku svoju stisnutu, a ni posve otvorenu - da ne bi prekora zasluzio i bez ica ostao (17/29).

Umjerenost je glavno pravilo u islamskom programu. Pregonjenje kao i nedogonjenje nagriza ravnotežu. Ovaj izraz ovdje je upotrijebljen na način poimanja i slikanja pa škrtost predstavlja kao zatvorenu šaku stavlenu za vrat, a pretjerano trošenje označio je otvorenom šakom u kojoj ne ostaje ništa. Krajnja škrtost i pretjerana rasipnost ocrtavaju se riječima: *da ne bi prekora zasluzio i bez ica ostao (17/29)*, a prijekor u arapskom jeziku označen sa *hasir* znači životinju koja ne može da ide nego stoji slaba i nemoćna. Tako isto škrti čovjeka označava ovim istim terminom, škrtim koji ostaje i ne kreće se, isti je slučaj i kod onoga koji rasipa. I on će doći da neće moći ići dalje. I jedan i drugi će biti prekoreni, i onaj koji je škrt i onaj koji je rasipnik, pa je zbog toga najbolja umjerenost - sredina.

Sve ovo je popraćeno naredbom da se čovjek pridržava sredine, da je Allah skrbnik, da On opskrbljuje i dijeli, da je u stanju i da opskrbi i da

smanji. Onaj koji dijeli opskrbu, to je Onaj koji naređuje da se čovjek drži sredine kod dijeljenja.

Gospodar tvoj pruža obilnu opskrbu onome kome hoće, a i ograničava je, jer zna i vidi robove Svoje (17/30).

On obilato dijeli opskrbu kome hoće prema znanju i viđenju, a ograničava opskrbu kome hoće prema znanju i viđenju. On naređuje kako treba postupati i traži umjerenost, zabranjuje škrtnost i rasipništvo. On zna i vidi ljude u svim situacijama, a poslao je ovaj Kur'an koji vodi najispravnijem putu u svim situacijama.

Neki ljudi iz vremena džahilijeta ubijali su svoje kćeri bojeći se siromaštva i bijede. Ranije citirani ajet potvrdio je da je Allah taj koji obilato opskrbljuje koga hoće i ograničava opskrbu kome hoće. On je time zabranio ubijanje djece zbog siromaštva i bijede. To je iznijeto u kontekstu na odgovarajućem mjestu. Pošto je opskrba u Allahovoj ruci, onda nikakve veze nemaju siromaštvo i mnoštvo djece ili vrsta poroda. Sve je u Allahovoj ruci. Pošto su iščezli odnosi između siromaštva i potomstva i ljudi prestali da misle o tome, njihovo vjerovanje se u ovom pogledu ispravilo i nestalo povoda za divlju djelatnost koja se protivi prirodi življenja i zakonu života.

Ne ubijajte djecu svoju iz straha od neimaštine, i njih i vas Mi hranimo, jer je ubijati njih doista veliki grijeh (17/31).

Devijacija u vjerovanju kao i smutnja stvaraju posljedice u realnom životu društva. Devijacija se ne odražava samo na vjerovanje i vjerske obrede. Ispravnost vjerovanja prouzrokuje djela u oblasti ispravnih osjećaja i smirenosti, zatim u mirnom društvenom životu i stabilnosti. Zakopavanje žive ženske djece u džahilijetu je vidan primjer koji se odrazio na vjeru u stvarnom ljudskom društvu. To je istovremeno i potvrda da je nemoguće da na život ne djeluje vjera, a da ni vjera ne može biti izolirana od života.

Da se zadržimo ovdje na moment pred primjerom detalja kur'anskog čudnog izražavanja.

Na ovom mjestu prvo se spominje opskrbljivanje sinova nad opskrbljivanjem roditelja. *I njih i vas Mi hranimo (17/31)*, a u suri El-Enam

daje se prednost opskrbljivanju roditelja nad opskrbljivanjem sinova: *Mi i vas i njih hranimo (6/151)*. Ovo je zbog drugog razloga i smisla oba teksta. Ovaj tekst glasi: *Ne ubijajte djecu svoju iz straha od neimaštine, i njih i vas Mi hranimo (17/31)*, a u drugom tekstu stoji: *da djecu svoju zbog neimaštine ne ubijate. Mi i vas i njih hranimo (6/151)*.

Ovdje se radi o ubijanju djece iz straha da se neće dogoditi siromaštvo zbog djece pa je prije navedena opskrba djece. Međutim, u suri El-Enam njihovo ubijanje je zbog siromaštva njihovih roditelja, pa je prvo spomenuta opskrba roditelja. Ranije ili kasnije spominjanje ovog termina je sukladno izražajnim dokazima i ovdje i tamo.

Iz zabrane ubijanja djece u kontekstu prelazi se na zabranu prostitucije.

I što dalje od bluda, jer to je razvrat, kako je to ružan put! (17/32)

Između ubistva djece i prostitucije postoji veza, a i povod da je zabrana prostitucije spomenuta između zabrane ubistva djece i zabrane ubistva čovjeka, zbog iste veze i istog povoda.

U prostituciji se javljaju raznovrsna ubistva. U samom početku to je ubistvo, jer se materija života izliva na neprilagođeni način, jer se nastoji da se na bilo koji način osoba liši posljedice prostitucije, ubistvom začeca embrija prije nego se formira dijete ili nakon što se formira, bilo prije ili poslije njegova rođenja. Ako se tako rođeno dijete ostavi u životu, ono će kasnije pretežno biti lošeg ponašanja ili, pak, bit će prezreno, prema tome, to je nastojanje uništiti jedan život u društvu na bilo koji način, a može biti i ubistvo u bilo kom drugom obliku, ubistvo društva, jer u društvu u kome se širi prostitucija iščezava srodstvo, miješa se krv, iščezavaju pouzdanje, čestitost i obraz, dolazi do raslojavanja društva i raspadanja međusobnih veza tako da to slično smrti među društvima.

Prostitucija vodi ubistvu društva i na drugi način, jer se sa lahkoćom zadovoljava strast, a bračni život se tretira kao nešto sporedno, nešto što nije obavezno, nešto što ne čini potrebu za porodicom, a porodica je ta u kojoj se odgaja dobro potomstvo, dijete bez koje nema po prirodi, nemoralnog odgoja.

Nema nijednog društva u kome se proširila prostitucija i sramna djela a da se nije raspalo. To nam potvrđuju događaji iz stare povijesti pa do suvremenog doba. Neke je zavelo to što Evropa i Amerika danas raspoložu materijalnim snagama iako je među njima raširena prostitucija. Međutim,

posljedica je ovog raspadanja kod starih naroda, npr. u Francuskoj očita. Tu nema nikakve sumnje. U mladim narodima kao što su SAD nisu se još javile posljedice tog sramnog djela zbog toga što je to ipak mlada zemlja, a prihodi su veliki. Mlada zemlja kao što je mlad i narod koji uživa i rasipa u strastima, ali trag tog rasipništva još se nije objelodanio u pravom izdanju, jer je ono mlado, ali će se brzo javiti ono što će ga srušiti kada se društvo približi dobu starosti. Tada neće biti sposobno da podnese posljedice godina i starosti kao što to savladaju oni koji su umjereni.

Kur'an upozorava i na samo približavanje prostituciji. To je neka vrsta pojačanog upozorenja i predostrožnosti, jer prostituciju pokreće velika strast, pa je sigurnije što se upozorava i na samo približavanje, jer kad dolazi do približavanja, teško da se može osigurati da ne dođe do samog čina.

Islam, pored toga, primjenjuje i drugi metod protiv uzroka koji dovode do prostitucije. To čini radi predostrožnosti da ne dođe do djela. Islam osuđuje miješanje između spolova, ukoliko nije neminovno, zabranjuje osamu spolova, zabranjuje pretjerano šminkanje i dogonjenje, bodri sklapanje braka svakoga ko može to da učini, preporučuje onome ko nema sredstava za sklapanje braka da posti, osuđuje svaku smetnju koja sprječava sklapanje braka, kao npr. pretjerano visoki mehr (ženidbeni dar), negira strah zbog siromaštva i bijede prouzrokovane rađanjem djece, bodri da se pomažu oni koji žele sklopiti brak da bi očuvali čistotu, propisuje najveću kaznu ukoliko se dogodi čin prostitucije kao i kaznu protiv potvore udatih i čestitih žena, potvorenih bez dokaza. Islam predviđa i druga sredstva za zaštitu i tretman ovog problema da bi sačuvao islamsko društvo od propasti raspadanja.

Zabrana ubijanja djece i prostitucija popraćena je zabranom ubistva čovjeka.

I ne ubijte nikoga koga je Allah zabranio, osim kad pravda zahtijeva! A ako je neko, ni kriv ni dužan, ubijen, onda njegovom nasljedniku dajemo vlast, ali neka ni on ne prekoračuje granicu u ubijanju, ta njemu je data vlast (17/33).

Islam je vjera života i mira. Ubistvo čovjeka po islamskom učenju je veliki grijeh koji dolazi odmah iza politeizma, pripisivanja Allahu drugog

božanstva. Allah poklanja život i niko nema pravo do Allah da mu ga oduzme i to sa Njegovom dozvolom i u granicama kako je to u Kur'anu zacrtano. Svaki čovjek je zaštićen, ne smije mu se nanijeti zlo. On je zaštićen, osim u određenim slučajevima kada to pravda traži. Ovo pravo koje dozvoljava ubistvo čovjeka je sasvim ograničeno, i tu nema nikakve nejasnoće. To pravo nije prepušteno mišljenju niti pada pod utjecaj strasti ni želje. U djelima Sahihajn Buharija, i Muslima stoji da je Vjerovjesnik (alejhi' s-selam) rekao: "Nije dozvoljena krv čovjeka muslimana koji vjeruje da je Allah jedan i Muhammed Njegov poslanik, osim u tri slučaja: čovjek za čovjeka, onaj koji vrši prostituciju i onaj koji je napustio svoju vjeru islam i odstupio od islamskog društva."

Što se tiče prvog slučaja, to je pravedna odmazda, jer ako se izvrši ubistvo čovjeka po ovoj odredbi, obezbjeđuje se život drugih (*u odmazdi vam je opstanak (2/179)*), obezbjeđuje se život da se ne diže ruka na one koji teže pravdi i koji teže da se primijeni kazna protiv osobe koja je ubila i da se primijeni pravedna odmazda. Odmazda čeka na njih i zadržava ih da ne počine ubistvo prije nego se pristupi prijezirnom djelu, odmazda obezbjeđuje život sa povlačenjem ruke onih koji imaju pravo na krv da padnu pod utjecaj osvete pa da se svete - i ne zadržavaju samo kod ubice nego nastavljaju sa osvetom, dolazi do zamjene ubistava te tako ni jedna strana ne prestaje sa ubistvom sve dok se ne prolije krv za krv i tako u beskonačnost. Život svake osobe je osiguran i miran kod primjene pravedne odmazde, čovjek hodi siguran, radi i proizvodi, a tada i cijeli narod živi u miru.

Što se tiče drugog dozvoljenog ubistva, to je odstranjenje ubitačne smutnje u širenju sramnih djela. To je vrsta ubistva o kome je bilo riječi.

Što se tiče trećeg slučaja kada je ubistvo dozvoljeno, to je radi odstranjenja duhovne smutnje koja vodi anarhiji u društvu, prijeti njegovoj sigurnosti i sistemu kojeg mu je Allah dodijelio i predaje ga ubitačnom razdoru. Onaj koji napušta svoju vjeru i odvaja se od društva ubija se zbog toga što je on sobom izabrao i prihvatio islam na što nije bio prisiljen i na taj način pridružio se tijelu muslimanskog društva, upoznao se sa tajnama tog društva pa njegovo napuštanje islama poslije toga znači prijetnju muslimanskom društvu. Da je prije toga ostao izvan islama, niko ga ne bi prisiljavao da prihvati islam, nego bi mu islam garantirao zaštitu, ako je jedan od sljedbenika Knjige, a ako je jedan od politeista, islam bi mu dao smještaj i saopćio mu da je siguran. Poslije ovih odredaba nema tolerancije koja bi se suprotstavila vjeri.

I ne ubijte nikoga koga je Allah zabranio, osim kad pravda zahtijeva! A ako je neko, ni kriv ni dužan, ubijen, onda njegovom nasljedniku dajemo vlast, ali neka ni on ne prekoračuje granicu u ubijanju, ta njemu je data vlast (17/33).

To su tri slučaja kada je po islamskom učenju dozvoljeno ubistvo. Ko bude ubijen nasilno bez jednog od ova tri uzroka, Allah je dao nasljedniku ubijenog, tj. najbližem njegovom srodniku po krvi, mogućnost da preduzme mjere protiv ubice; ako hoće, može ga ubiti ili, ako želi, može mu oprostiti uz plaćanje otkupnine, ili, napokon, može mu oprostiti i bez otkupnine. On je slobodan u tome da postupi kako hoće prema ubici, jer njegova krv pripada njemu.

Nasuprot ovom velikom ovlašćenju islam mu zabranjuje da pregoni u ubistvu iskorištavajući ovlašćenje koje mu je dato. Pregonjenje u ubistvu bilo bi izvršiti ubistvo nad nekim drugim koji nije griješan, a ne na ubici, kao što se događalo u džahilijjskoj osveti gdje se primjenjivala osveta nad očevima, braći, sinovima i bližnjima koji nisu bili ni najmanje griješni osim što su iz porodice ubice. Pregonjenje u ovom postupku bilo bi i to da se primijeni isti način ubistva kao što je to učinio ubica. Vlasnik kome je pripalo ovo pravo ima pravo na krv, ali ne i isti način izvođenja ubistva. Allah to prezire, a i Vjerovjesnik je to zabranio.

... ali neka ni on ne prekoračuje granicu u ubistvu, ta njemu je data vlast (17/33). To mu propisuje Allah, potvrđuje zakon i pomaže ga vlast. Prema tome, neka bude pravedan kod ubijanja. Svaka vlast će ga pomoći i omogućiti mu da uzme svoje pravo.

Kod omogućavanja vlasnika krvi da izvrši ubistvo nad ubicom se mobilizira zakonska i izvršna vlast, da mu se pomogne da se odazove prirodi čovjeka i smirenju strasti koju osjeća u sebi nasljednik, strasti koja ga katkad udaljuje pa tumara desno i lijevo kod savlađivanja srdžbe. Međutim, kada osjeti da mu je Allah omogućio da uzme krv ubice i kada se vlast mobilizira da mu pomogne da izvrši ubistvo, tada njegova se strast smiruje i sam se umiruje i zadržava u granicama pravedne i mirne odmazde.

Čovjek je čovjek. On ne traži više nego što je po prirodi satkan. Zbog toga islam i priznaje ovu prirodu i odaziva joj se u sigurnim granicama. Islam je ne prekoračuje da bi nametnuo tolerantnost, nego islam poziva ka tolerantnosti, nastoji da se prihvati i omili i prema njoj mobilizira, ali tek onda kada se ispuni pravo. Vlasnik krvi ima pravo izvršiti ubistvo, ali to je

pravo na izravnanje. Osjećaj vlasnika krvi da može uraditi i jedno i drugo privlači ga izravnanju i toleranciji. Međutim, njegova svijest, u slučaju da bude prisiljen na izravnanje, može ga navesti na glupost, pretjeranost i prkos.

Nakon što se u kontekstu završilo sa očuvanjem čestitosti i svetosti života, nastavlja se sa razgovorom o svetosti i neotuđivosti imovine maloljetne djece i svetosti preuzete obaveze.

A od imetka siročeta - što dalje! osim ako želite da ga unaprijedite, sve dok ne postane punoljetno. I ispunjavajte obavezu, jer će se za obavezu, zaista, odgovarati! (17/34).

Islam štiti muslimana, njegovu krv, čestitost i imetak na osnovu riječi Vjerovjesnika (alejhi's-selam): "Svacom muslimanu zabranjena je i sveta krv drugog muslimana, njegova čestitost i imetak."¹ Međutim, islam potencira na zaštiti imetka maloljetne djece pa ističe zabranu i približavanju imetku te djece osim ako je u korist njihova imetka. To je zbog toga što siročje zbog svoje slabosti nije u stanju da raspolaže svojim sredstvima niti da ih zaštićuje. Muslimansko društvo je zaduženo da štiti maloljetno dijete i njegov imetak sve dok ne ojača i dok ne postane punoljetno i dok ne mogne raspoređivati svoj imetak i štiti ga.

Primjećuje se među ovim naredbama i zabranama, kojima je zadužena svaka osoba ponaosob, da su i naredbe i zabrane izražene u jednini, a pitanja koja ovise o društvu, naredbe i zabrane o tome, date su u množini. Tako npr. činjenje dobra roditeljima, pomaganje bližnjoj rodbini, siromašnima i putnicima, nerasipanje, držanje sredine u dijeljenju između škrtosti i rasipništva, ustrajnosti na istini, zabrani oholosti i umišljenosti izraženo je u jednini, jer se odnose na svakog pojedinca. Zabrane ubijanja djece, prostitucija, ubijanje drugoga, naredba o zaštiti imovine siročadi, ispunjenje preuzete obaveze, pravo mjerenje na litru i kantaru date su i izražene u množini, jer imaju i kolektivnu formu naredbe.

I zabrana približavanja imetku maloljetnog djeteta, osim ukoliko se radi o koristi tog imetka, data je u formi množine, da bi cjelokupno društvo

¹ Citiraju: Malik, Buhari, Muslim, Ebu Davud i Tirmizi.

bilo odgovorno za maloljetno dijete i njegov imetak. Ova obaveza odnosi se na cjelokupno društvo.

Pošto je zaštita imovine maloljetnog djeteta obaveza društva, uz tu obavezu vezana je naredba da se ispunjava obaveza općenito. *I ispunjavajte obavezu, jer će se za obavezu, zaista, odgovarati!* (17/34). Allah (Uzvišeni) pitat će o izvršenju obaveza, i svaki onaj koji unese nepravilnost i oskrnavi je odgovarat će.

Islam insistira na ispunjenju obaveza, jer na ovoj obavezi počiva ispravnost, pouzdanje i red u svijesti pojedinca i životu društva. U Kur'anu i hadisu govori se mnogo puta o ispunjenju obaveze, Allahove obaveze ili obaveze ljudi, obaveze pojedinca, društva, države, vlastodršca ili potčinjenog. U tome je islam kroz historiju otišao daleko. Tako nešto čovječanstvo je ostvarilo jedino u okviru islama.²

Ispunjenje mjere kod mjerenja na litru, kantar ili vagu spada u domen ovih obaveza.

Napunite mjeru kad mjerite na litru i pravo mjerite na kantar! To je bolje i posljedice su ljepše (17/35).

Povezanost ispunjenja preuzete obaveze i pravilnog mjerenja na litru i kantar očito je došlo do izražaja u značenju i u terminima. Taj prelaz sa predmeta na predmet u kontekstu ima uočljivu skladnost.

Pravilno mjerenje na litru i pravilno mjerenje na vagi jesu povjerenje u međusobnoj suradnji, čistota srca, osnova na kojoj počiva suradnja u društvu, činjenica pomoću koje se stvara povjerenje među ljudima i donosi blagodat u životu. *To je bolje i posljedice su ljepše* (17/35), bolje i na ovom i na budućem svijetu.

Poslanik (alejhi's-selam) kaže: "Nikada čovjek neće procijeniti nešto da je to sveto i to ostaviti samo zbog straha od Allaha, a da mu to Allah neće zamijeniti na ovom svijetu, prije nego što se nadoknadi na budućem onim što je bolje od toga.

² V. knjigu *Es-Selamu'l-'alemijju fi'l-islam*, poglavlje *Selamu'l-mudžteme'i*, pasus *El-Unsuru'l-ahlaqijju fi'l-mu'amelat*.

Pohlepa kod mjerenja na litru i vagi je nešto prljavo i mizerno za čovjeka, obmana i prevara u međusobnoj suradnji, koja potresa povjerenje među ljudima, iz čega slijedi pojava krize i neimaštine u društvu. To se posebno odražava na pojedince dok misle da će cicijaštvom, krivim mjerenjem na litru i vagi steći. Međutim, to sticanje je privremena pojava, jer će se kriza u društvu odraziti, kasnije i na te pojedince.

Ovu činjenicu prepoznaju dalekovidni u svijetu trgovine i slijede je. Povod nije bio etički, niti vjerski, nego sama spoznaja u realnom tržištu sa praktičnim iskustvom.

Razlika između obaveze i ispunjavanja mjere na litru i vagi, zbog trgovine, i obaveze pravilnog mjerenja iz vjerskih motiva postižu se ciljevi, ali kod vjerskog mjerenja očituje se i čistota-srca. U praktičnoj aktivnosti takvog postupka gleda se na više horizonte od zemlje, gleda se šire u poimanju života i njegova osjećaja.

Na ovaj način islam uvijek ostvaruje ciljeve praktičnog života, nastavlja svojim putem istovremeno ka svjetlijim horizontima, dalekim odstojanjima i plodonosnim oblastima.

Islam je vjera jasnoće, pravednosti i čistote. U islamskom vjerovanju nema ničega što bi počivalo na pretpostavci, iluziji ili sl.

Ne povodi se za onim što ne znaš! I sluh, i vid, i razum, za sve to će se, zaista, odgovarati (17/36).

Ovo malo riječi uspostavlja kompletan program srcu i razumu, obuhvata naučni program kojeg je čovječanstvo upoznalo u najnovije doba, dodaje k tome i ispravnost srca i Allahovu kontrolu, čime se islam odlikuje nad ostalim racionalnim i suhoparnim programima.

Uvjeriti se u svaku vijest, svaku pojavu i svako kretanje prije donošenja suda o tome jeste poziv časnog Kur'ana i detaljni program islama. Kada srce i razum čvrsto stoje na ovom programu, onda nema prostora iluzijama i izmišljotinama u svijetu vjerovanja, nije preostalo prostora mišljenju i nejasnoćama u sferi sudova, presuda i postupaka, nije preostalo prostora za površno donošenje sudova i nejasnih propisa u svijetu istraživanja, iskustava i zanosti.

Naučno povjerenje koje cijene ljudi u moderno doba nije ništa drugo do jedna vrsta racionalnog i duhovnog povjerenja na kome Kur'an insistira i čini čovjeka odgovornim za sve što je čuo, vidio i razumom dokučio pred Onim Koji je poklonio sluh, vid i srce, odnosno razum.

To su i povjerenja udova, čula, razuma i srca, povjerenja za koja će čovjek biti pitan, a bit će pitani i organi čovjeka i čula i razum i srce, svi skupa. To je povjerenje od kojeg se savjest čovjeka potrese zbog njegove detaljnosti i obuhvatnosti kad god čovjek izgovori jednu riječ i kad god kaže nešto i kad god donese nekakav sud o čovjeku, pitanju ili događaju.

Ne povodi se za onim što ne znaš (17/36). Nemoj da slijediš ništa o njemu što ne znaš sigurno i o čemu se nisi uvjerio bila to riječ koja se govori, ili kazivanje koje se prenosi, ili pojava koja se objašnjava ili događaj koji se kometariše ili sudska presuda ili pitanje iz oblasti vjere itd.

U hadisu stoji: "Čuvaj se pretpostavke, jer je pretpostavka najnepouzdanija." U Sunenu Ebu Davuda stoji: Loša li je poputbina čovjeku: "Oni misle." A u drugom hadisu stoji: "Najveća izmišljotina je da čovjek kaže da je vidio ono što nije vidio".

Ovako se ajeti i hadisi dopunjuju na potvrđivanju tog kompletnog programa koji ne uzima samo razum za kritičku provjeru u sudovima i potvrđivanju stavova nego se za tu kritičku provjeru služi srcem, onim šta ono osjeća i poima, tako da jezik čovjeka neće izustiti ni jednu riječ, neće prenijeti ni jedan događaj niti kazivanje, neće razum donijeti nikakav sud, neće čovjek zaključiti ništa a da se ne uvjeri u sve djeliće, u sva okruženja i rezultate tako da tamo ne preostane nikakve sumnje niti nejasnoće da li je nešto ispravno. *Ovaj Kur'an vodi jedinom ispravnom putu (17/9)* - to je istina i potvrda.

Ove naredbe i zabrane povezane su za vjerovanje u jednog Boga, završavaju se u kontekstu sa zabranom oslanjanja na razne veličine i lažne oholosti.

Ne hodi po zemlji nadmeno, jer zemlju ne možeš probiti ni brda u visinu dostići (17/37).

Kada srce čovjeka ne osjeća Stvoritelja i Pobjednika, da stoji iznad svih ljudi, onda tog čovjeka obuzima oholost, nakon što je ostvario

bogatstvo ili postigao vlast, dobio moć ili ljepotu. Kad bi se on sjetio da je sva blagodat kojom on raspolaze data od Allaha, da je on sićušan i beznačajan pred svim onim što je dar Allahov, on se ne bi oholio, njegova oholost bi splashla, on bi išao po zemlji polahko, ne nadmeno i gordo.

Kur'an usmjerava one koji idu oholo i nadmeno na slabost, nemoć i neznatnost: *Jer Zemlju ne možeš probiti, ni brda u visinu dostići (17/37)*. Čovjek je svojim tijelom sićušan i neznan, on ne dostiže nikakvo ogromno tijelo koje je Allah stvorio. Čovjek je snažan samo zahvaljujući Allahovoj moći, uzvišen zahvaljujući Allahovoj uzvišenosti, oplemenjen Njegovom dušom koju je On u njega udahnuo da bi bio u kontaktu s Njim, da bi ga Allah kontrolirao, a on da ne zaboravi Allaha.

To je smirenost i skrušenost kojoj poziva Kur'an prezirući nadmenost i oholost. To je ponašanje koje se traži u odnosu na Allaha, ponašanje u odnosu na čovjeka, ponašanje prema samom sebi i društvu. Ovakva ponašanja može zanemariti samo onaj koji se oholi i koji je umišljen, može ga zanemariti samo onaj čije je srce prazno i neuračunljivo, onaj čije su pažnje neznatne. Allah prezire oholost čovjekovu i osuđuje njegov zaborav blagodati koje su mu date. Takvog čovjeka osuđuju i ljudi zbog njegove nadmenosti i zato što se pravi velikim.

U hadisu stoji: "Ko je skroman prema Allahu - Allah ga uzdiže; taj je sam u sebi ponizan, a kod ljudi je velik. Ko se oholi - Allah ga spusti nisko. Taj osjeća u sebi da je velik, a ljudi ga drže ništavnim, čak im je on mrži od pseta i od svinje."³

Ovim je završeno sa ovim naredbama i zabranama. To su pretežno zabrane o kuđenju djela i osobina jer je to Allah osudio.

Sve je to ružno, Gospodaru tvome mrsko (17/38).

Ovo je sažetak i podsjećanje na ishod naredbi i zabrana, a to je da Allah prezire ono što je ružno, a štiti o dobru koje je navođeno, jer je ovdje više riječ o zabrani lošeg, kao što smo spomenuli.

Ove naredbe i zabrane završavaju onim istim čime su i počele, završavaju njihovim povezivanjem sa Allahom, sa vjerom u Jednog Boga,

³ Prenosi Ibn Kesir u svom tefsiru.

upozorenjem na politeizam i objašnjenjem da su to odredbe na koje upućuje Kur'an koga je Poslaniku objavio Allah.

To je mudrost koju ti Gospodar tvoj objavljuje. I ne dodaji Allahu drugog boga da ne bi u džehennem bio bačen, prekoren i od milosti Njegove udaljen (17/39).

Ovo je kraj koji u potpunosti sliči početku. Početak i kraj čvrsto su utkani i povezani u osnovno pravilo na kome islam gradi život, pravilo vjerovanja u Jednog Boga i klanjanja samo Njemu i nikome drugome.

« أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُم بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَاثًا؟ إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا ۝ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا * قُلْ: لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَا يَتَّبِعُونَ إِلَّا ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا * سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُقُولُونَ عُلُوهَا كَبِيرٌ * تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ، وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ، إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا .

« وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا * وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا، وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَوَّا عَلَى أذْبَانِهِمْ نُفُورًا * نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَى، إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ: إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا * أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا * وَقَالُوا أَنَذَا كُنَّا عِظَامًا وَرَفَاتًا أَنِنَا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا؟ * قُلْ: كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا * أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ! فَسَيَقُولُونَ: مَنْ يُعِيدُنَا؟ قُلْ: الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْفِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ: مَتَى هُوَ؟ قُلْ: عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا * يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ لَهُ مَخْدَعًا وَتَوَضَّعُونَ لَهَا وَإِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا * وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ، إِنَّ الشَّيْطَانَ

يَنْزِعُ بَيْنَهُمْ ، إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا * رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنَّ يَشَأْ
يَرْحَمَكُم ، أَوْ إِن يَشَأْ يُعَذِّبِكُمْ ، وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا * وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَن فِي
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ، وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا .

« قُلْ : ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضَّرِّ عَنْكُمْ وَلَا
تَحْوِيلًا * أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ
وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا » ﴿٥٧﴾

Zar je vaš Gospodar vas sinovima obdario, a Sebi, kao kćeri, meleke uzeo?! Vi, zaista, izgovarate krupne riječi (17/40).

Mi u ovom Kur'anu objašnjavamo da bi oni pouku izvukli, ali ih on sve više otuđuje (17/41).

Reci: "Da pored Njega postoje drugi bogovi, kao što oni govore, oni bi onda potražili put do Allaha Svevišnjeg" (17/42).

Hvaljen neka je On i vrlo visoko iznad onoga što oni govore! (17/43).

Njega veličaju sedmera nebesa, i Zemlja, i oni na njima; i ne postoji ništa što Ga ne veliča, hvaleći Ga; ali vi ne razumijete veličanje njihovo. - On je doista blag i mnogo prašta (17/44).

Kad čitaš Kur'an između tebe i onih koji u onaj svijet ne vjeruju Mi zastor nevidljiv stavimo, (17/45)

a na srca njihova pokrivače da ga ne bi razumjeli, i gluhim ih učinimo. I kada ti spomeneš Gospodara svoga u Kur'anu, Njega jedinog, oni se preplašeni, daju u bijeg (17/46).

Mi dobro znamo šta oni žele da čuju kada dolaze da te prisluškuju, i o čemu se sašaptavaju kad nevjernici govore: "Vi slijedite samo općinjena čovjeka!" (17/47).

Vidi šta o tebi oni govore, pa onda lutaju i ne mogu da nađu pravi put (17/48).

Oni govore: "Zar kad se u kosti i prašinu pretvorimo, zar ćemo, kao nova bića, doista biti oživljeni?" (17/49).

Reci: "Hoćete, i da ste kamenje ili gvožđe (17/50)

ili bilo kakvo stvorenje za koje mislite da ne može biti oživljeno." - "A ko će nas u život vratiti?" - upitaće oni, a ti reci: "Onaj koji vas je i prvi put stvorio", a oni će prema tebi odmahnuti glavama svojim i upitati: "Kada to?" Ti reci: "Možda ubrzo! (17/51).

Biće onog Dana kad vas On pozove, i odazvaćete se, hvaleći Ga, i pomislićete da ste ostali samo malo vremena" (17/52).

Reci robovima Mojim da govore samo lijepe riječi: - jer bi šejtan mogao posijati neprijateljstvo među njima, šejtan je, doista, čovjekov otvoreni neprijatelj - (17/53)

"Gospodar vaš dobro vas poznaje: ako hoće, On će vam se smilovati ili će vas, ako hoće, na muke staviti." - A Mi tebi nismo dali vlast nad njima (17/54).

Gospodar tvoj dobro zna one na nebesima i one na Zemlji; Mi smo jedne vjerovjesnike nad drugima odlikovali, a Davudu smo Zebur dali (17/55).

Reci: "Molite se onima koje, pored Njega, smatrate bogovima, - ali vas oni neće moći nevolje osloboditi niti je izmijeniti" (17/56).

Oni kojima se oni mole sami traže načina kako će se što više Gospodaru svome približiti, i nadaju se milosti Njegovoj i plaše se kazne Njegove. A kazne Gospodara tvoga svako treba da se čuva (17/57).

Druga cjelina i počinje i završava monoteizmom i zabranom politeizma. Između početka i kraja ove cjeline uključene su obaveze, naredbe, zabrane i lijepo ponašanje, oslanjajući se pri tome na čvrsto pravilo vjerovanja u Jednog Boga. Ova cjelina i počinje i završava osudom ideje da Bog ima sina, ortaka, i iznosi kakve se nesuglasice i opovrgavanja javljaju u toj ideji, potvrđuje jednost kosmičkog smjera prema jednom Stvoritelju. ...i ne postoji ništa što Ga ne veliča, hvaleći Ga (17/44), govori o jednosti kraja ili sudbine, o povratku ka Allahu na drugom svijetu, govori o jednosti kompletnog Allahovog znanja, o svemu što je na nebesima i Zemlji, govori o jednosti Allahovog slobodnog postupanja prema stvorenjima bez ikakva pogovora: ako hoće, On će vam se smilovati ili vas, ako hoće, na muke staviti (17/54).

Iz samog konteksta se primjećuje opovrgavanje doktrina politeizma i njihovo obaranje, javljanje Allahova Bića u Njegovoj jednosti kod klanjanja, upućivanja, moći, slobodnom postupku i dominaciji u Kosmosu,

u onome što je pojavno u njemu ili skriveno na ovom i budućem svijetu. Primjećuje se da je cjelokupni Kosmos usmjeren prema svome Stvoritelju u neprekidnom i kompletnom veličanju Njega, u čemu učestvuje sva živa i neživa priroda.

Zar je vaš Gospodar vas sinovima obdario, a Sebi, kao kćeri, meleke uzeo?! Vi, zaista, izgovarate krupne riječi (17/40).

To je pitanje radi osude ili ironije. Radi osude jer kažu da su meleki kćeri Allaha Uzvišenoga, a on nema ni dijeteta ni družice niti mu je išta slično niti ima sudruga. Ironično je zbog toga što pripisuju kćeri Allahu, a oni kćerke smatraju manje vrijednim od sinova, i ubijaju ih bojeći se siromaštva ili sramote. Oni čine i meleke da su ženska bića i ta ženska bića pripisuju Allahu! Ako je Allah taj koji poklanja i daje i sinove i kćerke, pa da li On njima daje sinove koji su odabrani, a za Sebe zadržava kćeri koje su također odabrane.

Ovo je sve prema onome kako oni navode u svojim tvrdnjama, da bi objasnili nepodudarnost i proturječnost koja se javlja u njihovim tvrdnjama. Ovo pitanje u cjelini i u osnovi zaslužuje osudu.

Vi, zaista, izgovarate krupne riječi (17/40), krupne u grozoti i odvratnosti, krupne u smjelosti i ružnoći, krupne u izmišljenosti, krupne po izlasku iz načina poimanja i potvrđivanja.

Mi u ovom Kur'anu objašnjavamo da bi oni pouku izvukli, ali ih on sve više otuđuje (17/41).

Kur'an govori o monoteizmu, a da bi to vjerovanje objasnio, on se služi brojnim objašnjenjima, raznovrsnim stilovima i sredstvima: *da bi oni pouku izvukli (17/41)*. Vjera u Jednog Boga ne traži ništa više nego da čovjek pouku izvuče i povрати se prirodi i logici, kosmičkim zakonima i dokazima. Međutim, kad god politeisti čuju forme Kur'ana, to ih sve više otuđuje od vjerovanja koje je donio Kur'an, otuđuje ih od samog Kur'ana bojeći se da im Kur'an ne porazi njihovo neistinito vjerovanje kojeg se oni pridržavaju, politeističko vjerovanje, vjerovanje u obmane i laži.

Isto onako kao što su išli ukorak sa svojim tvrdnjama, ne samo kod kazivanja o kćerima i njihovu pripisivanju Allahu, da bi otkrili nerazumljivo

i ono što ih opovrgava, oni su produžili da idu istim koracima i kod kazivanja o tobožnjem božanstvu, da bi potvrdili da ovo božanstvo, ako postoji, nastojalo da se približi Allahu, da pronade za to sredstvo i put.

Reci: "Da pored Njega postoje drugi bogovi, kao što oni govore, oni bi onda potražili put do Allaha Svevišnjeg" (17/42).

Rječica *lew* kao što kažu gramatičari, čestica je sprječavanja radi sprječavanja. Prema tome, cjelokupno pitanje je spriječeno. Nema drugog Božanstva pored Allaha, kao što oni kažu, nema drugog božanstva za koje oni tvrde da postoji, da to nije ništa drugo do jedno od Allahovih stvorenja, bilo da se radi o zvijezdi ili planeti, o čovjeku ili životinji, biljci ili nepokretnoj materiji. Sve ovo se usmjerava prema Stvoritelju, prema kosmičkim zakonima prirode, povinjavanju htijenju koje tim Kosmosom i Zakonom vlada. Sve to nalazi svoj put do Allaha pokoravajući se Njegovom zakonu i odazivajući se Njegovom htijenju. ...

Oni bi onda potražili put do Allaha Svevišnjeg (17/42). Spominjanje ovdje riječi Arš do Allaha Svevišnjega govori o uzdizanju i visini iznad ovih stvorenja za koja oni kažu da su božanstva pored Allaha. Sva su ona ispod toga Arša, a nisu sa Allahom na Aršu. Ovo je popraćeno riječima čišćenja i uzdizanja Allahu.

Hvaljen neka je On i vrlo visoko iznad onoga što oni govore (17/43).

Tekst dalje ocrtava Kosmos u cjelini sa svim onim što je na njemu i u njemu kao jedinstvenu scenu, scenu ispod Allahova Arša, gdje se sve usmjerilo prema Njemu, veliča Ga i traga za sredstvom kako doći do Njega.

Njega veličaju sedmera nebesa, i Zemlja, i oni na njima; i ne postoji ništa što Ga ne veliča, hvaleći Ga; ali vi ne razumijete veličanje njihovo. - On je doista blag i mnogo prašta (17/44).

To je izraz u kome pulsira svaki atom u ovom velikom Kosmosu i izljevava živu dušu koja veliča Allaha, pa se cjelokupni Kosmos kreće i živi, i sve što postoji čini jedinstveno povezano, plodonosno veličanje koje se čini radi veličanja Jedinoga, Uzvišenoga Stvoritelja.

Ova kosmička scena je zaista jedinstvena! Kada srce pojmi i shvati da svaki kamen, svako zrno i svaki list, svaki cvijet i svaki plod, svaka biljka i svako stablo, svi kukci i svi gmizavci, sve životinje i svi ljudi, sve što puže po zemlji i pliva u vodi, sve što lebdi u zraku, a s tim i stanovnici nebesa - sve slavi Allaha, sve je usmjereno prema Njemu i Njegovim visinama!

Savjest, zaista, zadržti osjećajući život kako puzi u svemu oko njega, sve što vidi i ne vidi, i kad god njegova ruka htjedne nešto da dotakne i njegova noga da pričepi, On čuje da sve to Njega slavi i pulsira životom.

... *i ne postoji ništa što Ga ne veliča, hvaleći Ga (17/44)*, slavi Ga na svoj način i svojim jezikom. ... *ali vi ne razumijete veličanje njihovo (17/44)*, ne razumijete to veličanje, jer ste prekriveni šakom blata i vi ne osjećate vašim srcima, niste upućeni da spoznate skrivene tajne stvari i zakona kojima teži svaki atom u ovom ogromnom Kosmosu, istovremeno koje teže Stvoritelju ovih zakona i Onome koji sve raspoređuje u ovom ogromnom Kosmosu.

Kada duša postane tanahna i čista i proširi se da prihvati svako kretanje ili mirovanje, onda ona pulsira dahom, usmjerava se sa zahvalom, priprema se za povezivanje sa melekima i ostavlja tajne ovog Kosmosa. To ne mogu spoznati nemarni kod kojih se šaka zemlje smjestila između njihovih srca i skrivenog života koji teče u savjesti ovog bitka, koji pulsira svakim pokretom i mirovanjem i svime što se nalazi u ovom Kosmosu.

On je doista blag i mnogo prašta (17/44). Spominjanje ovdje Onoga ko je blag i koji prašta razložno je jer se javlja zbog manjkavosti čovjeka u ovoj kosmičkoj povorci koja veliča Allaha, čovjeka koji je svojim negiranjem među onima koji ne vjeruju, koji Allahu pripisuju ortaka i kćerke i među onima koji ne zahvaljuju i ne veličaju Allaha. Čovjek je najpreči u ovom Kosmosu da veliča i zahvaljuje Allahu, da spozna je i vjeruje u Jednog Boga. Da Allah nema blagosti i da nije milostiv, Njegova bi kazna snašla to biće, kazna koju On određuje, ali On daje vremena čovjeku, podsjeća ga i savjetuje, pa i kudi, jer *On je doista blag i mnogo prašta (17/44)*.

Velikani Kurejšija slušali su Kur'an. Međutim, oni su se trudili da im Kur'an ne smekša srca i sprječavali su svoju prirodu da ne padne pod utjecaj Kur'ana. Allah je postavio između njih i Poslanika zavjesu, i na srca nešto kao omote, pa ne shvaćaju Kur'an, uši im je zagluhnuo, tako da ne shvaćaju pravac koji im nudi Kur'an.

Kad čitaš Kur'an, između tebe i onih koji u onaj svijet ne vjeruju Mi zastor nevidljiv stavimo, (17/45)

a na srca njihova pokrivače da ga ne bi razumjeli, i gluhim ih učinimo. I kada ti spomeneš Gospodara svoga u Kur'anu, Njega jedinog, oni se, preplašeni, daju u bijeg (17/46).

Mi dobro znamo šta oni žele da čuju kada dolaze da te prisluškuju, i o čemu se sašaptavaju kad nevjernici govore: "Vi slijedite samo opčinjena čovjeka!" (17/47).

Vidi šta o tebi oni govore, pa onda lutaju i ne mogu da nađu pravi put (17/48).

Ibni Ishak prenosi u *Siri* od Muhammeda ibni Muslima ibni Šihaba, a on od Zuhrija da su Ebu Sufjan ibni Harb, Ebu Džehl, Ibni Hišam, Ahnes ibni Šurejk ibni Amr, Ibni Vehb Sekafi, saveznik Benu Zehre, izašli jedne noći da čuju Vjerovjesnika (alejhi's-selam) kako klanja noću u svojoj kući. Svaki od njih je zauzeo određenu poziciju iz koje bi mogao čuti Vjerovjesnika (alejhi's-selam). Nijedan od njih nije znao za drugoga. Prenocili su slušajući Vjerovjesnika (alejhi's-selam). Kada je zora zarudila, razišli su se, međutim, na putu se sretnu oči u oči, jedan drugoga su prekoravali i zaključili: "Nemojte se ponovo vraćati, jer ako vas primijeti neki od naših nenormalnih, mogu vam štogod reći što bi vas izazvalo." Tako su se vratili. Kada je došla druga večer, svaki od njih se našao na svome mjestu. Prenocili su slušajući kako Vjerovjesnik uči Kur'an. Kada se zora pojavila, ponovo su se razišli, ali i susreli na povratku. Ponovili su iste riječi jedan drugome kao i kod prvog susreta, zatim se razišli. Kad je došla treća večer, ponovo je svako od njih zauzeo svoju poziciju i prenoćio slušajući kako Vjerovjesnik uči Kur'an. Kad se zora pojavila napustili su svoja mjesta, ali su se ponovo sreli na putu u povratku i tada rekoše jedan drugome: "Nećemo napustiti ovo mjesto dok se ne obavežemo da se nećemo više vraćati." Složili su se u tome i obavezali da se neće više vraćati i potom razišli. Kada je svanulo, Ahnes ibni Šurejk uzima svoj štap, odlazi do kuće Sufjana ibni Harba i zapita ga: "Reci ti meni, Ebu Hanzala, kakvo je tvoje mišljenje o onome što si čuo od Muhammeda?" Nato će mu ovaj: "Ebu Salebe, tako mi Boga, ja sam čuo neke stvari koje znam, a znam šta se s njima želi, a čuo sam i druge čije značenje ne znam, a ne znam šta se misli sa njima." Nato mu Ebu Hanzala odgovori: "I ja isto tako ne znam. Tako mi Onoga, čime si se ti zakleo." Ovaj Ahnes napušta Ebu Sufjana, odlazi do Ebu Džehla i ulazi mu u kuću postavivši i njemu pitanje: "Ebu'l-Hakeme, šta ti mišliš o onome što si čuo od Muhammeda?" "Šta sam čuo?", upita. Ovaj Ahnes nastavlja: "Počeli smo se natjecati u časti, mi i Benu Abdul-Menaf. Oni su bili požurni, a i mi, oni su napadali, a i mi, oni su davali, a i mi. Kada smo pali na koljena povorke i postali kao konjanik u tri

rekli smo: "Poslanik je jedan od nas, njemu dolazi Objava s neba! Kada ćemo to jednog dana shvatiti. Tako nam Boga, nikada nećemo vjerovati u Njega niti ćemo mu potvrditi!" Ibni Ishak nastavlja dalje i kaže da je Ahnes ustao od njega i napustio ga.

Ovako su ljudi padali pod utjecaj Kur'ana, ali su ga odbijali. On im je privlačio srca njihova u onome što su oni odbijali. Tako je Allah postavio nevidljivu zavjesu između njih i Poslanika da im srca ne vide. Ali srca osjećaju. Pa i pored toga, ne koristi im to, ne prihvataju uputu Kur'ana koga čitaju. Ovako su se oni sporili zbog osjećaja u srcima kojega je izazivao Kur'an, a onda ipak odlučili da ga ne slušaju. Utjecaj Kur'ana ih je poražavao, pa su se ponovo vraćali, ponovo prepirali, dok se nisu obavezali da se više neće vraćati, kako bi spriječili utjecaj Kur'ana koji je jako djelovao i privlačio ih, opijao im srca i pameti. To je zbog toga što je vjera u jednog Boga, o kojoj govori ovaj Kur'an, prijetila njima i njihovoj poziciji, njihovoj privilegiji, njihovom oholom držanju, pa su bježali od toga.

I kada ti spomeneš Gospodara svoga u Kur'anu, Njega jedinog, oni se, preplašeni, daju u bijeg (17/46).

Oni se daju u bijeg zbog riječi o monoteizmu, koji prijeti njihovoj društvenoj situaciji uspostavljenoj na iluziji totemizma i tradicijama paganizma. Osim toga, poglavari Kurejšija su znali više o opovrgavanju njihovog vjerovanja. Nije im bilo nepoznato ni ono čega se pridržavao islam. Bile su im poznate riječi Kur'ana da će nestati njihova ugleda i protekcije. Oni se, ipak, nisu mogli savladati da ga ne slušaju i ne padnu pod njegov utjecaj, premda su im srca njihova to jako sprječavala, a oni se borili protiv toga.

Njihova priroda ih je, ipak, prisiljavala da slušaju Kur'an i padaju pod njegov utjecaj, a oholost je radila da se ne predaju i ne padnu. Zbog toga su oni optuživali Vjerovjesnika (alejhi's-selam) da bi se pravdali da nisu oholi i tvrdoglavi.

...i o čemu se sašaptavaju kad nevjernici govore: "Vi slijedite samo opčinjena čovjeka!" (17/47).

I ove riječi same po sebi sadrže dokaz o utjecaju Kur'ana na njih. Zbog toga oni često u sebi govore da su to riječi čovjeka, iako osjećaju da imaju nešto što nije ljudsko, osjećaju njegovo smireno kucanje u svojim osjećajima i za to kažu da su riječi opčinjena čovjeka, pripisuju mu ovu čudnovatost u njegovim riječima. Ovo je karakteristika njegovih riječi i nadmašenost u *nazmu*, stilu. Prema tome, Muhammed ne govori od sebe,

nego govori "opčinjeni čovjek" snagom koja nije snaga čovjeka. Međutim, da su pravo govorili, mogli su reći da su to riječi Allahove, da to ne može reći nijedan čovjek, niti bilo koje drugo Allahovo stvorenje.

Vidi šta o tebi oni govore, pa onda lutaju i ne mogu da nađu pravi put (17/48).

Donose ti primjere čarobnjaka, a ti nisi čarobnjak. Ti si Poslanik. Oni tome daju prednost, ali nisu upućeni. Oni su iznenađeni, ali ne mogu da nađu načina kako da ga prihvate, da se upute, niti mogu objasniti svoj sumnjivi položaj.

Tako su oni govorili o Kur'anu i Vjerovjesniku (alejhi's-selam) dok im Vjerovjesnik uči Kur'an. Oni pobijaju da će doći proživljenje i ne vjeruju u budući svijet.

Oni govore: "Zar kad se u kosti i prašinu pretvorimo, zar ćemo, kao nova bića, doista biti oživljeni?" (17/49).

Reci: "Hoćete, i da ste kamenje ili gvožđe (17/50)

ili bilo kakvo stvorenje za koje mislite da ne može biti oživljeno." - "A ko će nas u život vratiti?" - upitaće oni, a ti reci: "Onaj koji vas je i prvi put stvorio", a oni će prema tebi odmahnuti glavama svojim i upitati: "Kada to?" Ti reci: "Možda ubrzo! (17/51).

Biće onog Dana kad vas On pozove, i odazvaćete se, hvaleći Ga, i pomislićete da ste ostali samo malo vremena" (17/52).

Pitanje ponovnog proživljenja izazivalo je dugo spor između Vjerovjesnika (alejhi's-selam) i politeista. I Kur'an časni se zadržava često na ovim polemikama, premda je ovo pitanje sasvim prosto i jasno svima onima koji shvaćaju prirodu života i smrti, prirodu proživljenja i okupljanja. U ovom smislu Kur'an je ovo izložio više puta. Međutim, ljudi to nisu primili sa ovom jasnoćom i jednostavnošću. Njima je bilo veoma teško da pretpostave proživljenje poslije istruhuća i iščeznuća tijela.

Oni govore: "Zar kad se u kosti i prašinu pretvorimo, zar ćemo, kao nova bića, doista biti oživljeni?" (17/49).

To je zbog toga što oni nisu pomislili da jednog dana nisu uopće postojali, a onda su postali, nisu razmišljali da ponovno nastajanje nije ništa teže od prvog nastajanja, da je Allahovoj moći sve jednako, da nema nečega što bi bilo teže od drugoga, da je način stvaranja u Svemiru jedan te isti. *Budi - i ono bude* (3/47). Prema tome, sasvim je jednako, da li se tu radi o nečemu što je prema moći čovjeka teško ili lahko kada se radi o Allahovom htijenju.

Odgovor na ovaj čudni upit je:

Reci: "Hoćete, i da ste kamenje ili gvožđe ili bilo kakvo stvorenje za koje mislite da ne može biti oživljeno" (17/50-51).

U kostima i prašinama je ljudski miris i podsjećanje na život. Kamenje i gvožđe su daleko od života, pa se nevjernicima kaže: Budite i da ste kamenje ili gvožđe ili kakvo stvorenje, što traži više intenzivnosti kada se stvarao život od stvaranja kamena i željeza, što se čini velikim u vašim grudima za koje mislite da ne može biti oživljeno. Prema tome, Allah će vas proživjeti.

Oni ne mogu postati kamenje ni željezo, niti nešto drugo, nego je ovdje riječ o izazovu. Ovdje se javlja i neka vrsta prijekora i ukora. Kamenje i željezo su mrtva materija. Ne osjećaju niti padaju pod utjecaj, pa se na ovaj način izdaleka nagovještava da su njihova poimanja mrtva materija, nešto okamenjeno.

"A ko će nas u život vratiti?" - upitaće oni (17/51).

Ko će nas povratiti u život ako smo postali prašina i kosti, ili nešto drugo što bi bilo daleko teže povratiti iz smrti i raspadanja.... *a ti reci: "Onaj koji vas je i prvi put stvorio" (17/51).*

Ovo je odgovor koji ovo pitanje vraća ka jednostavnom, jasnom i ugodnom poimanju, jer Onaj koji ih je prvi put stvorio iz ničega može im i život vratiti. Međutim, oni se ne koriste time, niti se zadovoljavaju....

a oni će prema tebi odmahnuti glavama svojim (17/51). Oni će to raditi iz oholosti i gluposti osuđujući to i ismijavajući pa će upitati:

"Kada to?" (17/51) smatrajući da je to daleko i osuđujući takve riječi.

Ti reci: "Možda ubrzo"! (17/51).

Vjerovjesnik ne zna kada će se to tačno dogoditi, a možda će se dogoditi i prije nego oni misle. O, kako bi bilo nužno da se oni plaše toga

dogadaja! Međutim, oni ostaju tako nemarni pa Poslanika nagone u laž i ismijavaju.

U kontekstu se ocrta vrlo brzo scena toga Dana.

Biće onog Dana kad vas On pozove, i odazvaćete se, hvaleći Ga, i pomislićete da ste ostali samo malo vremena (17/52).

To je scena koja predočava one koji su nagonili u laž da će doći do proživljenja, negiraju to proživljenje, a sada se odazivaju pozivu Onoga koji poziva. Njihovi jezici izgovaraju zahvalu Allahu, i ništa drugo.

Ovo je čudan odgovor onih koji su osuđivali Dan proživljenja, i koji su Allaha nijekali. Prema tome, njima ništa i ne preostaje da odgovore nego "Hvala Allahu", "Hvala Allahu."

Tada prestaje život ovog svijeta i svaki odsjen ... *i pomislićete da ste ostali samo malo vremena (17/52).*

Predstavljanje svijesti o ovom svijetu na ovaj način ne umanjuje njegovu vrijednost u dušama sagovornika. Ovaj svijet traje veoma kratko tako da njegova sjena nije preostala u duši čovjeka, niti slika u njegovu osjećaju, nego je trajao samo jedan tren. Vrijeme prošlo, sjena se promijenila, a uživanje bilo kratkotrajno.

Kontekst napušta ove koji ne prihvataju da će doći do proživljenja i okupljanja onih koji se ismijavaju Allahovu upozorenju i Vjerovjesniku, koji ne žele da promisle svojim glavama, koji ironiziraju i napadaju Božije robove, vjernike da bi ih Vjerovjesnik (alejhi's-selam) uputio da govore ono što je lijepo i da ustraju na tome.

Reci robovima Mojim da govore samo lijepe riječi: - jer bi šejtan mogao posijati neprijateljstvo među njima, šejtan je, doista, čovjekov otvoreni neprijatelj - (17/53).

Reci robovima Mojim da govore samo lijepe riječi (17/53) općenito i na svakom mjestu, da lijepo govore što god htjeli da govore. Time će se sačuvati da im šejtan ne pokvari ljubav koja vlada među vjernicima. Šejtan unosi među braću grube riječi da bi se rasuli i uzvraćali na dobro lošim,

tako da atmosfera koja je puna ljubavi i razumijevanja prerasta u razilaženje, zatim postaje hladna i napokon otvoreno neprijateljska. Topla riječ njeguje i zacjeljuje ranu srca, smekšava okrutnost i povezuje srca iskrenom ljubavlju.

Šejtan je, doista, čovjekov otvoreni neprijatelj (17/53).

Traži da usta čovjeka griješe, jezik posrće i time unosi neprijateljstvo i mržnju između čovjeka i njegova prijatelja, a lijepa riječ zatvara pred šejtanom te otvore, presijeca mu put, čuva čast svoga prijatelja osiguravajući da mu ne čini uvrede i podvale.

Poslije ovog osvrta, u tekstu se govori o sudbini onih ljudi koji, kada se pozovu onog dana, odazovu se sa zahvalom Allahu, onog dana kada je cjelokupno zbivanje u Allahovoj ruci; On, ako hoće, smiluje se, a ako hoće, kazni. Čovjek je tada prepušten Allahovoj odredbi. Vjerovjesnik nema vlasti nad njima. On je samo poslanik.

“Gospodar vaš dobro vas poznaje: ako hoće, On će vam se smilovati ili će vas, ako hoće, na muke staviti”, - a Mi tebi nismo dali vlast nad njima, Gospodar tvoj dobro zna one na nebesima i one na Zemlji (17/54-55).

Apsolutno znanje pripada Allahu. On raspolaže sveobuhvatnim Svojim znanjem. Raspoređuje ljudima milost ili kaznu. Uloge poslanika završavaju saopćenjem.

Sveopće Allahovo znanje obuhvata i one na nebesima i one na Zemlji, meleke, poslanike, ljude i džine, sva bića koja zna samo Allah, koliko ih je i kakva su.

Sa ovim apsolutnim znanjem, sa istinama stvaranja, Allah je odabrao neke poslanike nad drugima.

Mi smo jedne vjerovjesnike nad drugima odlikovali (17/55). Tom prioritetu samo Allah zna šta je uzrok. Vanjska strana te opravdanosti objašnjena je u osvrtu na to u trećem džuzu kod interpretacije riječi Allaha (Uzvišenog): *Neke od tih poslanika odlikovali smo više nego druge (2/253)*, pa neka se pogleda tamo.

... a Davudu smo Zebur dali (17/55). To je Allahov dar jednom od poslanika i jedna od odlika, gdje su objavljene knjige trajnije od materijalnih nadnaravnosti, kako su mislili neki ljudi jedno vrijeme.

Ova cjelina, koja je počela odbacivanjem ideje da Allah ima sinove i ortake, da se samo Njemu ljudi usmjeravaju, da jedino On sve zna i samostalno postupa sa subinom ljudi, završava izazovom onih koji tvrde da Allah ima ortaka, da se obraćaju kvazi božanstvima da im ona otklone nesreću ako bi ih Allah htio kazniti ili bar prenijeli kaznu na drugoga.

Reci: "Molite se onima koje, pored Njega, smatrate bogovima, - ali vas oni neće moći nevolje osloboditi niti je izmijeniti" (17/56). Niko nije u stanju otkloniti štetu ili proslijediti je na drugoga osim Allah Jedini, Allah koji slobodno i samostalno postupa u onome šta će biti sa Njegovim robovima.

Kur'an potvrđuje da sve ono što oni tvrde i drže za božanstva: meleki, ljudi ili džini, samo su u Allahova stvorenja koja i sama pokušavaju pronaći put do Allaha. Pomoću njih se natječu kako da ostvare Njegovo zadovoljstvo plaše se Njegove kazne s kojom On upozorava onoga ko spozna istinitost Allaha i kako se plaši Njegove kazne.

Oni kojima se oni mole sami traže načina kako će se što više Gospodaru svome približiti, i nadaju se milosti Njegovoj i plaše se kazne Njegove. A kazne Gospodara tvoga svako treba da se čuva (17/57).

Neki od njih su tvrdili da je Uzejr sin Allahov i da ga oni obožavaju. Drugi tvrde da je Isa sin Božiji pa i njega obožavaju. Treći tvrde da su meleki kćeri Allahove pa i njih obožavaju. I tako dalje. Allah im svima na ovo odgovara, da svima ovima koje oni drže za božanstva i klanjaju im se da bi se približili Bogu treba sredstvo za to, pa mu se približavaju klanjanjem, mole Njegovu milost i boje se Njegove kazne. Allahova kazna je teška! On upozorava i zaplašuje! Prema tome, i vama je potrebno da se Allahu obratite, kao što se obraćate onima koje smatrate božanstvima, mimo Allaha, a oni su Božiji robovi i oni traže Njegovo zadovoljstvo.

Ovako je počela ova cjelina, a završava objašnjenjem opovrgavanja doktrine politeizma u svim njegovim obilicima, tako da Božanstvo pripada samo Allahu (Uzvišenom) jednako kao i klanjanje i okretanje.

« وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا ، كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا » ﴿١٠٠﴾ وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوْلَادَ ، وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا ، وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخَوِيفًا * وَإِذْ قُلْنَا لَكَ : إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ ، وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ ؛ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا .

« وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ : اسْجُدُوا لِآدَمَ ، فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ : أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ؟ * قَالَ : أَرَأَيْتَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ ؟ لَئِنْ أُخِّرْتَنِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا * قَالَ : أَذْهَبَ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا * وَأَسْتَفْزِرُ مِنْ أَسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ ، وَأُجْلِبُ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجُلِكَ ، وَشَارِكُكُمْ فِي الْأَمْوَالِ ، وَالْأَوْلَادِ ، وَعِندَهُمْ وَمَا بَعْدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا * إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ . وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلًا .

« رَبُّكُمُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ تَحْتِ أَلْفُكٍ فِي الْبَحْرِ لِيَلْتَفِتُوا مِنْ فَضْلِهِ ، إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا * وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِلَاهُ ، فَلَمَّا نَجَّكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ ، وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا * أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يُخَسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ ، أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ؟ * أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَ كُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغَرِّقَكُم بِمَا كَفَرْتُمْ ، ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ؟

« وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ ، وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ، وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ، وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا * يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أَنَسٍ بِإِيمَانِهِمْ ، فَمَنْ أُوْتِيَ

كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَئِكَ يَقْرَأُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا * وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى
فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٥﴾

I ne postoji nijedno naselje koje Mi prije Sudnjeg dana nećemo uništiti ili ga teškoj mucu izložiti; to je u Knjizi zapisano (17/58).

A da ne šaljemo čuda, zadržava nas samo to što drevni narodi nisu u njih povjerovali; Semudu smo kao vidljivo čudo kamilu dali, ali oni u nju nisu povjerovali. A čuda šaljemo samo da zastrašimo (17/59).

I rekli smo ti: "Svi su ljudi u Allahovoj vlasti!" A san koji smo ti dali da usniješ i drvo ukleto, u Kur'anu spomenuto, iskušenje su za ljude. Mi ih zastrašujemo, ali njima to samo povećava ionako veliko bezvjerstvo (17/60).

I kada rekosmo melekima: "Poklonite se Ādemu!" - oni se svi, osim Iblīsa, pokloniše. "Zar da se poklonim onome koga si ti od ilovače stvorio?" - reče (17/61).

"Reci mi", - reče onda -, "evo ovoga koga si iznad mene uzdigao: ako me ostaviš do Smaka svijeta sigurno ću, osim malobrojnih, nad potomstvom njegovim zagospodariti" (17/62).

"Odlazi!" - reče On. "Onima koji se za tobom budu povelili i tebi - kazna džehennemska biće vam puna kazna (17/63).

I zavodi glasom svojim koga možeš i potjeraj na njih i svoju konjicu i svoju pješadiju, i budi im ortak u imecima, i u djeci, i daji im obećanja - a šejtan ih samo obmanjuje -, (17/64)

ali, ti, doista, nećeš imati nikakve vlasti nad robovima Mojima!" A Gospodar tvoj je dovoljan kao zaštitnik! (17/65).

Gospodar vaš vas radi pokreće lađe po moru da biste tražili Njegove blagodati, jer je On prema vama milostiv (17/66).

Kad vas na moru nevolja zadesi, tada nema onih kojima se inače klanjate, postoji samo On. A kad vas On na kopno spasi, vi okrećete glave; čovjek je uvijek nezahvalan! (17/67).

Zar ste sigurni da vas On neće u zemlju utjerati ili da protiv vas pješčanu oluju neće poslati, pa da onda sebi zaštitnika nećete naći? (17/68).

Ili, zar ste sigurni da vas On po drugi put neće na more izvesti, i buru na vas poslati i potopiti vas zbog toga što ste bili nezahvalni? Tada ne biste nikoga našli ko bi Nas zbog vas na odgovornost pozvao (17/69).

Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali: dali smo im da kopnom i morem putuju, i opskrbili ih ukusnim jelima, i dali im velike prednosti nad mnogima koje smo stvorili (17/70).

A na Dan kad pozovemo sve ljude s vođom njihovim, oni kojima se knjiga njihova da u desnu ruku njihovu čitaće knjige svoje i neće im biti ni koliko trun jedan učinjena nepravda; (17/71).

onaj ko je na ovom svijetu bio slijep biće slijep i na onom i daleko od svakog dobra (17/72).

Prošla cjelina završava odlukom da je samo Allah taj koji samostalno postupa sa sudbinama ljudi ako hoće, smiluje im se, a ako hoće, kazni ih, dok ona božanstva kojima se oni mole ne mogu ništa otkloniti niti na drugoga prebaciti.

U kontekstu se dalje objašnjava konačna sudbina svih ljudi, kako je predviđeno i odlučeno u Allahovom znanju. To je kraj života i propast svih naselja prije nego nastupi Sudnji dan ili primjena kazne na neka od njih, ako je zaslužena. Poslije toga nema života. Svako će susresti kraj na jedan od dva načina, kao i propast, umirući ili propast doživljavajući.

Povodom stradanja nekih naselja u tekstu se ukazuje kakve su nadnaravnosti prethodile koje su činili poslanici prije poslanstva Muhammeda (alejhi's-selam). Te nadnaravnosti se nisu ispoljavale u ovom poslanstvu, jer su ih minuli narodi kojima su pokazane te nadnaravnosti odbijali, nisu prihvatili upute poslanika, pa se zbog toga nad njima obistinila kazna. Kazna za Muhammedov Ummet nije predviđena jer im nije dostavljena materijalna nadnaravnost. Materijalna nadnaravnost imala je ulogu zaplašivanja minulih naroda. To dopušta da se nad njima primijeni kazna ako su ugonili u laž poslanike, nakon što im je prikazana nadnaravnost.

Allah je zaštitio Vjerovjesnika (alejhi's-selam) od neprijatelja, omogućio mu da vidi istinito viđenje za vrijeme Noćnog putovanja, da bi to bilo iskušenje ljudima. Vjerovjesnik ovo noćno putovanje nije uzeo kao nadnaravnost poput nadnaravnosti ranijih poslanstava, niti zaplašivanje ljudi "prokletim" stablom koje se spominje u Kur'anu pod imenom "Zekum", koje je primijetio kako raste u Džehennemu. To im nije

povećalo strah nego nasilje. Prema tome, nadnaravnost ima svrhu samo da im poveća nasilje.

Na ovom mjestu u kontekstu spominje se i kazivanje o Iblisu i Ādemu, uz Allahovu dozvolu da Iblīs zavodi potomstvo Ādemovo, osim odabranih koje je Allah zaštitio Iblīsove vlasti i njegova zavodjenja. U ovom kazivanju otkrivaju se uzroci osnovnog zavodjenja koji vode ljude u nevjerovanje, nasilje i udaljuju ih od razmišljanja o ovim dokazima.

Na ovom mjestu u kontekstu se dotiče ljudska savjest, a spominje se dobro koje Allah čini ljudskom rodu i, nasuprot ovog dobra, spominje se njihovo odbijanje i oholost pa ne misle na Allaha osim u teškim momentima. Oni, kad ih snađe nevolja na moru, pribjegavaju traženju utočišta kod Allaha, a čim se dograabe kopna, ostave sve to i zaboravljaju na Allaha. Allah je u stanju da ih kazni i na kopnu i na moru. Allah ih je blagodario i dao im dobro iznad svih drugih stvorenja. Međutim, ljudi su nezahvalni i ničega se ne sjećaju.

Ova cjelina završava jednom scenom Sudnjeg dana kada će se ljudima predočiti kazna na osnovu djela koja su uradili. Tada neće biti prostora za spas nikome osim onome ko je prethodno činio dobro.

I ne postoji nijedno naselje koje Mi prije Sudnjeg dana nećemo uništiti ili ga teškoj mucu izložiti; to je u Knjizi zapisano (17/58).

Allah je odredio da se dogodi Sudnji dan kada na Zemlji neće biti živog bića. Svako živo stvorenje očekivat će smrt prije događaja tog obećanog Dana. Za neka naselja Allah je to odredio, zbog počinjenih grijeha, što je zacrtano u Allahovom znanju. Ono što je predviđeno u Allahovu znanju - to će se dogoditi. Sve što je bilo i što će biti - sve je u skladu sa Allahovim znanjem.

Nadnaravnosti su pratile ranija poslanstva da bi potvrdile vjerovjesnike i zaplašile ljude posljedicama zbog nagonjenja poslanika u laž, a posljedice su bile uništenje kaznom. Pa ipak, u ove nadnaravnosti vjerovala su samo ona srca koja su bila spremna da prihvate vjerovanje, dok su ona koja to nisu bila spremna učiniti odbijala i ugonila

Vjerovjesnika u laž, onovremeno. Zbog toga je i došlo do posljednjeg poslanstva koje nije popraćeno ovakvim nadnaravnostima.

A da ne šaljemo čuda, zadržava nas samo to što drevni narodi nisu u njih povjerovali; Semudu smo kao vidljivo čudo kamilu dali, ali oni u nju nisu povjerovali. A čuda šaljemo samo da zastrašimo (17/59).

Mudžiza islama je Kur'an. To je Knjiga koja ocrtava kompletan program života. Ona se obraća umu i srcu, a odaziva mu se zdrava ljudska priroda. Kur'an ostaje otvoren za sva slijedeće pokoljenja do Sudnjeg dana, da ga uče i vjeruju u njegove poruke. Međutim, materijalne nadnaravnosti odnose se samo na jedno pokoljenje ljudi i ograničava se samo na one iz tog pokoljenja koji su suočeni s tim materijalnim nadnaravnostima.

Pošto mnogi ljudi, koji su se suočili s tim dokazima, nisu vjerovali u njih, to se u kontekstu navode kao primjer narod Semud kojemu je data deva, sukladno njihovom traženju i konkretnom prijedlogu, pa su pogriješili sami prema sebi, doveli se na rub propasti potvrđujući Allahovu prijetnju da će biti upropašteni svi oni koji odbacuju nadnaravni dokaz. Prema tome, ovi dokazi bili su samo upozorenje i zaplašivanje da poslije odbacivanja dokaza, neminovno, slijedi propast.

Ovakav postupak ljudi nametnuo je potrebu dolaska posljednjeg poslanstva koje ne bi bilo popraćeno nadnaravnostima, jer je ono poslanstvo svih budućih pokoljenja, ne samo jednog pokoljenja koje se suočilo s tom nadnaravnošću, jer je to poslanstvo zrelog doba koje se obraća spoznaji čovjeka iz pokoljenja u pokoljenje poštujući njegovu spoznaju kojom se karakteriše njegovo biće i radi čega ga je Allah obdario nad brojnim Svojim stvorenjima.

Među nadnaravnostima koje su se dogodile Vjerovjesniku (alejhi's-selam) su prvenstveno Isrā' i Miradž. One nisu uzete kao mudžiza koja bi potvrđivala ovo poslanstvo, nego kao iskušenje ljudima.

I rekli smo ti: "Svi su ljudi u Allahovoj vlasti!" A san koji smo ti dali da usniješ i drvo ukleto, u Kur'anu spomenuto, iskušenje su za ljude. Mi ih zastrašujemo, ali njima to samo povećava ionako veliko bezvjerstvo (17/60).

Neki koji su vjerovali u Poslanika (alejhi's-selam) napustili su ga poslije Noćnog putovanja, dok je ono kod nekih povećalo vjerovanje. Pored toga, viđenje koje je Allah pokazao Svome robu izazvalo je smutnju među ljudima i iskušenje njihova vjerovanja. Allah je tada obećao Svome Poslaniku pomoć i zaštitu protiv onih koji su se ustremili na njega.

Vjerovjesnik je obavijestio politeiste, Kurejšije, šta mu je Allah obećao istinitim i jasnim viđenjem koje mu je Allah omogućio da vidi, između ostaloga i stablo zekcum kojim je Allah zaplašio politeiste. Međutim, oni su njega i dalje nagonili u laž tako da je Ebu Džehl ironično uzviknuo: "Dajte nam hurmi i kajmaka!" i nastavio da jede i jedno i drugo govoreći: "Uživajte u jelu zekcum, mi drugog zekkuma ne znamo do ovog!"

Šta su ove nadnarvnosti učinile sa politeistima, ako bi one bile dokaz Muhammedovom poslanstvu, kao što su bile nadnarvnosti znaci i dokazi poslanstava prije Muhammeda i mudžize poslanika? Nadnaravnost Noćnog putovanja nije ništa doprinijela njihovom vjerovanju, niti ih je zaplašilo stablo zekcum, nego je izazvalo oholost.

Allah nije predvidio upropaštavanje politeista, Kurejšija, kaznom sa Svoje strane, niti im je dao neku nadnaravnost, a Njegovo htijenje je predvidjelo da uništi sve one koji ne vjeruju u nadnaravnost. Kurejšijama je On dao rok i nije ih kaznio uništenjem, kao što je bilo sa narodima Nūha, Huda, Saliha, Luta i Šuajba, jer su neki od Kurejšija, kasnije, vjerovali i postali iskreni vojnici islama, a drugi su porodili iskrene vjernike. Kur'an, mudžiza islama, ostao je otvorena Knjiga pokoljenju Muhammeda (alejhi's-selam) i svim pokoljenjima poslije njega tako da su prihvatili islam i oni koji nisu zapamtili Vjerovjesnika, nisu zapamtili njegovo stoljeće i ashabe, nego preko drugih koji su učili Kur'an i pridružili se njima. Kur'an je ostao otvorena Knjiga svim pokoljenjima, poveo se za njim onaj ko je u sebi pokazao interesovanje, tako da je među kasnijim muslimanima bilo i boljih vjernika praktičara i onih koji su više doprinijeli islamu od brojnih prethodnika.

U odsjajima ovih viđenja koje je vidio Vjerovjesnik (alejhi's-selam) i upoznao svjetove koje je upoznao, među koje spada i proketo drvo zekcum kojim će se hraniti sljedbenici šejtana, u kontekstu se nalazi i scena prokletog Iblisa kako prijeti, obećava i zavodi zalutale.

I kada rekosmo melekima: "Poklonite se Ādemu!" - oni se svi, osim Iblisa, pokloniše. "Zar da se poklonim onome koga si ti od ilovače stvorio?" - reče (17/61).

"Reci mi", - reče onda -, "evo ovoga koga si iznad mene uzdigao: ako me ostaviš do Smaka svijeta sigurno ću, osim malobrojnih, nad potomstvom njegovim zagospodariti" (17/62).

"Odlazi!" - reče On. "Onima koji se za tobom budu povelili i tebi - kazna džehennemska biće vam puna kazna (17/63).

I zavodi glasom svojim koga možeš i potjeraj na njih i svoju konjicu i svoju pješadiju, i budi im ortak u imecima, i u djeci, i daji im obećanja - a šejtan ih samo obmanjuje -, (17/64)

ali, ti, doista, nećeš imati nikakve vlasti nad robovima Mojima!" A Gospodar tvoj je dovoljan kao zaštitnik! (17/65).

Ovaj kontekst otkriva osnovne uzroke zavodenja zalutalih. Ovdje se predočava ova scena da bi se njome upozorili ljudi i da bi se upoznali sa uzrocima i načinima zavodenja, da bi se uvjerali da im je Iblis neprijatelj koji je bio neprijatelj i njihovih predaka, koji im je prijetio na uobičajeni stari način.

I kada rekosmo melekima: "Poklonite se Ādemu!" - oni se svi, osim Iblisa, pokloniše. "Zar da se poklonim onome koga si ti od ilovače stvorio?" - reče (17/61).

To je zavidnost Iblisa, onoga koji zavidi čovjeku koga je Allah stvorio od blata i udahnuo Svoj dah u ovo blato.

Iblis ističe slabost ovoga stvorenja, i svoju spremnost da zavodi pa kaže oholo:

Evo, ovoga koga si iznad mene uzdigao (17/62). Primjećuješ li Ti da je ovo stvorenje plemenitije od mene kod Tebe:

...ako me ostaviš do Smaka svijeta sigurno ću, osim malobrojnih, nad potomstvom njegovim zagospodariti (17/62). Ja ću zagospodariti nad njima i onim što oni imaju, imat ću njihove uzde u svojim rukama, držat ću ih u svojoj pesnici i upravljati njihovim poslovima.

Iblis zanemaruje čovjekovu spremnost da čini dobro i da ustraje na Pravom Putu, kao što ima spremnost i sklonost za zlo i zavodenje. Iblis zanemaruje stanje čovjeka u kome je on vezan za Allaha koji ga diže, uzdiže, štiti od zla i zavodenja, zanemaruje da je upravo ovo ta odlika ovog stvorenja koga je Allah podigao na stepen jedinstvene prirode, čovjeka koji

poznaje samo jedan smjer, kojeg se pridržava bez neke volje. Volja je tajna ovog čudnog stvorenja.

Allahova je volja bila da na volju nosiocu zla i zavodjenja da vlada, da pokuša raditi sa ljudima šta hoće.

"Odlazi!" - reče On. "Onima koji se za tobom budu povelili i tebi - kazna džehennemska biće vam puna kazna (17/63).

Idi i pokušaj raditi što želiš! Idi, dozvoljavam ti da zavodiš! Ljudima je data pamet i volja, oni te mogu i slijediti, ali i odbiti te. *Onima koji se za tobom budu povelili (17/63)*, predajući se zavodjenju umjesto Uputi, odbijajući poziv Milostivoga, a prihvatajući se poziva šejtana, onima koji su zanemarili Allahove dokaze u Kosmosu i Allahove dokaze koji prate poslanstva ... *kazna džehennemska biće vam puna kazna (17/63)*, *onima koji se budu za tobom povelili i tebi (17/63)* i tvojim sljedbenicima.

I zavodi glasom svojim koga možeš i potjeraj na njih svoju konjicu i svoju pješadiju! (17/64).

Ovo je oličena metoda zavodjenja, obmanjivanja i savlađivanja srca, osjećaja i pameti. To je bučna borba u kojoj se koriste: povici, konjica i pješadija onako kako se to dešava u borbama: puštaju se glasovi i galame i time se uznemirava protivnik da izađe iz svojih skloništa i utvrđenja ili da se primakne postavljenoj zamci i pripremljenoj varci, čime ih primame i izvuku na otvoreno područje, pohvataju im konje i opkole ih.

...i budi im ortak u imecima, i u djeci (17/64).

Ovo udruživanje predočeno je u iluzijama paganskog totemizma, jer su oni ustupali jedan dio svog imetka kvazi bogovima, a to je ustupano šejtanima, i predavali su svoju djecu kao zavjet bogovima ili onima kojima su se klanjali, a i to je šejtanu, kao što su Abul'I-Lat i Abdu'-Menat, a katkada su to direktno ustupali šejtanima, kao što je bio slučaj sa Abdu'-I-Harisom.

U svakoj imovini koja je stečena neopravdano i nezakonito ili kod koje se bespravno postupalo ili dijelilo u ime grijeha, ili djeteta rođenog na nezakonit način, i šejtan ima udjela.

Ovaj pojam u cjelini predstavlja udruženje uspostavljeno između Iblisa i njegovih sljedbenika, udruženje koje obuhvata i imetak i djecu, a to je ono na čemu počiva život.

Iblisu je dozvoljeno da koristi sva sredstva, između ostalog, zavodničko i lažno obećanje. ... *i daje im obećanje - a šejtan ih samo obmanjuje* (17/64), kao npr. obećanjem da će ih osloboditi kazne i osvete, obećanjem da će se obogatiti na bespravan način, obećanjem da će pobijediti nečasnim sredstvima i niskim metodama.

Možda je najveće njegovo obećanje i zavodenje da će im oprostiti gješke i pogrješke, a to je otvor kroz koji bi se mogao ubaciti šejtan u brojna srca čije osvajanje pojačava naglašavanjem grijeha i oholosti. On tada ljupko postupa sa tim opterećenim dušama, ukrašava im grješke, govori o širini Božanske milosti i sveobuhvatnosti oprosta.

Idi, dozvoljeno ti je da zavodiš onoga ko ti se prikloni, ali znaj da ima i takvih nad kojima ne možeš zavladata jer su oni osigurani tvrđavama koje ih štite od tebe, tvojih konjanika i pješaka:

"Ali, ti, doista, nećeš imati nikakve vlasti nad robovima Mojima!" A Gospodar tvoj je dovoljan kao zaštitnik! (17/65).

Kada se poveže srce sa Allahom i kada čovjek usmjeri svoja klanjanja prema njemu, kada se poveže čvrstim užetom koje se ne prekida, kada se probudi u njegovoj udahnutoj i plemenitoj duši, kada ona sihne i zasvijetli, onda šejtan nema vlasti nad takvim srcima, koja su vezana za Allaha. Ovo je duša osvjetljena svjetlom imana. ...*A Gospodar tvoj je dovoljan kao zaštitnik!* (17/65). On štiti, pomaže i ništi spletke šejtana.

Šejtan nastavlja aktivirati njemu data obećanja u ponižavanju ljudi, ali se ne usuđuje da to čini sa robovima Milostivog, niti njima može dominirati.

To su zla i muke koje šejtan objašnjava ljudima. Među ljudima ima takvih koji ga slijede, slušaju i odstupaju od upućenog im poziva od Allaha, odstupaju od Njegove Upute. Allah je i prema njima milostiv, pomaže im, upućuje, olakšava im život, spašava ih od nevolje i muke i odgovara im na traženje pomoći kad su u teškoj i neugodnoj situaciji, a oni se i dalje suprotstavljaju i ne vjeruju.

Gospodar vaš vas radi pokreće lađe po moru da biste tražili Njegove blagodati, jer je On prema vama milostiv (17/66).

Kad vas na moru nevolja zadesi, tada nema onih kojima se inače klanjate, postoji samo On. A kad vas On na kopno spasi, vi okrećete glave; čovjek je uvijek nezahvalan! (17/67).

U kontekstu se iznosi ova scena, scena lađe dok plovi morem kao primjer uzet iz teških momenata života. Svijet je u ruci Allahovoj u momentima jako nepovoljne i veoma osjećajne snage, kada tačka od drveta ili nekog materijala pluta po velikoj nepogodi, koju valovi i struje vode, bombarduju, a ljudi se čvrsto drže u ovoj tačkici u moru za tas Milostivoga.

To je scena koja se osjeća u plućima i srcima koja se tresu i podrhtavaju pri svakom potresu lađe, bila ona mala ili velika. Čak i najveće krstarice preko Okeana katkad podrhtavaju kao perka na propuhu i udaru struja vjetrova, podrhtavaju od silnog udara vala.

Ovaj izraz snažno se doima srca. On podsjeća ljude kako da osjete da im Allahova ruka pokreće i potiskuje lađu po moru, da bi ostvarili Njegovo ponuđeno dobro, *jer je On prema vama Milostiv (17/66)*. Milost je nešto najdraže što čovjek osjeća u ovim trenucima.

Lađa ih prenosi ploveći iz ugodne plovidbe u jake morske valove, kada putnici na brodu koji se tamo - amo klati između valova zaboravljaju svaku silu, svaki oslonac, svako susjedstvo osim onog Allahovog. Tada se samo Njemu u tim teškim momentima ljudi okreću, samo Njega pozivaju, *... postoji samo On (17/67)*.

Međutim, čovjek je uvijek jedan te isti; čim nestane nevolje i razgali mu se, a noge se dočepaju čvrstog tla, on zaboravlja momente poteškoće, zaboravlja Allaha, želje ga zaokupljaju i odvrate u vode uživanja i strasti. Želje prekrivaju njegovu prirodu i vuku ga u bezdan, prirodu koju je bila uzdigla prethodna opasnost. *A kad vas On na kopno spasi, vi okrećete glave; čovjek je uvijek nezahvalan! (17/67)*, osim onoga čije je srce u stalnom kontaktu sa Allahom, ozračeno, osvijetljeno.

Ovdje kontekst mobilizira savjest sagovornika slikanjem opasnosti koju su putnici ostavili na moru, a ona ih pogada i na kopnu, ili kada se ponovo vrate na more, da bi osjetili da sigurnost i stabilnost mogu biti samo uz Allahovo susjedstvo i Njegovu zaštitu, a ne ni na moru ni na kopnu, ne ni u slabim niti povoljnim valovima, niti u skloništu čvrstom ni u ugodnoj kući.

Zar ste sigurni da vas On neće u zemlju utjerati ili da protiv vas pješčanu oluju neće poslati, pa da onda sebi zaštitnika nećete naći? (17/68).

Ili, zar ste sigurni da vas On po drugi put neće na more izvesti, i buru na vas poslati i potopiti vas zbog toga što ste bili nezahvalni? Tada ne biste nikoga našli ko bi Nas zbog vas na odgovornost pozvao (17/69).

Ljudi su u Allahovoj ruci svakog momenta, svugdje, na svakom kraju. Oni su u Njegovoj ruci i na kopnu i na moru. Kako da budu sigurni kada neki kraj zadesi zemljotres ili vulkan, ili nešto drugo što se zbiva po Allahovoj odredbi, ili kako da se spase kad na njih uputi vulkansku oluju koja ih pogađa lavom, vodom, blatom i kamenjem, tako da ih upropasti, a da ne nađu nikakva zaštitnika koji bi ih zaštitio i odbranio, osim Allaha?!

Ili, kako da budu sigurni kada ih Allah po drugi put povрати na more i uputi na njih pješčanu oluju, koja pogađa čamce i drobi lađe, kada ih potopi zbog njihova nevjerovanja i odbijanja poruke poslanstva i kada ne nađu nikoga ko bi ih spasio gušenja?

Eto, to je nemarnost da ljudi okreću glavu od svoga Gospodara i da ne vjeruju, a onda ih snalazi Njegova kazna i odgovornost. Oni se obraćaju samo Njemu kada su u nevolji, a onda Ga zaboravljaju kada su spašeni, kao da je to posljednja nevolja kojom ih Allah može kazniti.

Allah je blagodario ovo ljudsko stvorenje nad brojnim stvorenjima, ukazao mu čast time što ga je stvorio na ovaj oblik i u ovoj prirodi koja u sebi sadrži blato i dah duše, tako da to biće u sebi sadrži i zemlju i nebesa.

Allah ga je počastio spremnošću koju je pohranio u njegovu prirodu i njome ga učinio sposobnim da preuzme predstavljanje na zemlji, da mijenja šta hoće na zemlji, da proizvodi i gradi na zemlji, da konstruiše i raščlanjuje na zemlji, da na zemlji dostiže određeno savršenstvo.

Allah ga je počastio i time što mu je podvrgao kosmičku snagu na Zemlji, pomogao ga ovom snagom, planetama i svemirima.

Počastio ga je tom ogromnom mogućnošću prijema i usmjerenja time prema Kosmosu i povorci u kojoj se klanjaju meleki, koji oglašavaju plemenitost ovom čovjeku koju je dodijelio Stvoritelj.

Počastio ga je oglašavanjem ovih plemenitosti u Knjizi koju je donio Džibril koja će biti vječita na Zemlji, a to je Kur'an.

Mi smo sinove Ādemove, doista, odlikovali; dali smo im da kopnom i morem putuju, i opskrbili ih ukusnim jelima, i dali im velike prednosti nad mnogima koje smo stvorili (17/70).

Mi smo sinove Ādemove, doista, odlikovali; dali smo im da kopnom i morem putuju (17/70). Putovanje kopnom i morem odvija se sa potčinjavanjem zakona i njihova prilagođavanja prirodi ljudskog života i spremnosti koju ta priroda u sebi nosi. Da ovi zakoni nisu bili prilagođeni ljudskoj prirodi, ne bi bio uspostavljen ljudski život jer je on sasvim slab u odnosu na prirodne faktore kopna i mora. Međutim, čovjek je snabdjeven sa moći da živi u tim okolnostima, snabdjeven tim spremnostima koje mu omogućuju da potčini faktore prirode. Sve je to Allahovo dobro dato čovjeku.

...i opskrbili ih ukusnim jelima (17/70). Čovjek zaboravlja kakvim ga je ukusnim jelima Allah opskrbio, on zaboravlja, zbog dugog druženja s tim ugodnim jelima, i mnoga ugodna jela. On ih čak i ne spominje sve dok ne bude lišen tih lijepih jela. Tek onda on spoznaje vrijednost onoga u čemu je uživao. Međutim, on vrlo brzo ponovo zaboravi to lijepo jelo, ako mu se ono povрати, zaboravi ovo sunce, zrak, vodu, zdravlje, mogućnost da se kreće, osjeća, pamet, jela, pića i viđenja, ovaj prostrani Kosmos u kome je on predstavnik i u kome se nalaze ugodna jela da se ne mogu ni pobrojati.

...i dali im velike prednosti nad mnogima koje smo stvorili (17/70), dali im prednosti ovim zastupništvom da gospodari prostranom zemljom i spremnostima s kojima je konstruisana njihova priroda da ljudsko stvorenje učini jedinstvenim među stvorenjima u Allahovom kraljevstvu.

Jedna od časti koja je učinjena čovjeku je i to da on vlada sam sobom. Njemu je data mogućnost da slijedi svoj izbor i rad. Ovo je prva osobina koja čovjeka čini čovjekom, sloboda smjera i osamostaljenje u slijeđenju. Time je on postao zastupnik u oblasti djelatnosti. Prema tome, pravedno je da on susretne nagradu ili kaznu za svoj izbor i plodnosni rad Dana polaganja računa.

A na Dan kad pozovemo sve ljude s vođom njihovim, oni kojima se knjiga njihova da u desnu ruku njihovu čitaće knjige svoje i neće im biti ni koliko trun jedan učinjena nepravda; (17/71)

onaj ko je na ovom svijetu bio slijep biće slijep i na onom i daleko od svakog dobra (17/72).

Ovo je scena koja predstavlja nagomilana stvorenja. Svaka grupa bit će pozvana svojim imenom i imenom programa kojeg je slijedila ili poslanika za kojim se povodila ili imama kojega je slijedila u životu na zemlji, bit će pozvana da primi knjigu svoga djela i nagradu na onom svijetu. Kome njegova knjiga bude data u desnu ruku, on će biti veseo čitajući je i uživajući u njoj. Njegova nagrada će biti ispunjena, neće mu ništa nedostajati, čak ni koliko opna koja se nalazi po sredini košpice. Onaj ko je bio slijep na ovom svijetu, nije se poveo za dokazima Upute, on će biti slijep i na onom svijetu, neće pronaći put dobra. Takav je daleko zalutao i njegova kazna je poznata. Međutim, kontekst u ovoj sceni ocrtava ogromne stiske slijepog i zalutalog koji će biti bačen, neće naći nikoga ko će ga uputiti niti će biti upućen, ostavit će ga također da uopće nema staništa, jer scena sljepila i zablude, u tom teškom položaju, sama je po sebi strašna kazna koja jako djeluje na srca.

« وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أُوحِيَنا إِلَيْكَ لَتَفْتَرِي عَلَيْنَا غَيْرَهُ ، وَإِذَا لَا تَأْخُذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٢﴾ وَلَوْلَا أَنْ نُبَتِّئَكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا * إِذَا لَأَذْفَنَّاكَ فِي أَعْيُنِنَا وَضَعَفْنَا لَهُ عَصَائِبُ الْأَبْصَارِ ، ثُمَّ لَمْ يَلْمِهِمْ لِيَفْجُرُوا عَلَيْهِمْ وَلَكِن يُرِيدُونَ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا ، وَإِذَا لَا يَلْبَثُونَ خِلافَكَ إِلَّا قَلِيلًا * سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا ، وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا .

« أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ ، وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا * وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ بِحَمْدِ اللَّهِ الْكَلِيمِ ، وَأَسْمِئْهُ بِحَمْدِ رَبِّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا * وَقُلْ : رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ ، وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ ، وَأَجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ

سُلْطَانًا نَصِيرًا * وَقُلْ : جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ، إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا *
وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ، وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ
إِلَّا خَسَارًا .

« وَإِذَا أُنْعِمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَى بِجَانِبِهِ ، وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَئُوسًا *
قُلْ : كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ ، فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا .

« وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ . قُلْ : الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي ، وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ
إِلَّا قَلِيلًا * وَالَّذِينَ شَتْنَا لَنُدْهِبَنَّ بِالَّذِي أُوْحَيْنَا إِلَيْكَ ، ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا *
إِلَّا رَحْمَةً مِن رَّبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا .

« قُلْ : إِنِّي اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ
بِمِثْلِهِ ، وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا * وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ
مَثَلٍ ، فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا * وَقَالُوا : لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَنْجِرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ
يَذُبُّوعًا * أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجَّرَ الْأَنْهَارُ خِلَالَهَا فَتَجِيرًا * أَوْ
تُسْقَطَ السَّمَاءُ كَمَا زَعَمَتْ عَلَيْنَا كِفَاً ، أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا * أَوْ يَكُونَ
لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ ، أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ . وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُفَيْكَ حَتَّى تُنَزَّلَ عَلَيْنَا
كِتَابًا نَقْرُؤُهُ . قُلْ : سُبْحَانَ رَبِّي أَلْهَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ؟

« وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا : أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا
رَسُولًا * قُلْ : لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَشْعُونَ مَطْمَئِنِينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ
مَلَكَارَسُولًا * قُلْ : كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ، إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا
بَصِيرًا * وَبَنِي يَهْدِي اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ، وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ ،
وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمِيَآ وَبُكْمًا وَصُمًّا ، مَا وَهَمَ بِهِمْ كَلِمًا خَبِتْ

زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا * ذَلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا : أُنزِلْنَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا
 أَيْنَا لَسْمُوتُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ؟ * أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ
 عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ؟ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ ، قَابِ الْأَطْلَالِيُونَ إِلَّا كُفُورًا
 ﴿ قُلْ : لَوْ أَنَّكُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ
 وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَنُورًا .

﴿ وَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ نِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَاسْتَلَبَ بِنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ
 فِرْعَوْنُ : إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسَىٰ مَسْحُورًا * قَالَ : لَقَدْ عَلِمْتُمَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ
 السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَافِرٍ ، وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا * فَأَرَادَ أَنْ يَنْتَفِزَهُمْ
 مِنَ الْأَرْضِ ، فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا * وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ : اسْكُنُوا
 الْأَرْضَ ، فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا .

﴿ وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَّلَ ، وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا * وَقُرْآنًا
 فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَىٰ مُكْتٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا * قُلْ : آمِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا ،
 إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا * وَيَقُولُونَ :
 سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا * وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَسْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ
 خُشُوعًا .

﴿ قُلْ : أَدْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَانَ ، أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ، وَلَا
 تَجْهَرُوا بِصَلَاتِكُمْ وَلَا تَخَافُوا فِيهَا ، وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا * وَقُلْ : الْحَمْدُ لِلَّهِ
 الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الْأَدْلَاءِ ،
 وَكَبِيرُهُ كَبِيرًا ﴿ ٣١ ﴾

I zamalo da te oni odvrte od onoga što ti Mi objavljujemo, da bi protiv Nas nešto drugo iznio, i tada bi te oni smatrali prijateljem (17/73).

A da te nismo učinili čvrstim, gotovo da bi im se malo priklonio, (17/74).

i tada bismo ti doista dali da iskušiš dvostruku muku u životu i dvostruku patnju poslije smrti; tada ne bi nikoga našao ko bi ti protiv Nas pomogao (17/75).

A oni su te toliko na zemlji uznemirivali da bi te iz nje istjerali, ali, tada ni oni u njoj ne bi dugo, poslije tebe, ostali, (17/76)

jer tako je bilo sa svima onima koji su poslanike protjerali, koje smo prije tebe poslali, i ni ti nećeš naići na odstupanje od zakona Našeg (17/77).

Obavljaj propisane namaze kad Sunce s polovine neba krene, pa do noćne tmine, i namaz u zoru jer namazu u zoru mnogi prisustvuju (17/78).

I probdij dio noći u namazu, - to je samo tvoja dužnost; Gospodar tvoj će ti na onom svijetu hvale dostojno mjesto darovati (17/79).

I reci: "Gospodaru moj, učini da umrem, a da si Ti zadovoljan mnome i učini da iz mrtvih ustanem, a da si Ti zadovoljan mnome, i daruj mi od Sebe snagu koja će mi pomoći!" (17/80).

I reci: "Došla je Istina, a nestalo je laži; laž, zaista, nestaje!" (17/81).

Mi objavljujemo u Kur'anu ono što je lijek i milost vjernicima, a nevjernicima on samo povećava propast (17/82).

Kad čovjeku kakvu blagodat darujemo, on se okreće i oholo udaljava, a kad ga zadesi zlo, onda očajava (17/83).

Reci: "Svako postupa po svom nahodenju, a samo Gospodar vaš zna ko je na pravom putu" (17/84).

Pitaju te o duši. Reci: "Šta je duša - samo Gospodar moj zna, a vama je dato samo malo znanja" (17/85).

A da hoćemo, Mi bismo učinili da iščezne ono što smo ti objavili, i ti, poslije, ne bi nikoga našao ko bi ti protiv Nas pomogao, (17/86)

ali, Gospodar tvoj je tebi milostiv i Njegova dobrota prema tebi zaista je velika (17/87).

Reci: "Kad bi se svi ljudi i džinnovi udružili da sačine jedan ovakav Kur'an, oni, kao što je on, ne bi sačinili, pa makar jedni drugima pomagali" (17/88).

Mi u ovom Kur'anu objašnjavamo ljudima svakojake primjere, ali većina ljudi nikako neće da vjeruje (17/89).

i govore: "Nećemo ti vjerovati sve dok nam iz zemlje živu vodu ne izvedeš; (17/90)

ili dok ne budeš imao vrt od palmi i loze, pa da kroz njeg svukuda rijeke provedeš; (17/91)

ili dok na nas nebo u parčadima ne oboriš, kao što turdiš; ili dok Allaha i meleke kao jamce ne dovedeš; (17/92)

ili dok ne budeš imao kuću od zlata ili dok se na nebo ne uspneš; a nećemo vjerovati ni da si se uspeo sve dok nam ne doneseš Knjigu da je čitamo." Reci: "Hvaljen neka je Gospodar moj! - zar ja nisam samo čovjek, poslanik?" (17/93).

A ljude je, kad im je dolazila objava, odvrćalo od vjerovanja samo to što su govorili: "Zar je Allah kao poslanika čovjeka poslao?" (17/94).

Reci: "Kad bi na Zemlji meleki smireno hodili, Mi bismo im s neba meleka za poslanika poslali" (17/95).

Reci: "Allah je dovoljan svjedok meni i vama, jer On zna i vidi robove Svoje" (17/96).

Onaj kome Allah ukaže na pravi put - na pravom putu je, a onome koga u zabludi ostavi, tome, mimo Njega, nećeš naći zaštitnik. Mi ćemo ih, na Sudnjem danu, sakupiti, licem zemlji okrenute, slijepe, nijeme i gluhe; boravište njihovo biće džehennem; kad god mu plamen jenja, pojačaćemo im oganj (17/97).

To će im biti kazna zato što u dokaze Naše nisu vjerovali i što su govorili: "Zar kad postanemo kosti i prah, zar ćemo kao nova stvorenja, doista, biti oživiljeni?" (17/98).

Zar oni ne znaju da je Allah, Stvoritelj nebesa i Zemlje, kadar da stvori slične njima i da im je već odredio čas oživiljenja u koji nema sumnje? Ali nevjernici samo poriču (17/99).

Reci: "Da vi posjedujete riznice milosti Gospodara moga, i tada biste škrtarili iz straha da ne potrošite; čovjek je uvijek tvrdica (17/100).

Mi smo Mūsāu devet očevidnih znamenja dali, pa upitaj sinove Isrāilove kad je precima njihovim došao i kada mu je faraon rekao: "Ja mislim, o Mūsā, da si ti doista opčinjen", (17/101)

da je odgovorio: "Ti znaš da ovo nije dao niko drugi nego Gospodar nebesa i Zemlje, kao očigledna znamenja, i ja mislim da ćeš ti, o faraone, sigurno nastradati" (17/102).

I faraon odluči da ih iz zemlje istjera, pa Mi potopismo i njega i one koji su bili s njim - sve, (17/103)

i poslije toga rekosmo sinovima Isrāilovim: "Naselite se u zemlji, pa kad Smak svijeta dode, dovešćemo vas izmiješane" (17/104).

Mi Kur'an pun mudrosti objavljujemo, i na istinit način se on objavljuje. A tebe smo poslali samo zato da radosne vijesti donosiš i da opominješ (17/105).

I kao Kur'an, sve dio po dio ga objavljujemo da bi ga ti ljudima malo pomalo kazivao, i prema potrebi ga objavljujemo (17/106).

Reci: "Vjerovali u njega ili ne vjerovali, oni kojima je još prije objavljivanja njegova dato znanje padaju licem na tle kad im se on čita, (17/107)

i govore: "Hvaljen neka je Gospodar naš, obećanje, Gospodara našeg se ispunilo!" (17/108).

I padaju licem na tle plaćući, i on im uvećava strahopoštovanje (17/109).

Reci: "Zovite: 'Allah' ili zovite: 'Milostivi', a kako Ga god budete zvali, Njegova su imena najljepša. Ne izgovaraj na sav glas Kur'an kad molitvu obavlaš, a i ne prigušuj ga; traži sredinu između toga" (17/110).

i reci: "Hvaljen Allah koji Sebi nije uzeo djeteta i koji u vlasti nema ortaka, i kome ne treba zaštitnik zbog nemoći - i hvaleći Ga veličaj!" (17/111).

Ovo je posljednja cjelina sure El-Isrā', cjelina koja počiva na glavnoj osi ove sure, a to je ličnost Vjerovjesnika (alejhi's-selam) i stav naroda prema njemu, zatim Kur'an koga je Vjerovjesnik donio i specifičnosti ovog Kur'ana.

Ova cjelina počinje izvjesnim znakom kada politeisti pokušavaju da unesu smetnju u pojedine dijelove Objave Vjerovjesniku, zatim ukazuje na njihovu želju da Vjerovjesnika protjeraju iz Mekke i Allahove zaštite, smutnji koju čine politeisti i njihovu izazovu, ali Uzvišeni Allah im je dao roka i odgodio kaznu uništenja kakva je primijenjena nad ranijim narodima, a da su oni protjerali Vjerovjesnika, onda bi kazna propasti, zaista, bila primijenjena nad njima, sukladno Allahovu zakonu koji se nikada ne mijenja, a koji se odnosi na one narode koji progone svoje poslanike.

Ovdje se naređuje Vjerovjesniku (alejhi's-selam) da nastavi svojim putem, da se klanja svome Gospodar, da uči Kur'an, da umre a da je Allah zadovoljan s njim, i da iz mrtvih ustane, a da je Allah zadovoljan s njim i da mu daruje od Sebe snagu koja će mu pomoći, da oglasi dolazak Istine i nestajanje laži. Ova spona sa Allahom jeste njegovo oružje koje ga štiti od smutnje i garantira mu pomoć i pobjedu.

U nastavku se objašnjava uloga Kur'ana, a to je lijek i milost za svakoga ko vjeruje u Kur'an, odnosno on je kazna i teška situacija za one koji ne vjeruju u njega. Oni su zbog toga i na ovom svijetu u kazni, a susrest će kaznu, zbog njega, i na onom svijetu.

U povodu milosti i kazne u kontekstu se spominje i osobina čovjeka kada se nalazi u jednoj od ove dvije situacije - milosti i kazni. On kada uživa postaje ohol i odbojan, a kada je u teškoj situaciji, on postaje očajan i malodušan. U tekstu se govori poslije ovoga o skrivenoj prijetnji u prepuštanju svakog čovjeka da radi prema svojoj prirodi što hoće dok ne susretne na onom svijetu ono što je zaslužio.

U kontekstu se potvrđuje da je ljudsko znanje veoma ograničeno i nezatno. O tome se govori prilikom osvrta na pitanje o duši. Duša je nešto nedokučivo, čovjek nije u stanju spoznati šta je duša. Uvjerljivo znanje je ono koje je Allah objavio Svome Poslaniku. To je učinio iz Svoje dobrote prema Vjerovjesniku, a da je htio mogao je ovu dobrotu ne iznijeti bez ikakvog pogovora, ali Allah to čini iz milosti i dobrote prema Svome Poslaniku.

U tekstu se dalje govori da je ovaj Kur'an mudžiza kakvu ni ljudi ni džini ne mogu sačiniti makar se oni udružili i zajednički to pokušali izvesti. Time je Allah ovom mudžizom htio ukazati na dokaze Upute i njene vrste, čime se obraća i govori svakom razumu i svakom srcu. Ovaj Kur'an ništa nije dao nevjernicima Kurejšijema. Oni su nastavili tražiti od Vjerovjesnika

(alejhi's-selam) kakvu materijalnu nadnaravnost, jednostavnu, kao npr. da provru izvori na zemlji ili da on ima kakvu ukrašenu palaču. Ostali su uporni i tražili ono što ne spada u domen čovjeka, npr. da se Vjerovjesnik ispne na nebesa pred njima i donese im kakvu stvarnu knjigu koju bi oni čitali, ili da učini pa da na njih padne komad neba da ih uništi. Oni su i dalje ostali upori u nevjerovanju pa su tražili da im dovede Allaha i meleke kao jamce.

Na ovom mjestu u kontekstu se predočava i jedna scena Sudnjeg dana. U njoj se predstavlja posljedica onih koji ne vjeruju i koje očekuje kazna zbog njihove upornosti i pobijanja da će doći do Sudnjeg dana, pobijanja proživljenja nakon što postanu kosti i prašina.

Ovdje se ismijavaju njihovi prijedlozi, pri čemu su bili uporni, a oni, kada bi imali i riznice Allahove milosti, njih bi snašla ljudska požuda i to bi čvrsto držali da im te riznice ne iščeznu, a riznice Allahove milosti su trajne. Oni u tim svojim zahtjevima i prijedlozima nemaju granice.

U povodu njihovog zahtjeva za nadnaravnošću, u kontekstu se spominju nadnaravnosti koje su bile dodijeljene Mūsâu, a faraon i njegov narod su to odbacili pa ih je Allah uništio, sukladno Svome zakonu vezanom za uništenje onih koji u laž nagone vjerovjesnike.

Ovaj Kur'an je vječita i istinita mudžiza. On je objavljan postepeno i prema potrebama naroda kojima je donijet, da ih odgoji i pripremi, kao i onima koji su odranije znali i bili vjernici, znali da je ono što je u njemu istina, potčinili se njemu izražavajući skrušenost i vjerovanje u Kur'an i potpunu predanost.

Ova sura završava, kao što je i počela: sa napatkom Vjerovjesniku (alejhi's-selam) da se klanja samo Allahu i da samo Njega veliča.

I zamalo da te oni odvrate od onoga što ti Mi objavljujemo, da bi protiv Nas nešto drugo iznio, i tada bi te oni smatrali prijateljem (17/73).

A da te nismo učinili čvrstim, gotovo da bi im se malo priklonio, (17/74)

i tada bismo ti doista dali da iskusiš dvostruku muku u životu i dvostruku patnju poslije smrti; tada ne bi nikoga našao ko bi ti protiv Nas pomogao (17/75).

A oni su te toliko na zemlji uznemiravali da bi te iz nje istjerali, ali, tada ni oni u njoj ne bi dugo, poslije tebe, ostali, (17/76)

jer tako je bilo sa svima onima koji su poslanike protjerali, koje smo prije tebe poslali, i ni ti nećeš naići na odstupanje od zakona Našeg (17/77).

U kontekstu se navodi nekoliko pokušaja politeista sa Vjerovjesnikom (alejhi's-selam), a jedan od prvih pokušaja je unosenje smutnje u Objavu koju mu je Allah poslao, da bi protiv njega nešto drugo iznijeli, a on je vjeran i pouzdan.

Oni su to pokušavali uraditi na razne načine, između ostaloga, da se izjednače kod klanjanja njegovu Božanstvu, ali uz prihvatanje da se ne kritikuju njihova božanstava kojima su se oni i njihovi preci klanjali. Među ove pokušaje i zahtjeve spada i to da se i njihova zemlja učini svetom kao što je to slučaj sa Bejtullahom, koga je Allah proglasio svetim. Među te zahtjeve spada i to što su neke glavešine Kurejšije tražili da za njih odredi posebno mjesto za sastanke, gdje ne bi prisustvovali siromašni.

Tekst ukazuje na ove pokušaje, ali ih ne objašnjava, ukazuje da bi istakao dobro koje je Allah učinio Poslaniku (alejhi's-selam) kod njegove čvrste odlučnosti na istini i zaštiti od smutnje, jer da ga Allah nije učvrstio i zaštitio, on bi se njima malo priklonio. Tada bi ga oni smatrali prijateljem, a on bi zaslužio kaznu. Ta kazna je dvostruka, kazna na ovom i Budućem svijetu, poslije smrti, kada nema nikakva pomagača koji bi ga sačuvao od njih, do Allaha.

Ovo su ti pokušaji od kojih ga je Allah sačuvao, pokušaji koji čine vlastodršci vazda sa nosiocima poziva da ih zavedu pa da odstupe, makar malo, od Pravog Puta Poruke i njezine čvrstote. Oni bi bili sasvim zadovoljni i sa polovičnim rješenjem, kojim oni zavode, u zamjenu za brojna dobra. Vlastodršci ne traže da se u cjelini ostavi poziv, nego nastoje da se unese površna izmjena, kako bi se dvije strane susrele na pola puta. Šejtan se uvlači kroz male otvore i djeluje protiv nosilaca poziva i predočava i nagovara ih da je najbolji poziv u pridobijanju nosilaca vlasti sebi, pa makar sa odstupanjem jednim djelićem od Poruke.

Međutim, mala devijacija na početku samog puta, pri kraju tog puta završava punom devijacijom. Nosilac Poruke koji je prihvatio predaju kod

jednog dijela, pa makar i malo, i zanemario nešto od nje, pa makar i beznačajno, neće biti u stanju da se zadrži na onome što je prvi put prihvaćeno jer spremnost za predaju povećava se kad god se vrati jedan korak nazad.

Ovo pitanje je pitanje vjerovanja i poziva u cjelini. Onaj ko se povukao u svom pozivu i napustio mali djelić Poruke i onaj ko štiti pri tome ne može biti vjernik koji poziva pravom i istinitom vjerovanju. Svaka strana Poruke u pokretu vjernika je istinita kao i svaka druga, tu nema ni onoga što se bira ni onoga što je odabrano, nema onoga što je nužno niti onoga što je sporedno, nema toga bez čega bi čovjek mogao biti. To se međusobno dopunjuje, gubi svoje specifičnosti kad god izgubi jedan svoj dio. To je poput putanje lađe koja gubi svoje osobenosti u cjelini kad god izgubi jedan svoj element.

Vlastodršci postepeno privlače nosioce Poruke i ako se ovi predaju, djelimično gube svoju snagu i zaštitu, a vlastodršci će uočiti da ovakvo traganje i podizanje cijene završava predajom ponude u cjelini.

Predaja u nečemu kod poziva pa makar to bilo i beznačajno za Poruku, da bi se privukli vlastodršci, bila bi duhovni poraz sa oslanjanjem na vlastodršce kod pobjede Poruke. Sam Allah je Taj na koga se oslanjaju vjernici u svom pozivu. Kada poraz gmizi u dubini osjećaja čovjeka, on se ne može zamijeniti pobjedom.

Zbog toga je Allah učvrstio Poslanika da bude stalan kao što mu je objavio i zaštitio ga od smutnje politeista, sačuvao ga da ne klekne pred njima pa makar to bilo malo, smilovao mu se zbog posljedice ovog povinjavanja a to bi bila kazna na ovom svijetu, a na budućem svijetu dvostruka kazna i gubitak pomoći i pobjede.

Kada su politeisti ostali u nemoćni da Vjerovjesnika (alejhi's-selam) postepeno uvuku u ovu spletku, pokušali su ga izazvati i protjerati iz zemlje, tj. iz Mekke. Međutim, Allah je njemu objavio da se iseli kao muhadžir s obzirom da Allah zna da Kurejšije neće totalno upropastiti. A da su oni protjerali Vjerovjesnika (alejhi's-selam) prisilno ili namjerno, onda bi im uslijedila propast. ... *ali, tada ni oni u njoj ne bi dugo, poslije tebe, ostali* (17/76). Ovo je Allahov zakon koji se ostvaruje - *jer tako je bilo sa svim onima koji su poslanike protjerali, koje smo prije tebe poslali, i ni ti nećeš naići na odstupanje od zakona Našeg* (17/77).

Allah je učinio da ovaj zakon bude važeći, da se ne mijenja, jer progonoštvu Vjerovjesnika je veliki grijeh koji zaslužuje odlučujuću kaznu.

Ovim Kosmosom vlada konstantan zakon koji se ne mijenja pred pojedincima. On nije slučajnost koja se uzima u obzir i koja vlada u ovom Kosmosu, nego je to konstantan i stalan zakon. Pošto Allah nije htio kazniti Kurejšije uništenjem, kao što je postupio ranije sa onim koji su u laž ugonili poslanike, zbog nedokučive mudrosti, to On nije ni Poslaniku slao nadnaravnosti, a oni nisu bili u stanju da ga protjeraju, nasilno, nego mu je Allah nagovijestio da se iseli. Tako se Allahov zakon primjenjuje bez ikakve promjene.

Poslije ovoga Allah zahtijeva od Vjerovjesnika (alejhi's-selam) da bude u kontaktu s Njim, da traži pomoć od Njega, da nastavi svojim putem i objelodani pobjedu istine i propast neistine.

Obavljaj propisane namaze kad Sunce s polovine neba krene, pa do noćne tmine, i namaz u zoru jer namazu u zoru mnogi prisustvuju (17/78).

I probdiđ dio noći u namazu, - to je samo tvoja dužnost; Gospodar tvoj će ti na onom svijetu hvale dostojno mjesto darovati (17/79).

I reci: "Gospodaru moj, učini da umrem, a da si Ti zadovoljan mnome i učini da iz mrtvih ustanem, a da si Ti zadovoljan mnome, i daruj mi od Sebe snagu koja će mi pomoći!" (17/80).

I reci: "Došla je istina, a nestalo je laži; laž, zaista, nestaje!" (17/81).

Mi objavljujemo u Kur'anu ono što je lijek i milost vjernicima, a nevjernicima on samo povećava propast (17/82).

Duluku's-šems je kada sunce krene prema zalazu. Ovdje se Vjerovjesniku (alejhi's-selam) obznanjuje poseban propis. Propisani namazi imaju svoje određeno vrijeme, o kojima govore brojni hadisi Vjerovjesnika (alejhi's-selam) i praktični sunnet. Neki su ovaj pojam *duluku's-šems* objasnili kretanjem Sunca od zenita, termin *gasek* početkom noći, *kur'anu'l-fedžr* objasnili su sabah namazom. Prema tome, iz ovoga se daju naslutiti propisani namazi u određeno vrijeme, a to su podne, ikindija, akšam i jacija, od vremena kad Sunce krene sa zenita pa do nastupa noćne tmine, zatim sabah. Noćni namaz odnosi se samo na Vjerovjesnika, on je njemu naređen i on je nafila. Mi smo skloni da prihvatimo ono prvo, a to je da se sve što je došlo u ovom ajetu odnosi na Vjerovjesnika (alejhi's-

selam), a da su propisani namazi u vremenu stalni na osnovu verbalnog i praktičnog sunneta.

Obavaljaj propisane namaze kad Sunce s polovine neba krene, pa do noćne tmine (17/78). Klanjaj namaz u vremenu kada sunce krene prema zalasku a tmina noći približava, i uči Kur'an u zoru *jer namazu u zoru mnogi prisustvuju (17/78).* Ova dva intervala su specifični, a to je odlazak dana a nastup noći, i odlazak noći i nastup dana. Ova dva vremena jako se odražavaju na čovjeka. U vrijeme približavanja noći i nastupanja tmine kao i pojave svjetla i rasturanja tmine srca su veoma skrušena. To su vremena i prostor za razmišljanje i promišljanje o kosmičkim zakonima koji ne odstupaju ni za jedan tren niti se remete. Kur'an, kao i namaz, jako se odražavaju u osjećaju čovjeka kada se uči ili klanja u nastupu zore i osvježanju, zatim u jutarnjem blagom povjetarcu, smirenosti koja se vuče, rastvara sa svjetlom, pulsira kretnjom i dahće životom.

I probdij dio noći u namazu, - to je samo tvoja dužnost (17/79). Noćni namaz je nafilna koja se klanja u nastupu noći. Zamjenica u riječi *bihi* vraća se na Kur'an jer je Kur'an osnova i duša namaza.

Gospodar tvoj će ti na ovom svijetu hvale dostojno mjesto darovati (17/79) namazom, Kur'anom i noćnim namazom i ovom stalnom sponom sa Allahom. Ovo je put koji vodi uzvišenom mjestu. I ako je Vjerovjesniku naredeno da klanja namaz, posebno noćni i da uči Kur'an da bi ga njegov Gospodar proživio na onom svijetu i hvale dostojno mjesto mu dodijelio, a on sam je Mustafa, to jest odabran, onda - kako je potrebno drugima da vrše ove poslove da bi postigli dodijeljeno im mjesto ovog stepena. Ovo je taj put. Ovo je ta brašnjenica toga puta.

I reci: "Gospodaru moj, učini da umrem, a da si Ti zadovoljan mnome i učini da iz mrtvih ustanem, a da si Ti zadovoljan mnome, i daruj mi od Sebe snagu koja će mi pomoći!" (17/80).

Ovo je dova kojom Allah podučava Svoga Vjerovjesnika da se njome Njemu obraća, da njome poduči svoj Ummet kako da mole Allaha i kako da se Njemu okreću, iskrena molba da umre sa Allahovim zadovoljstvom i iz mrtvih ustane također sa Njegovim zadovoljstvom, sa zadovoljstvom između početka i kraja. Riječ istinitost i zadovoljstvo ovdje imaju svoju vrijednost pogotovo zato što su politeisti namjeravali unijeti smutnju u Objavu da bi protiv Allaha izmišljali drugo božanstvo. I iskrenost ima svoj značaj, značaj stalnosti, smirenosti, čistote i iskrenosti. ... *i daruj mi od Sebe snagu koja će mi pomoći! (17/80)*, snagu i poklon pomoću kojeg ću se

uzdići iznad gospodarenja na Zemlji i snage politeista. Riječi *od sebe* predstavljaju blizinu i spoj sa Allahom, predstavlja traženje pomoći od Njega direktno i pribjegavanje u Njegovu zaštitu.

Nosioci ove Poruke mogu tražiti pomoć samo od Allaha. Njima to može pokloniti samo Allah. Oni ne mogu tražiti okrilje kod vladara ili nekoga ko ima čast i utjecaj da ih on pomogne i zaštititi, ako im smjer nije usmjeren prema Allahu. Poziv, katkada, zavlada srcem čovjeka koji ima vlast i čast i on tada postaje vojnik u službi ovog poziva. Međutim, to ne može uspjeti ako se srca budu stavila u službu vlasti i položaja, jer to pripada Allahu. Islamski poziv je iznad moćnih i onih koji imaju ugled.

I reci: "Došla je istina, a nestalo je laži; laž, zaista, nestaje!" (17/81).

Ova vlast oslonjena na Allaha nagovještava dolazak Istine svojom moći, iskrenosti i stalnosti i nestanak laži i njena obujma. Priroda je istine da živi i da je stalna, a priroda neistine je da se zagrće i nestaje.

"Došla je istina, a nestalo je laži... (17/81), jer laž u sebi ne nosi elemente trajnosti; ona se u životu oslanja samo privremeno na vanjske faktore i na neprirodne oslonce. Kada se poremete ti faktori i raspadne ovaj oslonac, ona propada i iščezava. Međutim, Istina se po sebi oslanja na elemente njena postojanja. Protiv Istine stoje prijevare, izvjesni uvjeti i vlast, ali njena stabilnost i smirenost ostvaruje joj posljedicu i osigurava opstanak, jer je Istina od strane Allaha; nju je čak uzeo Sebi za ime, jer Allah je Živi, Vječiti, Onaj koji ne prolazi.

...laž, zaista, nestaje (17/81). Iza laži stoji šejtan, iza njega stoji vlast. Međutim, Allahovo obećanje je istinitije. Vlast Allahova je jača. Nema nijednog vjernika koji je okusio vjerovanje, a da nije s time okusio slatkoću Allahova obećanja i istinitost obaveze. A ko potpunije ispunjava svoje obaveze od Allaha?! Ko je vjerniji u svojim riječima od Allaha!?

Mi objavljujemo u Kur'anu ono što je lijek i milost vjernicima (17/82).

U Kur'anu je lijek. U Kur'anu je milost za onoga čija su se srca pomiješila sa vedrinom vjerovanja, rasvijetlila i nadahnula da prihvate nadahnuće koje je u Kur'anu, smirenost i sigurnost.

U Kur'anu je lijek od zbuđenosti nemira. On spaja srce sa Allahom, smiruje, umiruje, izaziva osjećaj zaštite i sigurnosti, stvara zadovoljstvo, zadovoljstvo od strane Allaha i zadovoljstvo sa životom. Uznemirenost je bolest, umor i zbuđenost. Na kraju, Kur'an je Allahova milost vjernicima.

U Kur'anu je lijek protiv strasti, prljavštine, pohlepe, zavisti i šejtanskog utjecaja. To su bolesti srca koje ga pogađaju, bolesti slabosti i umor koje čovjeka nagone rušenju, iskušenju i ubistvu. Kur'an je, na kraju, milost vjernicima.

U Kur'anu je lijek protiv raznih smjerova i tendencija u svijesti i idejama. On štiti razum od nepravde prema drugom, daje slobodu razumu na plodnosnim područjima, a sprječava čovjeka da ga troši na onom što nije važno, vodi čovjeka ispravnim i određenim programom, aktivira aktivnost čovjeka da proizvodi i da je siguran, štiti ga od pretjeranosti i posrtanja. Kur'an također pomaže i tijelu da vrši svoju moć umjereno bez pritiska i pretjeranosti, čuva ga da ostane zdravo, štiti njegovu moć radi plodonosnog proizvoda. Kur'an je, napokon, milost vjernicima.

U Kur'anu se nalazi i lijek protiv bolesti koje rastaču zdanje društva. On društva vodi ka spasu, sigurnosti i smirenosti, tako da društvo živi u sjeni njegova društvenog sistema, kompletne pravde, sigurnosti i smirenosti. Najzad, Kur'an je milost vjernicima,

... a nevjernicima on samo povećava propast (17/82)

Nevjernici se ne koriste lijekom i milošću koja je u Kur'anu. Oni su u gnjevu i porazu zbog prevlasti vjernika. Oni u svojoj tvrdoglavosti i oholosti pregone u nasilju i smutnji. Oni su na ovom svijetu poraženi od pristalica ovog Kur'ana. Oni su na gubitku i na budućem svijetu, oni će biti kažnjeni zbog svoga nevjerovanja i ustrajnosti u nasilju. Oni su gubitnici, *a nevjernicima on samo povećava propast (17/82)*.

Kada čovjek bude ostavljen bez lijeka i milosti, kada bude prepušten sklonostima i instinktima, on je u stanju uživanja, oholi se, odbija poziv, nije zahvalan niti se sjeća Allaha, a kada je u nevolji, očajava zbog Allahove milosti, na licu mu se primjećuju brazgotine.

Kad čovjeku kakvu blagodat darujemo, on se okreće i oholo udaljava, a kad ga zadesi zlo, onda očajava (17/83).

Blagodat omogućava čovjeku da bude silan i ohol - ukoliko se ne obraća Allahu, ne sjeća dara koji mu je dat i ne zahvaljuje Allahu. A zlo izaziva očajanje - ukoliko čovjek nije u kontaktu sa Allahom, ukoliko ne moli i ne nada se i smireno ne očekuje Allahovu milost i Njegovu dobrotu. On je u ovom slučaju optimist i veseo.

Otuda se u punom sjaju javlja vrijednost vjerovanja i milost koja se u tome nalazi, u bogatstvu ili nevolji.

U kontekstu se dalje potvrđuje da svaka osoba i svaka grupa radi sukladno svom metodi i smjeru, a sud o usmjerenjima i djelovanju prepušten je Allahu.

Reci: "Svako postupa po svom nahodenju, a samo Gospodar vaš zna ko je na pravom putu" (17/84).

U ovom zaključku je skrivena prijetnja sa posljedicom djela i usmjerenja da se svako prihvati svoga upozorenja i da se nastoji pridržavati Upute i pronaći put ka Allahu.

Neki su otišli tako daleko da su pitali Vjerovjesnika (alejhi's-selam) šta je to duša. Program koji primjenjuje Kur'an je najispravniji program koji odgovara ljudima na ono što im je potrebno i što ljudska spoznaja može dokučiti: da se racionalna moć, koju je Allah poklonio ljudima, ne troši u oblastima koje ne daju ni rezultata ni ploda kao i u drugim oblastima čijim sredstvima raspolažu. Kad su zapitali o duši, Allah mu je naredio da im odgovori da je duša nešto čime Allah raspolaže, da On jedino zna šta je ona.

Pitaju te o duši. Reci: "Šta je duša - samo Gospodar moj zna, a vama je dato samo malo znanja" (17/85).⁴

⁴ Vjerovatno da su ovo pitanje uputili sljedbenici Knjige, da je ovaj ajet objavljen u Medini kao i sljedećih sedam ajeta.

U ovom području ljudski razum nema šta da traži, ali ima u njemu usmjerenje razuma, a to je da radi u okviru svojih granica i u oblasti u kojoj može spoznati. Otuda nema potrebe upuštati se u kaljužu niti trošiti snagu u ono što razum ne može spoznati, jer ne raspolaže takvim sredstvima koja bi mu poslužila da to spozna. Duša je nešto nevideno, nepoznato, zna samo Allah. Ona je od svetih tajni koje je Allah udahnuo u ovo ljudsko biće i u još neka stvorenja čiju bit mi ne znamo. Ljudsko saznanje je ograničeno u odnosu na apsolutno Allahovo saznanje. Tajne ovog bitka su daleko šire da bi ih ovaj ograničeni ljudski razum mogao obuhvatiti. Čovjek ne razmišlja o ovom Kosmosu, a i njegova moć nije sveobuhvatna. Njemu je poklonjeno onoliko koliko mu je potrebno da bi mogao biti namjesnik na Zemlji i da bi na njoj mogao ostvariti ono što je Allah htio da ostvari i to u granicama svoga neznatnog znanja.

Čovjek je na zemlji kreirao ono što je kreirao, ali je zastao umoran pred tom nježnom tajnom, dušom, ne znajući šta je ona niti kako je došla, ne znajući kud odlazi niti gdje je bila, niti gdje će biti, osim onoliko koliko ga je Svemogući i Sveznajući obavijestio u Objavi.

Ono što je došlo u Objavi - to je potvrđena istina jer je to od strane Sveznajućeg, Sveobuhvatnog. Da je Allah htio, on je mogao lišiti čovječanstvo toga i odstraniti sve ono što je Vjerovjesniku objavljeno. Međutim, to je Allahova milost i dobrota:

A da hoćemo, Mi bismo učinili da iščezne ono što smo ti objavili, i ti, poslije, ne bi nikoga našao ko bi ti protiv Nas pomogao, (17/86)

ali, Gospodar tvoj je tebi milostiv i Njegova dobrota prema tebi zaista je velika (17/87).

Allah učvršćuje Svoga Poslanika (alejhi's-selam) ovom dobrotom, dobrotom slanja Objave i očuvanjem onoga što je objavljeno. To je najveće dobro učinjeno ljudima. Oni su ovim Kur'anom obuhvaćeni Njegovom milošću, Uputom i blagodatima, pokoljenje po pokoljenje.

Isto tako kao što je duša tajna čiju osobenost zna samo Allah, i Kur'an je Allahova tvorevina koju ne mogu oponašati stvorenja - ni ljudi, ni džinni, a oni su vidljiva ili nevidljiva stvorenja, ne mogu da donesu nešto slično Kur'anu, pa makar se oni međusobno i pomagali u ovom postupku.

Reci: "Kad bi se svi ljudi i džinnovi udružili da sačine jedan ovakav Kur'an, oni, kao što je on, ne bi sačinili, pa makar jedni drugima pomagali" (17/88).

Ovaj Kur'an ne sačinjavaju termini niti tekst pomoću kojeg džini i ljudi žele da ga oponašaju, nego je to, kao i sve ostalo, što je Allah kreirao. Sva stvorenja koja je On stvorio postaju nemoćna da takvo nešto sačine. To je nešto Allahovo, čiju kompletnu potpunu tajnu ovo stvorenje ne može spoznati, mada su spoznali neke njene osobine, specifičnosti i djela.

Kur'an je kompletni program života. To je program u kome se primjećuju zakoni prirode koji vladaju ljudskom dušom u svim fazama i situacijama, koji vladaju ljudskim društvima u svim uvjetima i vremenima. Zatim, ovaj program tretira život pojedinca i društva zakonima koji odgovaraju prirodi utkanoj u spone, staze i brojne njene misterije, tretira ga u cjelini, sukladno sa koracima na svakom mjestu, u svako vrijeme, gdje se ne gubi nijedna od brojnih mogućnosti, niti se gubi neko okruženje koje je suprotstavljeno u životu pojedinca i društva, jer je ove zakone donio Onaj koji zna prirodu u svakom momentu, a zna i složenost okruženja.

Ljudski sistem potpada pod utjecaj nedostatka čovjeka i okruženja njegovog života. Prema tome, ljudski sistemi su nepotpuni, oni ne obuhvataju sve situacije u jednom vremenu, nego rješavaju pojedinačne ili društvene pojave, i to sredstvima koja vode isticanju druge pojave koja traži novo viđenje.

Mudžiza Kur'ana prevazilazi mudžizu samog njegovog stila i značenja. Nemogućnost ljudi i džina da donesu nešto slično Kur'anu je također nemogućnost da kreiraju program kakav ima Kur'an, program koji skoro sve obuhvaća.

Mi u ovom Kur'anu objašnjavamo ljudima svakojake primjere, ali većina ljudi nikako neće da vjeruje (17/89)

i govore: "Nećemo ti vjerovati sve dok nam iz zemlje živu vodu ne izvedeš; (17/90)

ili dok ne budeš imao vrt od palmi i loze, pa da kroz njeg svukuda rijeke provedeš; (17/91)

ili dok na nas nebo u parčadima ne oboriš, kao što tvrdiš; ili dok Allaha i meleke kao jamce ne dovedeš; (17/92).

ili dok ne budeš imao kuću od zlata ili dok se na nebo ne uspneš; a nećemo vjerovati ni da si se uspeo sve dok nam ne doneseš Knjigu da je čitamo (17/93).

Tako su ostale nemoćne njihove spoznaje da sagledaju horizonte kur'anskog idžaza pa su nastavili da traže materijalne nadnaravnosti tvrdoglavo insistirajući sa prijedlozima koji podsjećaju na dječije poimanje ili da iskazuju oholost o istini Božanskog bića bez ikakva morala i prezanja. Ništa im nije pomoglo donošenje primjera u Kur'anu, i to raznovrsnih primjera koji iznose činjenice raznim metodama koje odgovaraju osjećajima i razumu raznih pokoljenja i faza. *Ali većina ljudi nikako neće da vjeruje (17/89)* - nego su vezali svoje vjerovanje za uvjet Vjerovjesniku (alejhi's-selam) da im omogući da provru izvori iz zemlje, ili da on ima bašče zasađene hurmama i groždem kroz koje bi voda obilato tekla, ili da ih kazni kaznom koja bi ih zadesila, kaznom s neba, ili da padne na njih komad neba, ili da to bude Sudnji dan, ili da im dođe Bog sa melekima kao jamcima, da mu pomognu ili da ga odbrane - kao što oni rade sa svojim plemenima - ili da Muhammed (alejhi's-selam) ima kuću sačinjenu od skupocjenog materijala, ili da se popne na nebo. Međutim, nije dovoljno da se ispne samo na nebo, a oni ga pogledaju, nego treba da im se vrati i da sa sobom donese napisanu knjigu koju bi oni čitali.

Ovdje se javlja dječije poimanje, ali i tvrdoglavost kod ovakvih prostih prijedloga. Oni porede ukrašenu kuću sa penjanjanjem na nebesa ili izbijanje izvora na zemlji i dolazak Allaha Uzvišenoga i meleka kao jamaca. Sve to što su predlagali predstavljalo bi nadnaravnost; ako bi im to Vjerovjesnik predočio, oni bi u to povjerovali i potvrdili vjerovanje.

Ostale nadnaravnosti u Kur'anu su zanemarili. Oni nisu u stanju donijeti nešto što bi odgovaralo Kur'anu po stilu, značenju i programu, ali oni ne primjećuju ovaj kur'anski idžaz svojim osjećajima, nego traže ono što im čula mogu osjetiti.

Nadnaravnost nije tvorevina Poslanikova, niti je to njegov posao. To je djelo Allaha (Uzvišenog) sukladno Njegovoj odredbi i mudrosti. Nije Poslanikovo da traži takvo nešto kada mu to Allah nije dao. Etika Poslanika i spoznaja Allahove mudrosti je u Njegovu rasporedu koji sprječavaju Vjerovjesnika da predloži svome Gospodaru ono što mu nije otvoreno dozvolio. *Reci: "Hvaljen neka je Gospodar moj! - Zar je nisam samo čovjek, Poslanik?" (17/93)*, koji stoji kod ljudske granice, koji Allahu ne predlaže niti traži više od zaduženja kojim ga je On zadužio.

Sumnja koja je ponuđena narodima prije nego je došao Muhammed (alejhi's-selam) i nakon što im je došao, a što ih je odbijalo od vjerovanja u poslanike i upute koje oni donose, jeste to što su oni odbacivali da poslanik može biti čovjek, a ne melek.

Zar oni ne znaju da je Allah, Stvoritelj nebesa i Zemlje, kadar da stvori slične njima i da im je već odredio čas ožvjljenja u koji nema sumnje? Ali nevjernici samo poriču (17/99).

Ove sumnje ljudi su nastale iz nepoznavanja ljudske vrijednosti i plemenitosti koju im je Allah podario pa su insistirali na pitanju kako da čovjek bude poslanik kod Allaha. Isto tako, razvila se i sumnja kod njih zbog njihova nepoznavanja prirode Kosmosa i prirode meleka. Meleki nisu pripremljeni da budu stalno na Zemlji, a da budu u svojoj formi kao meleki, kako bi ih ljudi raspoznavali i uvjerali se da su to meleki.

Reci: "Kad bi na Zemlji meleki smireno hodili, Mi bismo im s neba meleka za poslanika poslali" (17/95).

Da je Allah odredio da i meleki žive na Zemlji, On bi i njih formirao u ljudskom liku, jer je to lik koji odgovara i podudara se sa zakonima stvaranja i prirodom Zemlje, kao što se kaže u drugom ajetu: *a da ga melekom učinimo, opet bismo ga kao čovjeka stvorili (6/9)*. Allah može sve učiniti, ali On je stvorio zakone i prema ovim zakonima ostala stvorenja. Svojom moći i izborom, odredio je da zakoni teku svojim putem, bez promjene i izmjene, da bi se ostvarila Allahova mudrost u stvaranju i formiranju, a da to ljudi i ne primjećuju.

Ovaj Allahov zakon je na snazi među ljudima i on naređuje Poslaniku (alejhi's-selam) da ostavi raspravu s njima i prepusti to svoje i njihovo pitanje Allahu da im On presudi, da ostavi Njemu taj slobodni postupak o ovom njihovom pitanju. On je Sveobaviješteni, On vidi šta rade svi ljudi.

Reci: "Allah je dovoljan svjedok meni i vama, jer On zna i vidi robove Svoje" (17/96).

To su riječi koje u sebi nose privid prijatnje. Što se tiče posljedice toga, to je lijepo ocrtano u jednoj od scena Sudnjeg dana:

Onaj kome Allah ukaže na pravi put - na pravom putu je, a onome koga u zabludi ostavi, tome, mimo Njega, nećeš naći zaštitnika. Mi ćemo ih, na Sudnjem danu, sakupiti, licem zemlji okrenute, slijepi, nijemi i gluhi; boravište njihovo biće džehennem; kad god mu plamen jenja, pojačaćemo im oganj (17/97).

To će im biti kazna zato što u dokaze Naše nisu vjerovali i što su govorili: "Zar kad postanemo kosti i prah, zar ćemo kao nova stvorenja, doista, biti oživljeni?" (17/98).

Zar oni ne znaju da je Allah, Stvoritelj nebesa i Zemlje, kadar da stvori slične njima i da im je već odredio čas oživljenja u koji nema sumnje? Ali nevjernici samo poriču (17/99).

Allah je dao zakon i za Uputu i za zabludu i prepustio ljudima ove zakone da se kreću prema njima i izlažu posljedicama tih zakona. Prema ovim zakonima, proističe da je čovjek formiran za Uputu, ali i za zabludu, sukladno njegovom nastojanju da li da ide putem Upute ili putem zablude. Onaj koji zaslužuje Allahovu Uputu svojim nastojanjem i stremljenjem, njega će Allah uputiti. Takva je osoba, zaista, upućena, jer je slijedila Allahovu Uputu. Oni koji zaslužuju zabludu odstupajući od dokaza Upute i njenih znakova, njih od Allahove kazne ne može niko zaštititi ... *tome, mimo Njega, nećeš naći zaštitnika (17/97)*. Oni će biti sakupljeni na Sudnjem danu u prijezirnom i mučnom obliku ...*licem zemlji okrenute (17/97), slijepe, nijeme i gluhe, (17/99)* lišeni svojih organa koji ih upućuju u ovoj stisci. To je kazna zbog toga što im organi nisu funkcionirali na ovom svijetu, nisu spoznali dokaze Upute, *boravište njihovo biće džehennem (17/97)*, na kraju, niti se rashlađuju niti se pomoću laži čovjek može izvući ...*kad god mu plamen jenja, pojačaćemo im oganj (17/97)*.

To je grozni kraj i prijezirna kazna. Međutim, oni to zaslužuju jer nisu vjerovali u Allahove dokaze... *to će im biti kazna zato što u dokaze Naše nisu vjerovali (17/97)*. Oni su osuđivali i proživljenje i odbijali da će se dogoditi. ... *i što su govorili: "Zar kad postanemo kosti i prah, zar ćemo kao nova stvorenja, doista, biti oživljeni (17/98)*.

U kontekstu se iznosi ova scena kao da se sada događa i kao da je ovaj svijet na kome se ovo zbiva već savio svoje skute i postao daleka prošlost. To je iznijeto na kur'anski način otjelovljenjem scena i njihovog predočenja kao nešto stvarno, živo, čije se djelo odražava u srcima i osjećajima prije nego što prođe vrijeme.

A onda se Kur'an ponovo vraća da raspravlja sa politeistima realnom logikom koju oni primjećuju, ali je zanemaruju.

Zar oni ne znaju da je Allah, Stvoritelj nebesa i Zemlje, kadar da stvori i slične njima (17/99)? Pa kakvo je onda čuđenje kod proživljenja, Allah je Stvoritelj ovog ogromnog Kosmosa, On je Moćan da stvori i drugi sličan njemu, On je Moćan da ih ponovo vrati u život ... *i da im je već odredio čas*

oživljenja u koji nema sumnje (17/99). Pogledaj ih, njihov rok je određen ... ali nevjernici samo poriču (17/99). Njihova kazna je u tom slučaju pravedna - nakon logičkih dokaza i scena, nakon donošenja jasnih dokaza.

Iako oni koji predlažu Poslaniku (alejhi's-selam) te prijedloge i na kojima insistiraju: ukrašene dvore, bašče sa hurmama i groždem, izvore koji bi provreli... ostali bi škrti; čak i kad bi i njima bile date Božija milost i riznice, oni bi to čvrsto držali i škrtarili bojeći se da neće nestati, a Allahova milost je vječna, ona se ne gubi.

Reci: "Da vi posjedujete riznice milosti Gospodara moga, i tada biste škrtarili iz straha da ne potrošite; čovjek je uvijek tvrdica (17/100).

Ovo je prava slika koja odražava škrtnost, jer Allahova milost obuhvata sve i ne treba se bojati da će iščeznuti ili da će nedostajati. Međutim, njihove duše su škrte, one sprječavaju ovu milost, škrtare čak i kad bi imali Allahove riznice.

U svakom slučaju, brojne nadnaravnosti ne grade vjerovanje u srcima koja negiraju vjerovanja. Eto, Mūsāu je dato devet dokaza, a ipak, faraon i njegovi velikani su ga nagonili u laž. Prema tome, dozvoljeno je da se na sve njih primijeni propast.

Mi smo Mūsāu devet očevitnih znamenja dali, pa upitaj sinove Isrāilove kad je precima njihovim došao i kada mu je faraon rekao: "Ja mislim, o Mūsā, da si ti doista opčinjen", (17/101)

da je odgovorio: "Ti znaš da ovo nije dao niko drugi nego Gospodar nebesa i Zemlje, kao očigledna znamenja, i ja mislim da ćeš ti, o faraone, sigurno nastradati" (17/102).

I faraon odluči da ih iz zemlje istjera, pa Mi potopismo i njega i one koji su bili s njim - sve, (17/103)

i poslije toga rekosmo sinovima Israilovim: "Naselite se u zemlji, pa kad Smak svijeta dode, dovešćemo vas izmiješane" (17/104).

Ovo je primjer kazivanja o Mūsāu i Sinovima Israilovim u kome se navodi kako je u skladnom kontekstu ove sure spomenut Mesdžidu'l-aksa na početku sure i jedan dio kazivanja o Sinovima Israilovim i Mūsāu. To je popraćeno i kazivanjem o Sudnjem danu i dolaskom faraona i njegovog naroda, što odgovara bliskoj sceni Sudnjeg dana iznijetog u kontekstu ove sure, zatim, osvrtom na sudbinu onih koji ne vjeruju u proživljenje, a koje predočava ova scena.

Devet dokaza na koje se ovdje ukazuje jesu: bijela ruka, štap, kazna koju je Allah primijenio na faraona i njegov narod sukladno zakonima, nedostatak ploda, poplava, skakavci, mravi, žabe i krv. *Pa upitaj sinove Israilove kad je precima njihovim došao (17/101)* - oni su svjedoci onoga što je bilo između Mūsāa i faraona.

kada mu je faraon rekao: "Ja mislim, o Mūsā, da si ti doista opčinjen" (17/101). Riječ istine i vjerovanje u jednog Boga, pozivanje da se napusti nevjerovanje, nasilje i mučenje, koje se javlja po običaju od strane opčaranog, koji ne zna šta govori, jer nasilnici nisu u stanju da predstave faraona u ovom značenju niti iko raspolaže racionalnom moći da podigne svoju glavu i da kaže nešto o tome.

Što se tiče Mūsāa, on je na putu Istine kojom je upućen da rasvjetljava i osvjetljava, smiren i pouzdan u Allahovu pomoć njemu i kaznu nasilnicima.

... da je odgovorio: "Ti znaš da ovo nije dao niko drugi nego Gospodar nebesa i zemlje, kao očigledna znamenja, ja mislim da ćeš ti, o faraone, sigurno nastradati (17/102) - tj. bit ćeš upropašten, srušen, to je kazna tvog nevjerovanja u Allahove dokaze, a ti znaš da nema nikoga drugoga osim Allaha da može gospodariti ovim nadnaravnostima. One su jasne, otkrivene i rasvjetljene za one koji gledaju, tako da izgledaju primjetne, da odražavaju ove istine i rasvjetljavaju ih.

Tada nasilnici traže svoje materijalne moći, pokušavaju da ih odstrane sa ove zemlje i da ih unište, *i faraon odluči da ih iz zemlje istjera (17/103);* tako razmišljaju svi nasilnici kako bi negirali riječ Istine.

Tada se obistinjava Allahova riječ nad nasilnicima i kada se primjenjuje Njegov zakon - uništenje nasilnika, koje naslijeđuju slabi i strpljivi. *Pa Mi potopismo i njega i one koji su bili s njim - sve, ... i poslije*

toga rekosmo Sinovima Israilovim: "Naselite se u zemlji, pa kad Smak svijeta dođe, dovešćemo vas izmiješane (17/103-104).

Ovakva je bila posljedica odbacivanja Allahovih dokaza. Ovako je Allah dao da naslijede Zemlju oni koji su bili slabi, oslonivši se na njih, njihova djela i ponašanja. Znamo kakva je bila njihova sudbina na početku ove sure, a ovdje i njih i njihove neprijatelje prepušta se drugoj kazni... *Pa kad Smak svijeta dođe, dovešećemo vas izmiješane (17/104).*

To je primjer nadnaravnosti kako su je primili nevjernici, primjer kako teče Allahov zakon prema onima koji odbacuju poslanstvo. Ovaj Kur'an objavljuje istinu da bi bio trajni dokaz, a objavljivan je postepeno kako bismo ga postepeno učili.

Mi Kur'an pun mudrosti objavljujemo, i na istinit način se on objavljuje. A tebe smo poslali samo zato da radosne vijesti donosiš i da opominješ (17/105).

Ovaj Kur'an je objavljen da odgoji Ummet, da mu uspostavi sistem i da taj sistem ovaj Ummet prenese na istok i zapad Zemlje, da čovječanstvo upozna ovaj sistem skladno ovom kompletnom programu. Ovaj Kur'an je objavljivan postepeno, sukladno stvarnim potrebama tog Ummeta i okruženju koje je pratilo prvo vrijeme Objave. Kur'an je objavljivan duže vremena, ali praktično, postepeno kako bi bio praktičan program koji se ostvaruje malo - pomalo u fazi pripreme, a ne kao teoretsko - pravno djelo (fikh) niti kao objavljena ideja koja bi se suprotstavljala učenju i umnom užitku.

Mudrost se krije u njegovom postepenom objavljivanju; on nije kao kompletna knjiga koja bi bila objavljena u jednom momentu.

Prva pokoljenja muslimana prihvatila su Kur'an na ovaj način. Prihvatili su ga tako da se podudara sa stvarnošću života. To je bio slučaj sa svakom naredbom ili zabranom ili kada bi u Kur'anu našli nešto što odgovara etici ili obavezi. Oni ga nisu prihvaćali kao nešto što bi značilo racionalno ili psihološko uživanje, kao što je bio slučaj sa poezijom ili književnošću, niti su ga prihvatili radi uživanja ili zabavljanja kao što su se odnosili prema pripovijetkama ili bajkama i prilagođavali se tome u svom

svakodnevnom životu, u svojim osjećajima i savjesti, u ponašanju i svakodnevnoj aktivnosti, u kućama i suživotu sa drugima. Program njihovog života je to da su bacili sve što su naslijedili osim Kur'ana kao što su odbacili i sve što su prakticirali prije nego što im je došao Kur'an.

Ibni Mesud (Allah bio zadovoljan njime) kaže: "Kad bi neko od nas naučio deset ajeta, on ne bi išao dalje dok ne bi shvatio njihova značenja i primijenio ih u životu."

Allah je objavio ovaj Kur'an radi istine: *i na istinit način se on objavljuje (17/105)*, objavljuje se da ustanovi istinu na Zemlji i učvrsti je. *I na isti način se on objavljuje (17/105)*. Istina je element Kur'ana, istina je cilj Kur'ana, na istini Kur'an počiva. Istina je njegovo interesiranje, stalna potvrđivanja istina u zakonu Kosmosa. Onaj ko je stvorio nebesa i Zemlju stvorio ih je da počivaju na istini, okruženi su istinom. Kur'an je vezan za cjelokupni zakon Kosmosa, to ukazuje na njega, istina je dio toga, istina je njegova brana i potka, istina je njegova materija i njegov cilj. Vjerovjesnik prenosi radosne vijesti i upozorava na istinu koju je donio.

Ovdje se naređuje da se Vjerovjesnik suoči sa ljudima nudeći ovu istinu i da ponudi da oni sebi izaberu pravac. Ako hoće mogu vjerovati u Kur'an, a ako hoće mogu i da ne vjeruju. Oni mogu da slijede ono što su sebi izabrali i stavili pred oči. Primjer Jevreja i kršćana koji vjeruju u ovaj Kur'an, a kojima je otprije dato znanje, možda će u ovome naći uzor jer su oni nepismeni, njima ranije nije bilo dato nikakvo znanje niti knjiga.

Reci: "Vjerovali u njega ili ne vjerovali, oni kojima je još prije objavljivanja njegova dato znanje padaju licem na tle kad im se on čita, (17/107)

i govore: "Hvaljen neka je Gospodar naš, obećanje Gospodara našeg se ispunilo!" (17/108).

I padaju licem na tle plačući, i on im uvećava strahopoštovanje (17/109).

To je scena koja inspiriše i dotiče savjest čovjekovu, scena onih kojima je ranije data Knjiga. Oni čuju Kur'an i ispoljavaju skrušenost, *padaju licem na tle kad im se on čita (17/107)*. Oni ne mogu da se uzdrže. Oni ne čine sedždu ali *padaju licem na tle (17/107)*, zatim njihova srca govore ono što osjećaju prema veličini Allahovoj, Istini i Njegovom obećanju... *Hvaljen neka je Gospodar naš, obećanje, Gospodara našeg se ispunilo (17/108)*. Njih nadvladauje utjecaj pa riječi nisu dovoljne da bi se predstavilo ono što se javlja u njihovim srcima kada suze liju i kada govore o utjecajima koji se ne

mogu izraziti: *i padaju licem na tle plačući, i On im uvećava strahopoštovanje* (17/109), iznad skrušenosti koja je bila kad su Kur'an dočekali.

To je scena oličanja stanja jakog osjećaja, scena koja prenosi utjecaj ovog Kur'ana otvorenim srcima da dočekaju izliv Kur'ana i njegovu vrijednost na osnovu znanja koje im je dato ranije. Pod pojmom namjerno znanje misli se na znanje koje je Allah objavio u Knjizi prije objave Kur'ana. Istinito znanje je ono znanje koje dolazi od Allaha.

Ovo je scena koja inspiriše, scena onih kojima je ranije data Knjiga, scena koja se iznosi u kontekstu nakon davanja izbora ljudima da vjeruju u ovaj Kur'an ili da ne vjeruju. Ova scena je popraćena time što su oni ostavljeni da dozivaju Allaha imenom kojim hoće. Oni su zbog džahilijetskih pretpostavki, oni su odbijali da Allaha nazivaju imenom "Milostivi", odstranjivali ovo ime između Allahovih imena. Sve su to Allahova imena i neka Ga nazivaju onim imenom kojim oni žele:

Reci: "Zovite: 'Allah', ili zovite: 'Milostivi', a kako ga god budete zvali, Njegova su imena najljepša (17/110).

To nije ništa drugo nego džahilijetska glupost i totemističke prijevare koje nisu potvrđene da bi se raspravljalo o njima ili komentarisalo. Allah naređuje Poslaniku (alejhi's-selam) da kod učenja ne bude ni sasvim glasan ni sasvim tih, nego da se pridržava sredine, pošto su se oni odnosili prema namazu sa ismijavanjem ili podrugivanjem, zbog straha i udaljenosti, a osim toga, pridržavati se sredine kod učenja Kur'ana u namazu odgovara stanju kada je čovjek u Allahovom prisustvu.

Ne izgovaraj na sav glas Kur'an kad namaz obavljaš, a i ne prigušuj ga; traži sredinu između toga (17/110).

Ova sura završava kao što je i počela: zahvalom Allahu, potvrđivanjem vjerovanja u jednog Boga, da Allah nema djeteta, nema

ortaka, da nema nikakvog zaštitnika i pomoćnika i da je najuzvišeni. Ovaj kraj sažima osu ove sure oko koje se kreće sadržaj. Ovim je počela, tim se ova sura završava.

I reci: "Hvaljen Allah koji Sebi nije uzeo djeteta i koji u vlasti nema ortaka, i kome ne treba zaštitnik zbog nemoći - i hvaleći Ga veličaj!" (17/11).

سُورَةُ الْكَهْفِ مَكِّيَّةٌ
الآيَةُ ٢٨ وَمِنْ آيَةِ ٨٣ إِلَى نَهَايَةِ السُّورَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

« الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۝ قَيِّمًا لِيُنذِرَ
بِأَسَاسٍ شَدِيدًا مِنَ لَدُنْهُ ، وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا
حَسَنًا ۝ مَا كَثِيرٌ فِيهِ أَرْبَابٌ مُشْرِكُونَ ۝ وَإِنذِرِ الَّذِينَ قَالُوا : اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ۝ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ
وَلَا لِأَبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ۝ فَلَتَلَكَّ بِأَخِيحٍ
نَفْسَكَ عَلَى آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا ۝ إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ
زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۝ وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا .
« أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا ؟ ۝ إِذْ أَوَى
الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا : رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ۝ فَضَرَبْنَا عَلَى
أَذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ۝ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَى لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا .
« نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ . إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاَهُمْ هُدًى ۝
وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا : رَبَّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُو مِنْ دُونِهِ
إِلَهًا ، لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا ۝ هُوَ لَا يَخَذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةٌ لَوْ لَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ
بَيِّنٌ ! فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ؟ ۝ وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ
فَأَوَّوْا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ ، وَيَهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا .

« وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ ، وَإِذَا غَرَبَتْ تَقَرَّبُ مِنْهُمْ ذَاتَ الشَّمَالِ ، وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ، ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ ، مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ، وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا * وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ ، وَنُقِلْتُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشَّمَالِ ، وَكَذَلِكَ بَاسِطُ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ ، لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمَلِئْتَ مِنْهُمْ رُعبًا .

« وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لَيْسَاءَ لَوْا بَيْنَهُمْ ، قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ : كَمْ لَبِئْتُمْ ؟ قَالُوا : لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ . قَالُوا : رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِئْتُمْ ، فَاذْبَعُوا أَحَدَكُمْ يَوْمَ رِقْمِكُمْ هَذِهِ إِلَى التَّدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا ، فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا * إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ ، وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذَا أَبَدًا .

« وَكَذَلِكَ أَعْتَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ، وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا ، إِذْ يَتَنَزَّعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ ، فَقَالُوا : ابْنُوا عَلَيْهِم بُنْيَانًا رَبُّهُمْ أَعْلَى بِهِمْ . قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَى أَمْرِهِمْ : لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا .

« سَيَقُولُونَ : ثَلَاثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ، وَيَقُولُونَ : خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ ، رَجَعًا بِالغَيْبِ . وَيَقُولُونَ : سَبْعَةٌ وَثَامِسُهُمْ كَلْبُهُمْ . قُلْ : رَبِّي أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ . فَلَا تَمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا ، وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا .

« وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَلِكِ غَدًا * - إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ - وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ ، وَقُلْ : عَسَى أَنْ يَهْدِيَنِّي رَبِّي لِأَقْرَبٍ مِنْ هَذَا رَشَدًا .

« وَكَلِمَاتُ فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثٌ مِئَةٌ وَسِتِّينَ وَأَرْبَعُونَ أَلْفًا * قُلْ : اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا ، لَهُ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ، أُنْبِئْ بِهِ وَأَسْمِعْ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ ، وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا * وَأَنْتَ لِمَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلتَحِدًا » ⑤

SURA EL-KEHF
OBJAVLJENA U MEKKI
OSIM 28. AJETA I OD 83. PA DO KRAJA SURE

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Hvaljen neka je Allah koji Svome robu objavljuje Knjigu, i to ne iskriuljenu, nego (18/1)

ispravnu, da teškom kaznom, koju će On dati, opomene, a da vjernike koji čine dobra djela divnom nagradom obraduje, (18/2)

u kojoj će vječno boraviti, (18/3)

i da opomene one koji govore: "Allah je Sebi uzeo sina" (18/4).

O tome oni ništa ne znaju, a ni preci njihovi. Kako krupna riječ izlazi iz usta njihovih! Oni ne govore drugo do neistinu! (18/5).

Pa zar ćeš ti za njima od tuge svisnuti, ako oni u govor ovaj neće da povjeruju? (18/6).

Sve što je na Zemlji Mi smo kao ukras njoj stvorili; da iskušamo ljude ko će se od njih ljepše vladati, (18/7)

a Mi ćemo nju i golom ledinom učiniti (18/8).

Misliš li ti da su samo stanovnici pećine, čija su imena na ploči napisana, bili čudo među čudima Našim? (18/9).

Kad se nekoliko momaka u pećini sklonilo pa reklo: "Gospodaru naš, daruj nam Svoju milost i pruži nam u ovom našem postupku prisebnost", (18/10)

Mi smo ih u pećini tvrdo uspavali za dugo godina, (18/11)

Poslije smo ih probudili da bismo pokazali koja će od dvije skupine bolje ocijeniti koliko su vremena proboravili (18/12).

Isprićaćemo ti povijest njihovu - onako kako je bilo. To su bili momci, vjerovali su u Gospodara svoga, a Mi smo im ubjedenje još više učvrstili (18/13).

O snažili smo bili njihova srca kad su se digli i rekli: "Gospodar naš - Gospodar je nebesa i Zemlje, mi se nećemo pored Njega drugom bogu klanjati, jer bismo tada ono što je daleko od istine govorili" (18/14).

Narod ovaj naš je mimo Njega druge bogove prihvatio, zašto jasan dokaz nije donio o tome da se treba njima klanjati? A ima li nepravednijeg od onoga koji o Allahu iznosi neistinu?" (18/15).

Kad napustite njih i one kojima se, a ne Allahu, klanjaju, sklonite se tu pećinu, Gospodar vaš će vas milošću Svojom obasuti i za vas će ono što će vam korisno biti pripremiti" (18/16).

I ti si mogao vidjeti kako Sunce, kada se rađa - obilazi pećinu s desne strane, a kada zalazi - zaobilazi je s lijeve strane, a oni su bili u sredini njezinoj. To je dokaz Allahove moći! - Kome Allah ukaže na pravi put, on će pravim putem ići, a koga u zabludi ostavi, ti mu nećeš naći zaštitnika koji će ga na pravi put uputiti" (18/17).

I pomislio bi da su budni, ali oni su spavali; i Mi smo ih prevrtali sad na desnu, sad na lijevu stranu, a pas njihov, opruženih prednjih šapa, na ulazu je ležao; da si ih vidio, od njih bi pobjegao i strah bi te uhvatio" (18/18).

I Mi smo ih, isto tako, probudili da bi jedni druge pitali. "Koliko ste ovdje ostali?" - upita jedan od njih. "Ostali smo dan ili dio dana" - odgovoriše. "Gospodar vaš najbolje zna koliko ste ostali" - rekoše. - "Pošaljite, jednog od vas s ovim srebrenjacima vašim u grad, pa nek vidi u koga je najčistije jelo i neka vam od njega donese hrane i neka bude ljubazan i neka nikome ne govori ništa o vama, (18/19)

jer, ako oni doznaju za vas, kamenovaće vas ili će vas na silu u svoju vjeru obratiti, i tada nikad nećete ono što želite postići!" (18/20).

I Mi smo, isto tako, učinili da oni za njih saznaju, da bi se uvjerali da je istinito Allahovo obećanje i da u čas oživiljenja nema nikakve sumnje, kada su se između sebe o njima raspravljali, i rekli: "Sagradite na ulazu u nju ogradu, Gospodar njihov najbolje zna ko su oni." A onda oni do čijih se riječi najviše držalo rekoše: "Napravićemo na ulazu u nju bogomolju!" (18/21).

Neki će reći: "Bila su trojica, pas njihov je bio četvrti", a neki će govoriti: "Bila su petorica, pas njihov je bio šesti", nagađujući ono što ne znaju, dok će neki reći: "Bila su sedmorica, a pas njihov bio je osmi." Reci: "Gospodar u mom je dobro poznat njihov broj, samo malo njih to zna. Zato ne raspravljaj o njima osim površno, i ne pitaj o njima od njih nikoga!"

(18/22).

I nikako za bilo šta ne reci: "Uradiću to sigurno sutra!" - ne dodavši:
(18/23)

"Ako Bog da!" A kada zaboraviš, sjeti se Gospodara svoga i reci: "Gospodar moj će me uputiti na ono što je bolje i korisnije od ovoga" (18/24).

A oni su ostali u pećini svojoj tri stotine i još devet godina (18/25).

Reci: "Allah najbolje zna koliko su ostali; tajne nebesa i Zemlje jedino On zna. Kako On sve vidi, kako On sve čuje! Oni nemaju drugog zaštitnika osim Njega, a On ne uzima nikoga u odlukama Svojim kao ortaka" (18/26).

Kazuj iz Knjige Gospodara svoga ono što ti se objavljuje, niko ne može da izmijeni riječi Njegove, pa ni ti; osim kod Njega, nećeš naći utočišta nikakva (18/27).

Kazivanja su pretežni elementi u ovoj suri. Na početku ove sure dolazi kazivanje o *Ashabu'l-kehf*, a onda kazivanje o *dvije bašče*, zatim se ukazuje na kazivanja o Ādemu i Iblisu, a u sredini ove sure je kazivanje o Mûsâu u vezi sa odabranim robom. Na kraju je kazivanje o Zulkarnejnu. Ova kazivanja obuhvataju većinu ajeta ove sure, obuhvataju 71 od ukupno 110 ajeta. Većina preostalih ajeta ove sure su komentari ili pogovori na ta kazivanja ili kazivanja nekih scena o Sudnjem danu i životu i ta se kazivanja odnose na ideju ili značenje, i to na kur'anski način izražavanja ili slikanja scena.

Tematska osa sure, čime su povezane teme i oko koje se kreće tekst, jeste popravlanje vjerovanja, popravlanje programa, sistema i ideje, popravlanje vrijednosti prema mjerilu ovog vjerovanja.

Popravlanje vjere potvrđuje i početak sure i njen kraj.

Na početku stoji:

Hvaljen neka je Allah koji Svome robu objavljuje Knjigu, i to ne iskrivljenu, nego (18/1)

ispravnu, da teškom kaznom, koju će On dati, opomene, a da vjernike koji čine dobra djela divnom nagradom obraduje, (18/2)

u kojoj će vječno boraviti, (18/3)

i da opomene one koji govore: "Allah je Sebi uzeo sina" (18/4).

O tome oni ništa ne znaju, a ni preci njihovi. Kako krupna riječ izlazi iz usta njihovih! Oni ne govore drugo do neistinu! (18/5).

A na kraju:

Reci: "Ja sam čovjek kao i vi, meni se objavljuje da je vaš Bog - jedan Bog. Ko žudi da od Gospodara svoga bude lijepo primljen, neka čini dobra djela i neka, klanjajući se Gospodaru svome, ne smatra Njemu ravnim nikoga!" (18/110).

Na ovaj način dovedeni su u sklad početak sure i njen kraj, gdje se promovira monoteizam i ignorira politeizam, ustaljuje Objava, ustanovljuje apsolutna odlika između Božanskog Bića i raznih događaja.

Kontekst ove sure dotiče se ovog predmeta više puta i u raznim prilikama.

U kazivanju *Ashabu'l- kehf*, mladića koji su vjerovali u svoga Gospodara, stoji: *Gospodar naš - Gospodar je nebesa i Zemlje, mi se nećemo pored Njega drugom bogu klanjati, jer bismo tada ono što je daleko od istine govorili (18/14).*

U pogovoru na to stoji: *Oni nemaju drugog zaštitnika osim Njega, a on ne uzima nikoga u odlukama Svojim kao ortaka (18/26).*

U kazivanju o dvije bašče neko od vjernika kaže svom drugu dok je s njim razgovarao: *"Zar ne vjeruješ u onoga koji te je od zemlje stvorio, zatim od kapi sjemena, i najzad te potpunim čovjekom učinio?" Što se mene tiče, On, Allah, moj je Gospodar i ja Gospodaru svome ne smatram ravnim nikoga (18/37-38).*

U pogovoru na to dalje stoji: *I nije imao ko bi mu mogao da pomogne, osim Allaha; a sam sebi nije mogao pomoći. Tada može pomoći samo Allah, Istiniti, On daje najbolju nagradu i čini da se sve na najbolji način okonča (18/43-44).*

U jednoj od scena vezanih za Kijametski dan stoji: *A na dan kad on rekne: "Pozovite one za koje ste tvrdili da su ortaci Moji!" - i kad ih pozovu, oni im se neće odazvati i Mi ćemo učiniti da iskuse patnju zbog njihovih ranijih veza (18/52).*

I u pogovoru na jednu drugu scenu stoji: *Zar nevjernici misle da pored Mene za bogove mogu uzimati robove Moje? Mi smo, doista, za prebivalište nevjernicima pripremili džehennem (18/102).*

Poboljšanje programa ideje i pogleda dolazi do izražaja u osudi svakog poziva politeista koji ističu i onoga o čemu nemaju ni pojma i onih koji ne donose nikakva dokaza za ono što govore. U usmjerenju ovog programa usmjerava se i čovjek da daje svoj sud samo za ono što zna i da to ne prekoračuje. Sve što mu je nepoznato neka prepusti Allahu.

Na početku ove sure stoji: ... *i da opomene one koji govore: "Allah je sebi uzeo sina."* O tome oni ništa ne znaju, a ni preci njihovi (18/45).

Mladići, *Ashabu'l-kehf*, govore: *Narod ovaj naš je mimo Njega druge bogove prihvatio, zašto jasan dokaz nije donio o tome...* (18/15). I kada se pitaju za period koliko su ostali u pećini, oni se u tome oslanjaju na Allaha: *Gospodar vaš najbolje zna koliko ste ostali* (18/19).

U ovom kazivanju osuđuju se oni koji govore o broju koliko ih je bilo iako je to nepoznato: *Neki će reći: "Bila su trojica, pas njihov je bio četvrti", a neki će govoriti: "Bila su petorica, pas njihov je bio šesti", nagađajući ono što ne znaju, dok će neki reći: "Bila su sedmorica, a pas njihov bio je osmi." Reci: "Gospodaru mome je dobro poznat njihov broj, samo malo njih to zna. Zato ne raspravljaj o njima osim površno, i ne pitaj o njima od njih nikoga!"* (18/22).

U kazivanju o Mūsáu sa *dobrim robom*, kada mu je bila otkrivena tajna njegovih postupaka, a koje je Mūsá osuđivao, stoji: *Sve to ja nisam uradio po svome rasuđivanju* (18/82). Pa to povjerava Allahu.

Što se tiče ispravka vrijednosti prema mjerilu vjerovanja, to je navedeno na nekoliko mjesta gdje se navode istinite vrijednosti vjerovanja i dobrog djela, a sve druge ovozemaljske vrijednosti, koje izgledaju divno, umanjuju se.

Svaki ukras na Zemlji dat je radi iskušenja i provjere, na kraju je ipak on prolazan i nestaje. *Sve što je na Zemlji Mi smo kao ukras njoj stvorili da iskušamo ljude ko će se od njih ljepše vladati, a mi ćemo nju i golom ledinom učiniti* (18/7-8).

Ono što Allah štiti je prostranije i ugodnije i kada bi čovjek našao utočišta u gruboj i tijesnoj pećini. Mladići vjernici, *Asahabu'l-kehf*, govore poslije izolacije svome narodu: *Kad napustite njih i one kojima se, a ne*

Allahu, klanjaju, sklonite se u pećinu, Gospodar vaš će vas milošću Svojom obasuti i za vas će ono što će vam korisno biti pripremiti” (18/16).

Ove riječi upućene su Vjerovjesniku (alejhi's-selam) da bude čvrst i strpljiv sa vjernicima, da ne pregone sa ukrasima ovozemaljskog života čiji stanovnici ne mare za Allaha. *Budi čvrsto uz one koji se Gospodaru svome mole ujutro i navečer u želji da naklonost Njegovu zasluže, i ne skidaj očiju svojih s njih iz želje za sjajem u životu na ovom svijetu, i ne slušaj onoga čije smo srce nehačajnim prema Nama ostavili, koji strast svoju slijedi i čiji su postupci daleko od razboritosti, i reci: “Istina dolazi od Gospodara vašeg, pa ko hoće - neka vjeruje, a ko hoće - neka ne vjeruje (18/28-29).*

Kazivanje o dvije bašče odslikava kako se ponosi vjernik svojim vjerovanjem u odnosu na bogatstvo, čast i ukras, i kako se, na drugoj strani, njezin napuhani i napeti vlasnik suočava sa Istinom, a zatim ga vjernik kudi zbog zaborava Allaha. *I reče mu drug njegov, dok je s njim razgovarao: “Zar ne vjeruješ u Onoga koji te je od zemlje stvorio, zatim od kapi sjemena, i najzad te potpunim čovjekom učinio? Što se mene tiče, On, Allah, moj je Gospodar i ja Gospodaru svome ne smatram ravnim nikoga. A zašto nisi, kad si u vrt svoj ušao, rekao: „Mašallah! - moć je samo u Allaha!” Ako vidiš da je u mene manje blaga i manje roda nego u tebe, pa - Gospodar moj može mi bolji vrt od tvog dati, a na tvoj nepogodu s neba poslati, pa da osvane samo klizava ledina, bez ičega, ili da mu voda u ponor ode pa da je ne mogneš pronaći nikada” (18/37-41).*

Poslije ovog kazivanja donosi se primjer života na ovom svijetu i brzina njegovog prolaska nakon njegova procvata. *Navedi im kao primjer da je život na ovom svijetu kao bilje, koje i poslije natapanja vodom, koju Mi s neba spuštamo, ipak postane suho, i vjetrovi ga raznesu. A Allah sve može! (18/45).*

I ovaj osvrt je popraćen objašnjenjem vrijednosti koje iščezavaju i vrijednosti koje su trajne: *Bogatstvo i sinovi su ukras u životu na ovom svijetu, a dobra djela, koja vječno ostaju, biće od Gospodara tvoga bolje nagrađena i ono u što se čovjek može pouzdati (18/46).*

Zulkarnejn se ne spominje zato što je vladar, već zato što su njegova djela dobra. I kada mu je i narod, koji se našao između dvije brane ponudio da im podigne branu koja bi ih štitila od Jedžudža i Medžudža u zamjenu za ono što će oni njemu platiti, on im je odbio sredstva koja su oni njemu ponudili, jer ono što je Allah njemu dao bolje je od njihovih sredstava. *“Bolje je ono što mi je Gospodar moj dao” - reče on (18/95).* A kada je završio

sa branom predmet vraća Allahu, a ne svojoj ljudskoj snazi: *"Ovo je blagodat Gospodara moga!" - reče on. "A kada se prijetnja Gospodara moga ispuni, on će ga sa zemljom spraviti, a prijetnja Gospodara moga će se sigurno ispuniti"* (18/98).

Na kraju ove sure potvrđuje se da će doživjeti najveći gubitak oni koji ne vjeruju u dokaze svoga Gospodara i u susret s Njim. Ovi nemaju nikakva mjerila niti ikakave vrijednosti iako misle da rade najbolje. *Reci: "Hoćete li da vam kažemo čija djela neće nikako priznata biti, čiji će trud u životu na ovom svijetu uzaludan biti, a koji će misliti da je dobro ono što rade? To su oni koji u dokaze Gospodara svoga ne budu vjerovali i koji budu poricali da će pred Njega izaći; zbog toga će trud njihov uzaludan biti i na Sudnjem danu im nikakva značaja nećemo dati* (18/103-105).

Tako nalazimo osovinu ove sure, a odnosi se na ispravak vjerovanja, ispravak programa misli i pogleda i ispravak vrijednosti prema mjerilima vjerovanja.

Kontekst ove sure kruži oko osnovnih tema u slijedećim cjelinama.

Sura počinje zahvalom Allahu koji je objavio Svome robu Knjigu da upozorava i razveseljava, da razveseljava vjernike i upozorava one koji kažu da Allah ima sina, da istakne da su svi ukrasi koji su na Zemlji samo iskušenje i provjera, da na kraju sve prolazi i iščezava, zatim se iznosi i kazivanje o *Ashabu'l-kehf*, a to je uzorak radi buđenja vjerovanja nad nevjerničkim životom i njegovim ukrašavanjem, zatim pribjegavanje Allahovoj milosti u ovoj pećini bježeći sa vjerovanjem da se ona ne naruši.

Druga cjelina počinje sa usmjeravanjem Vjerovjesnika (alejhi's-selam) da bude strpljiv sa onima koje poziva svome Gospodaru jutrom i večerom, s onima koji su skloni vjerovanju, i da zanemari nemarnike koji se ne sjećaju Allaha, a poslije toga dolazi kazivanje o dvije bašče, kazivanje koje predstavlja ponos vjerničkog srca i nedavanje velike važnosti ovozemaljskoj vrijednosti. Ova cjelina završava potvrdom prave vječite vrijednosti.

Treća cjelina sadrži više scena koje su međusobno povezane, a odnose se na Sudnji dan. Između tih cjelina umeće se kazivanje o Ādemu

i Iblisu, a završava se objašnjenjem Allahovog zakona koji govori o upropaštavanju nevjernika i nasilnika i, zahvaljujući Božijoj milosti prema onima koji nagone u laž vjernike, odgođen je rok do određenog vremena.

Kazivanje o Mūsāu i Dobrom Robu obuhvata cjelokupnu četvrtu cjelinu. Kazivanje o Zulkarneynu obuhvata petu cjelinu.

Ova sura završava istim sadržajem kako je i počela, a to je obveseljavanje vjernika i upozoravanje nevjernika, zatim potvrđivanje Objave i prečišćavanje od svakog ortaćenja sa Allahom.

Da prijedemo na prvu cjelinu izlažući je detaljnije.

Hvaljen neka je Allah koji Svome robu objavljuje Knjigu, i to ne iskrivljenu, nego (18/1)

ispravnu, da teškom kaznom, koju će On dati, opomene, a da vjernike koji čine dobra djela divnom nagradom obrađuje, (18/2)

u kojoj će vječno boraviti, (18/3)

i da opomene one koji govore: "Allah je Sebi uzeo sina" (18/4).

O tome oni ništa ne znaju, a ni preci njihovi. Kako krupna riječ izlazi iz usta njihovih! Oni ne govore drugo do neistinu! (18/5).

Pa zar ćeš ti za njima od tuge svisnuti, ako oni u govor ovaj neće da povjeruju? (18/6).

Sve što je na Zemlji Mi smo kao ukras njoj stvorili; da iskušamo ljude ko će se od njih ljepše vladati, (18/7)

a Mi ćemo nju i golom ledinom učiniti (18/8).

U ovom pasusu očituje se ispravnost, strogost i zahvala Allahu na objavi Knjige *Svome robu (18/1)* sa ispravnošću u kojoj nema odstupanja niti krivudanja, nema prevrtljivosti niti vrdanja: *da teškom kaznom koju će on dati opomene (18/2).*

Od prvog ajeta postaju jasne znamenke: nema zamagljivanja niti nejasnoće u vjerovanju. Allah je taj koji je poslao Knjigu. Neka je Njemu

hvala na ovoj Objavi. Muhammed je Allahov rob. Prema tome svi su ljudi robovi. Allah nema ni sina ni ortaka.

Ova Knjiga nema nikakva iskrivljenja, ona je *ispravna*. Značenje ispravnosti ponavlja se više puta putem negiranja skretanja i učvršćivanja ispravnosti da bi se ovo značenje potvrdilo i pojačalo.

Cilj objave ove Knjige je sasvim jasan: ... *da teškom kaznom, koju će On dati, opomene, a da vjernike koji čine dobra djela divnom nagradom obraduje* (18/2).

U svim izrazima osjeća se strogo upozorenje. U kontekstu se počinje govoriti o tome općenito, *da teškom kaznom, koju će On dati, opomene* (18/2), potom se vraća pojedinačno *da opomene one koji govore: "Allah je Sebi uzeo sina"* (18/4). Između ova dva upozorenja donosi se i radosna vijest vjernicima *koji čine dobra djela* (18/2). Ova konstatacija govori da se vjerovanje potvrđuje praktičnim, vidljivim i na potvrđenoj realnosti zasnovanim dokazom.

Potom ova sura nastavlja razotkrivati neispravni program kojeg su sebi uzeli politeisti da sude po njemu u većini slučajeva i kod složenih predmeta i da sude o pitanju vjerovanja: *O tome oni ništa ne znaju, a ni preci njihovi* (18/5).

O, kako je ovo gnusno i ružno, da oni ovako otvoreno govore, a ne znaju ništa, govore sami od sebe!

... *kako krupna riječ izlazi iz usta njihovih! Oni ne govore drugo do neistinu* (18/5).

Ovdje učestvuju termini u stilu kao pouka, a njihova zvonkost očituje se u govoru da bi se izrazila gnusnost ove riječi koju oni izgovaraju. Ovdje se počinje riječju *keburet* (krupna riječ) da bi se skrenula pažnja slušaoca na nešto što je veliko i grozno i to riječima koje ispunjavaju atmosferu. "Krupnu riječ" učinio je da bi se pokrenula sva savjest. *Krupna riječ* je povećanje kod upućivanja upozorenja, što uzrokuje da oni ovu riječ izgovaraju kao da ona sama od sebe govori, i da se pokreće sama od sebe, ... *izlazi iz usta njihovih* (18/5) u kojima učestvuje sintagma "*iz usta njihovih*" sa njenom posebnom zvonkošću u krupnoći ove riječi i njene grozote. Onaj koji izgovara ovu riječ otvara usta u prvom njenom slogu jer se na njoj nalazi dugi vokal *ef-wa* ... a onda prelazi na dva *ha* pa njima ispunjava usta prije nego se izgovori *mim* ovog termina *ef wa hihim*. Na taj način učestvuje struktura rečenice i zvonkost izraza u odslikavanju značenja i

ocrtavanju odsjena. To je popraćeno potvrdom na način negiranja i izuzimanja: *Oni ne govore drugo do neistinu* (18/5). I ovdje je uzeta za negaciju riječca *in*, a ne riječca *ma* jer je na početku iznijeta strogost sa jasnim konsonantom, a u riječi *ma* javlja se nešto što se ublažava upotrebom dužine. Ovo je urađeno da se poveća pojačanje osude kao i povećanje potvrdnosti zbog laži ove krupne riječi.

U riječima koje sliče negaciji govori se Vjerovjesniku (alejhi's-selam) koji je bio tužan zbog toga što je njegov narod ugonio Kur'an u laž, i zbog njihova neprihvatanja Upute i što su otišli putem za kojeg Vjerovjesnik zna da će ih odvesti u propast. Prema tome, u riječima koje su upućene Vjerovjesniku (alejhi's-selam) javlja se nešto što je slično osudi.

Pa zar ćeš ti za njima od tuge svisnuti, ako oni u govor ovaj neće da povjeruju? (18/6).

To jest, možda ćeš ti uništiti sam sebe zbog žalosti i tuge, a zbog toga što oni ne vjeruju u ovaj Kur'an. Oni ne zaslužuju da se rastužuješ zbog njih. Ostavi ih jer Mi smo učinili da na zemlji postoji nešto što je ukrašava i u čemu ljudi uživaju, ostavili imetke i djecu i učinili to provjerom i iskušenjem stanovnika Zemlje, da bi postalo jasno ko čini dobro na ovom svijetu i zaslužuje blagodat na njemu kao i ko zaslužuje uživanje na budućem svijetu.

Sve što je na Zemlji Mi smo kao ukras njoj stvorili da iskušamo ljude ko će se od njih ljepše vladati, (18/7)

Allah zna. Međutim, On nagrađuje prema djelima koja čine ljudi i prema onome što oni ostvare na ovom svijetu, a prešućuje one koji ne čine dobro i ne spominje ih, jer je izraz potpuno razumljiv.

Kraj ovog ukrasa je zapečaćen: Zemlja će biti bez njih. Sve što je na Zemlji bit će upropašteno. Prije Sudnjeg dana ostat će površina potpuno gola i gruba.

A Mi ćemo nju i golom ledinom učiniti (18/8).

U ovom izrazu osjeća se strogost - isto kao i u sceni koju ocrtava taj izraz. Riječ "ledina" sa svojom terminološkom zvonkošću označava nešto suho, isto kao što riječ "gola" ocrtava scenu ravnoga i krutoga.

Zatim dolazi kazivanje o *Asabu'l-kehf*. Tu je iznijet uzorak vjerovanja u vjerničkoj duši, kako se miri sa vjerovanjem i kako mu se daje prednost nad ukrasom i uživanjem na Zemlji, zatim kako se sklanjaju u pećinu kada im postaje nesnošljivo da žive kao vjernici među ljudima. U tekstu se govori kako je Allah sačuvao ove vjerničke duše, zaštitio ih smutnje i obasuo Svojom milošću.

O ovom kazivanju postoje brojne verzije i mišljenja. Ta kazivanja navedena su u starim čitabima i zbirkama pripovjedaka na razne načine. Mi ćemo se zadržati samo na onome šta o tome kaže Kur'an. On je jedini vjerni izvor. Sve ostale verzije i pripovijetke koje su zauzele prazna mjesta u nekim komentarima Kur'ana bez ikakva pouzdanog puta prenošenja, a posebno zato što je Kur'an-i kerim zabranio davati sudove o tome, ičim drugim osim Kur'anom, zabranio je davati mišljenja o tome i raspravljati o nevidenom.

O povodu objave ovog kazivanja i objave o Zulkarnejnu navodi se da su Jevreji zaveli neke stanovnike Mekke da pitaju Vjerovjesnika (alejhi's-selam) o Zulkarnejnu, *Asahabu'l-kehf*, i duši ili su neki stanovnici Mekke tražili od Jevreja da im sačine pitanja sa kojima bi se oni obratili Vjerovjesniku (alejhi's-selam) za objašnjenje. Možda je ovo u cjelini ili djelimično i tačno. Na početku kazivanja o Zulkarnejnu stoji: ... *i pitaju te o Zulkarnejnu. Reci: "Kazaću vam o njemu neke vijesti" (18/83)*. Međutim, ovo nije došlo kada je bilo riječi o kazivanju o *Asabu'l-kehf* - nije ukazano na to. Mi ćemo nastaviti sa samim njenim kazivanjem, a ono je jasno povezano sa osom ove sure, kao što smo objasnili.

Metod koji je primijenjen kod izlaganja ovog kazivanja sa umjetničkog stanovništva jeste u početku sažimanje, a u nastavku detaljno

izlaganje. To je izloženo u scenama tako da je između scena ostavljeno prostora, što se da vidjeti iz konteksta.⁵ Kazivanje počinje ovako:

Misliš li ti da su samo stanovnici pećine, čija su imena na ploči napisana, bili čudo među čudima Našim? (18/9).

Kad se nekoliko momaka u pećini sklonilo pa reklo: "Gospodaru naš, daruj nam Svoju milost i pruži nam u ovom našem postupku prisebnost", (18/10)

Mi smo ih u pećini tvrdo uspavali za dugo godina (18/11).

Poslije smo ih probudili da bismo pokazali koja će od dvije skupine bolje ocijeniti koliko su vremena proboravili (18/12).

To je sažeto kazivanje. Ono ocrtava osnov izloženih smjernica. Iz toga saznajemo da su *Ashabu'l-kehf* bili mladići, ali ne znamo koliko ih je bilo koji su se sklonili u pećinu kao vjernici. Saznajemo da su oni čvrsto zaspali u njoj i ostali tako određeni broj godina. Ne znamo tačno koliko godina, a saznajemo da su se probudili poslije dugog sna, da su bile dvije grupe koje su međusobno raspravljale o sebi koliko su proboravili u pećini. Raspravljali su koja grupa ima pravo. Saznajemo da ovo njihovo kazivanje, uprkos čudnovatosti, nije čudo za Allahove dokaze, jer na stranicama ovog Kosmosa nalaze se brojna čuda koja nadmašuju kazivanje *Ashabu'l-kehf* we rakin.⁶

Poslije ovog privlačnog sažetka tog kazivanja u kontekstu se prelazi na detaljno izlaganje koje počinje onim što Allah o tome kaže, a to što On kaže, to je definitivno sud kod verzija koje se sukobljavaju. To je uvjerljiva istina.

Ispričaćemo ti povijest njihovu - onako kako je bilo. To su bili momci, vjerovali su u Gospodara svoga, a Mi smo im ubjedenje još više učvrstili (18/13).

Osnajili smo bili njihova srca kad su se digli i rekli: "Gospodar naš - Gospodar je nebesa i Zemlje, mi se nećemo pored Njega drugom bogu klanjati, jer bismo tada ono što je daleko od istine govorili (18/14).

⁵ V. poglavlje *El Qissatu fi'l-Qur'an* u djelu *Et-Taswiru'l-feni fi'l-Qur'an*.

⁶ *Kehf* je otvor u stijeni, a *reqin* je knjiga koja nosi njihova imena, a možda je to bio i natpis na stijeni na koji su ovi naišli.

Narod ovaj naš je mimo Njega druge bogove prihvatio, zašto jasan dokaz nije donio o tome da se treba njima klanjati? A ima li nepravедnijeg od onoga koji o Allahu iznosi neistinu? (18/15).

Kad napustite njih i one kojima se, a ne Allahu, klanjaju, sklonite se tu pećinu, Gospodar vaš će vas milošću Svojom obasuti i za vas će ono što će vam korisno biti pripremiti" (18/16).

To je prva scena ovog kazivanja. *To su bili momci, vjerovali su u Gospodara svoga, a Mi smo im ubjeđenje još više učvrstili (18/13)*, sa inspiracijom da razmišljaju o svom pitanju, *osnažili smo bili njihova srca (18/14)* tako da su postala stalna, čvrsta, smirena istinom koju su upoznala, ponosna s vjerovanjem kojeg su odabrala, i kada su se digli, dizanje postaje pokret koji ukazuje na odlučnost i stabilnost: *i rekli: "Gospodar naš - Gospodar je nebesa i zemlje (18/14)*. On je Gospodar cjelokupnog Kosmosa ... *mi se nećemo pored Njega drugom bogu klanjati (18/14)*, jer je On jedan, On nema ortaka, *...jer bismo tada ono što je daleko od istine govorili (18/14)*. Mi bismo prekoračili istinu i odvojili se od ispravnog.

Tada su se okrenuli prema mišljenju svoga naroda i osudili ga, osudili su program kojeg su oni primjenjivali u formiranju vjerovanja.

Narod ovaj naš je mimo Njega druge bogove prihvatio, zašto jasan dokaz nije donio o tome da se treba njima klanjati? (18/15).

Ovo je taj metod vjerovanja, da čovjek ima snažan dokaz na koji se oslanja; da ima dokaz koji bi bio presudan kod čovjeka i njegova razuma. U protivnom, to bi bilo grozna laž, jer bi to bila laž na Allaha, *...a ima li nepravедnijeg od onoga koji o Allahu iznosi neistinu (18/15).*

Ovim je sasvim jasno i otvoreno izložen stav ovih mladića, u tome nema nikakvog kolebanja niti oklijevanja. Oni su fizički naj snažniji momci, najčvršćeg vjerovanja, momci koji najžešće osuđuju stav svoga naroda.

Već su se sasvim jasno pojavila dva smjera i dva programa koji se nikako ne mogu uskladiti niti mogu zajednički živjeti. Mora doći do razilaženja u vjerovanju. Ovi momci nisu poslanici svom narodu pa da se s tim narodom sukobljavaju oko pravog vjerovanja i da pozivaju tom vjerovanju; oni nisu poslanici pa da primaju to što primaju poslanici. Oni su grupa mladića koji su shvatili Pravi Put usred mračnog nevjerovanja. Otuda njima nema života u ovoj sredini, ukoliko bi objelodanili svoje vjerovanje i javno ga proglasili. Oni nisu u stanju da se druže sa svojim narodom niti njihov narod s njima, ne mogu da obožavaju ono božanstvo

koje oni obožavaju. Oni kriju svoje klanjanje Allahu. Najvjerovatnije je da je takav njihov stav već bio otkriven i nije preostalo ništa drugo nego da se sklone sa svojom vjerom Allahu i da odaberu pećinu nad ukrasom u životu. To su prihvatili međusobno raspravljajući.

Kad napustite njih i one kojima se, a ne Allahu, klanjaju, sklonite se u pećinu, Gospodar vaš će vas milošću Svojom obasuti i za vas će ono što će vam korisno biti pripremiti (18/16).

Ovdje se razotkriva čudo vjerničkih srca. Ovi mladići koji su se izolirali od svoga naroda, napustili svoje domove, rastavili od svojih porodica, lišili zemaljskih ukrasa i uživanja u životu, ovo su ti mladići koji su se sklonili u tijesnu, grubu i tamnu pećinu, ovo su mladići koji traže Allahovu milost i osjećaju da je ova milost prostrana, protegnute sjene. *Gospodar vaš će vas milošću Svojom obasuti (18/16)*. Termin "obasuti" baca sjen prostranstva, udobnosti i širine. Pećina postaje prostrani, ugodni Kosmos u čijoj se širini prostire milost, čiji se krajevi šire i njena sjena proteže pa te momke obuhvata nježnošću, blagošću i udobnošću. Tijesne granice nestaju, čvrsti zidovi smekšavaju, a divljina postaje prozračna. Nastaje milost, osjetljivost, ugodnost.

To je vjerovanje.

Kakva je vrijednost fizičkog svijeta? Kakve su vrijednosti situacija i dokazi koji su poznati ljudima u ovozemljaskom životu? Postoji i drugi svijet pored srca ispunjenog vjerovanjem kome je pridružena milost, svijet koji natkriva Allahova milost, nježnost, smirenost i zadovoljstvo.

Ovdje se spušta zastor na ovoj sceni da bi se podigao na drugoj sceni, sceni koja prikazuje mladiće u pećini koje je Allah uspavao.

I ti si mogao vidjeti kako Sunce, kada se rađa - obilazi pećinu s desne strane, a kada zalazi - zaobilazi je s lijeve strane, a oni su bili u sredini njezinoj. To je dokaz Allahove moći! - Kome Allah ukaže na pravi put, on će pravim putem ići, a koga u zabludi ostavi, ti mu nećeš naći zaštitnika koji će ga na pravi put uputiti (18/17).

I pomislio bi da su budni, ali oni su spavali; i Mi smo ih prevrtali sad na desnu, sad na lijevu stranu, a pas njihov, opruženih prednjih šapa, na ulazu je ležao; da si ih vidio, od njih bi pobjegao i strah bi te uhvatio (18/18).

Ovo je slikovita čudna scena koja riječima prenosi stanje mladića, nešto poput pokretne trake. Sunce obasjava pećinu i kao da namjerno odstupa od nje. Termin "Sunce obilazi" označava nešto kao da baca sjenu svoga htijenja u svom radu. Sunce zalazi i prelazi preko njih na sjever dok su oni u utrobi pećine.

I prije nego se završi sa prenošenjem ove čudne scene, donosi se komentar o njihovoj situaciji, donosi se jedan od kur'anskih komentara koji je protkao kontekst kazivanja da bi ova srca usmjerio u povoljnom trenu.⁷

To je dokaz Allahove moći (18/17). Njihov položaj je ovakav u pećini, a Sunce ih ne obasjava svojim zracima, a približava se svojim svjetlom. Oni na svojim mjestima ne umiru niti se kreću. *Kome Allah ukaže na pravi put, on će pravim putem ići, a koga u zabludi ostavi, ti mu nećeš naći zaštitnika (18/17).* I za Uputu i za zabludu postoji zakon. I ko se uputi zahvaljujući Allahovim dokazima, njega je Allah uputio, sukladno Svom zakonu. On je zaista upućen. Ko se ne bude prihvatio uzroka Upute, on je zalutao, njegova zabluda je uslijedila sukladno Božanskom zakonu i, prema tome, njega je Allah tada zabludio i on poslije toga neće naći upućivača.

U kontekstu se dalje dovršava ova čudna scena. Oni se prevrću sa strane na stranu u svom dugom snu. I onaj ko ih posmatra mislio bi da su budni, a oni spavaju, njihov pas, kako to psi čine, ispružio je svoje noge u dvorištu blizu vrata pećine kao da ih on čuva. Tako oni u ovom položaju izazivaju strah u srcima ko ih pogleda, jer ih vidi da spavaju, ali kao da su budni, prevrću se, ali se ne bude. To je Allahova odredba koju ne može otkriti niko sve dok ne dođe određeno vrijeme.

Najednom u njima zakuca život, da to pogledamo i čujemo.

⁷ El-Qissatu'l-qur'anijje.

I Mi smo ih, isto tako, probudili da bi jedni druge pitali. "Koliko ste ovdje ostali?" - upita jedan od njih. "Ostali smo dan ili dio dana" - odgovoriše. "Gospodar vaš najbolje zna koliko ste ostali" - rekoše. - "Pošaljite jednog od vas s ovim srebrenjacima vašim u grad, pa nek vidi u koga je najčistije jelo i neka vam od njega donese hrane i neka bude ljubazan i neka nikome ne govori ništa o vama, (18/19)

jer, ako oni doznaju za vas, kamenovaće vas ili će vas na silu u svoju vjeru obratiti, i tada nikad nećete ono što želite postići!" (18/20).

Ovaj kontekst čuva iznenađenje pri izlaganju ovog kazivanja, izlaže scenu u kojoj su mladići budni, ne znaju ni koliko su živjeli, ne znaju kada su zaspali. Oni razmišljaju, obaziru se jedan na drugoga i jedni druge pitaju koliko ste ostali, kao kad pita budni poslije dugog spavanja. Mora da su oni osjećali da su dugo spavali. *"Ostali smo dan ili dio dana" - odgovoriše (18/19).*

Zatim su primijetili da ovo pitanje nema kraja i da to prepuste Allahu, kao što to radi vjernik kod svakog slučaja koji mu iskrсне, a on ga ne raspoznaje, nego da se predaju na posao. Osjećaju da su gladni, imaju kod sebe nešto srebrenjaka koje su ponijeli sa sobom kad su izašli iz grada. *Gospodar vaš najbolje zna koliko ste ostali - rekoše. - "Pošaljite jednog od vas sa ovim srebrenjacima vašim u grad pa nek vidi u koga je najčistije jelo i neka vam od njega donese hrane (18/19), tj. neka isproba gdje je najbolja hrana u gradu i neka vam donese nešto od te hrane.*

Oni su istovremeno zabrinuti da se ne otkrije njihov slučaj i njihovo sklonište pa da ih vlast u gradu ne uhapsi i ne pobije, s obzirom da su ovi mladići napustili njihovu vjeru i klanjaju se samo jednom Bogu u politeističkom mjestu, ili da ih ne počnu mučiti zbog njihovog vjerovanja. Toga su se bojali ovi mladići. Zbog toga su prepuručili svom izaslaniku da bude pažljiv i vrlo okretan *i neka bude ljubazan i neka nikome ne govori ništa o vama, jer, ako oni doznaju za vas, kamenovaće vas ili će vas na silu u svoju vjeru obratiti, i tada nikad nećete ono što želite postići (18/19-20), tj. neće se spasiti onaj koji se odmetne od vjere i vrati u politeizam. To bi bila velika nesreća.*

Primjećujemo te mladiće, raspravljaju međusobno, pažljivo i plašljivo, ne znaju da su već godine i godine prošle, da se točak vremena promijenio, da su došla druga pokoljenja, da se njihov grad koga oni znaju potpuno izmijenio, da su se izmijenili oni vlastodršci zbog kojih se oni plaše za svoju vjeru, da se prepričava kazivanje o mladićima koji su pobjegli iz grada u vrijeme vladara nasilnika, iz pokoljenja u pokoljenje, da se

kazivanja oko njih prepleću i suprotstavljaju o njihovom vjerovanju i o periodu od kada su oni iščezli.

Ovdje se spušta zavjesa sa njihove scene u pećini da bi se podigla na drugoj sceni. Između ove dvije scene ima i nešto prostora ostavljenog u kur'anskom kontekstu.

Shvaćamo da je danas stanovništvo ovog grada vjerničko, da su oni pripremili prijatan doček mladićima vjernicima nakon što se razotkrilo njihovo pitanje i pošto je jedan od njih otišao da kupi hrane. Ljudi su saznali da je to jedan od onih mladića koji su pobjegli sa svojom vjerom prije mnogo vremena.

Sada ćemo pokušati predočiti veliko iznenađenje koje su razotkrili mladići nakon što se njihov saputnik uvjerio da je prošlo mnogo vremena otkako su oni napustili grad, da se svijet oko njih izmijenio, da nema ništa niti ikoga ko bi njih osuđivao, niti ima ikoga niti išta što je njima bilo poznato, da su oni staro pokoljenje od prije nekoliko stoljeća, da su oni veoma čudni u pogledima ljudi i osjećajima i nije moguće da oni postupaju s njima kao sa običnim ljudima, i sve ono što se vezalo za njihova pokoljenja, srodstvo, postupke, osjećaje, običaje i tradiciju, sve je to prošlo i oni sada više sliče na živo sjećanje u stvarnim osobama, pa neka im se Allah smiluje i neka im život oduzme!

Naše je da ovo sve ovako pojmimo. Što se tiče kur'anskog teksta, on izlaže drugu scenu, scenu njihove smrti, a ljudi izvan pećine raspravljaju o njima: kakve su vjere ovi mladići bili, kako su ostali tako dugo, kako su pokoljenja sačuvala sjećanja na njih, kakva se pouka može izvući iz ovog čudnog događaja?

I Mi smo, isto tako, učinili da oni za njih saznaju, da bi se uvjerali da je istinito Allahovo obećanje i da u čas oživljenja nema nikakve sumnje, kada su se između sebe o njima raspravljali, i rekli: "Sagradite na ulazu u nju ogradu, Gospodar njihov najbolje zna ko su oni." A onda oni do čijih se riječi najviše držalo rekoše: "Napravićemo na ulazu u nju bogomolju!" (18/21).

Pouka na kraju ovih mladića jeste dokaz o proživljenju slično događaju koji se može dogoditi. Ovaj događaj približava ljudima događaj proživljenja tako da bi znali da je Allahovo obećanje o proživljenju istinito, da će se proživljenje bez sumnje dogoditi. Na ovaj način, Allah je proživio ove mladiće iz njihova sna, a na koje su naišli njihovi ljudi.

Neki od njih su govorili: *Sagradite na ulazu u nju ogradu (18/21)*, ne zna se njihova prava vjera. *Gospodar njihov najbolje zna ko su oni (18/21)*, kakva im je bila vjera, dok vlastodršci toga vremena kažu: *Napravićemo na ulazu u nju bogomolju (18/21)*. Pod ovim se misli, bogomolja poput one kod Jevreja i kršćana koji su bogomolje podizali na grobovima poslanika i svetih ljudi ili kao što čine muslimani koji ih oponašaju i koji su izostali iza Upute Vjerovjesnika (alejhi's-selam), prokleo Allah i jedne i druge, koji su greblje poslanika i dobrih ljudi učinili bogomoljama.⁸

Zastor se spušta i na ovu scenu da bi se podigao da čujemo raspravu o ljudima *Asahbu'l-kehf* onako kako ljudi prenose, dodajući tu i oduzimajući iz pokoljenja u pokoljenje, tako da je to kazivanje raslo, mijenjalo se i umnožavalo o jednoj vijesti ili jednom događaju kad god bi stoljeća prolazila.

Neki će reći: "Bila su trojica, pas njihov je bio četvrti", a neki će govoriti: "Bila su peterica, pas njihov je bio šesti", nagađujući ono što ne znaju, dok će neki reći: "Bila su sedmorica, a pas njihov bio je osmi." Reci: "Gospodaru mome je dobro poznat njihov broj, samo malo njih to zna. Zato ne raspravljaj o njima osim površno, i ne pitaj o njima od njih nikoga!" (18/22).

Ova rasprava o broju mladića nema kraja. Moguće je da je bilo trojica, peterica, sedmerica ili još više njih. To je pitanje povjereno Allahu. Znanje o njihovom broju i o njima je kod Allaha i kod malog broja onih koji o događaju sigurno znaju ili preko vjerodostojnih kazivanja. Prema tome, nema ni potrebe ulaziti u dugu raspravu o njihovom broju. Pouka iz ovog događaja se ostvaruje bilo da je mali ili veliki broj. Zbog toga Kur'an upućuje Vjerovjesnika (alejhi's-selam) da ne raspravlja o ovom pitanju, da ne traži sud ni od jednog koji se upušta ili raspravlja o tome. Traži da se pridržava programa islama, štiteći racionalnu moć, da se ne upušta u ono što nema koristi, zatim da se musliman ne zadržava ni na čemu u što nema pouzdanog znanja. Ovaj događaj koji je vrijeme prekrilo spada u nevideno i povjereno Allahovu znanju, pa neka se to i ostavi Allahovu znanju.

Povodom zabrane o raspravi o nevidenom u prošlosti navodi se zabrana davanja sudova i o nevidenom u budućnosti, zabrana o proricanju šta će se dogoditi, jer čovjek ne zna šta će biti u budućnosti pa da bi mogao donijeti svoj sud.

⁸ Prenijeto iz Ibni Kesirova tefsira.

I nikako za bilo šta ne reci: "Uradiću to sigurno sutra!" ne dodavši "Ako Bog da". A kada zaboraviš, sjeti se Gospodara svoga i reci: "Gospodar moj će me uputiti na ono što je bolje i korisnije od ovoga (18/23-24).

Svaki pokret i svaki ton, štaviše, svaki dašak odvija se po Allahovu htijenju. Zavjesa nad nevidenim čovjekovom oku je spuštena. Ono ne može doprijeti pa sagledati šta se prekriveno nalazi iza te zavjese. Njegova pamet, bez obzira kakva je, ne može spoznati sve. Otuda čovjek ne može reći: Ja ću to uraditi sutra, jer to sutra je Allahova tajna, a prekrivene Allahove tajne ne mogu se pratiti.

Ovo ne znači da čovjek treba da sjedi, da ne razmišlja o budućnosti, da ne promišlja o tome i da ne živi iz dana u dan, iz momenta u moment tako da ne spaja prošlost svoga života sa svojom sadašnjošću i budućnošću, nego to znači da uzima u obzir da je to nespoznajno i da je to htijenje o kome on razmišlja, a da je odluka i da treba da traži podršku u tome i u onome što odluči u Allahovu htijenju, da osjeti da je Allahova ruka iza njegove ruke i da ne ode tako daleko pa da Allahova odredba bude nešto drugo nego što on namjerava. Ako mu Allah pomogne u tome što je odlučio, u redu je ako je to Allahovo htijenje, nešto drugo, a ne ono što je on odlučio, onda neka ne ostaje tužan i neka ne očajava, jer Allahu pripada svako djelo na početku i na kraju.

Neka čovjek razmišlja i planira, ali neka i osjeti da promišlja sa Allahovim olakšanjem i planira da mu Allah da da uspije. Čovjeku nije moguće da promišlja i da razmišlja ništa drugo osim ono što mu Allah ponudi i pruži. Ovo ne vodi lijenosti, mlitavosti ili slabosti, nego obratno: pouzdanju, snazi, smirenosti i odlučnosti. Kada se otkrije zavjesa nespoznajnog sa nekog razmišljanja, da je to kao što to Allah želi, a ne kao čovjek, pa neka i tada čovjek primi Allahovu odredbu sa zadovoljstvom, smirenošću i predanošću, jer je ono u principu njemu bilo nepoznato, a sada je otkriven zastor s njega.

Ovo je program kojim islam vodi srce muslimana. Tada on ne osjeća da je sam, da je u divljini dok razmišlja i promišlja, ne osjeća da je zaveden niti ohol, dok je uspio i spašen, ne osjeća da je napušten i očajan, da ne uspijeva, nego u svakoj situaciji ostaje vezan sa Allahom, osnažen svojim oslanjanjem na Njega, zahvalan što mu Allah daje da uspije, predaje se Allahovoj odredbi i sudbini, nije ohol niti očajava.

A kada zaboraviš sjeti se Gospodara svoga (18/24). Kada si zaboravio ovo usmjerenje i uputu, onda se sjeti svoga Gospodara i povrati se.

... i reci: "Gospodar moj će me uputiti na ono što je bolje i korisnije od ovoga" (18/24).

Od ovog programa, koji uvijek spaja srce čovjekovo sa Allahom u svemu što je od interesa za čovjeka i prema čemu ga upućuje,

Ovdje upotrijebljena riječ "asa" i "li'akrebe" ukazuje na uzdizanje ovog položaja i nužnost stalnog nastojanja da se to savlada u svakoj situaciji.

Do ovog momenta nismo znali koliko vremena su mladići ostali u stijeni. Pa da saznamo sada, da saznamo tačno:

A oni su ostali u pećini svojoj tri stotine i još devet godina. Reci: "Allah najbolje zna koliko su ostali; tajne nebesa i Zemlje jedino On zna. Kako On sve vidi! Kako On sve čuje!" (18/25-26).

Ovo je definitivna sud o ovom pitanju. To je odluka Onoga koji zna tajne nebesa i Zemlje. O, kako On (Uzvišeni) sve vidi! O, kako On (Uzvišeni) sve čuje! Poslije ove konstatacije nema nikakve priče.

Ovo kazivanje popraćeno je oglašavanjem očitog i djelotvornog monoteizma. To se javlja kroz cio tok ovog kazivanja i njegovih događaja: *Oni nemaju drugog zaštitnika osim Njega, a On ne uzima nikoga u odlukama Svojim kao ortaka (18/26).*

Vjerovjesnik (alejhi's-selam) se napućuje da uči ono što mu je od Gospodara njegova objavljeno, u čemu je konačna riječ, a što je istina i usmjerenje samo Allahu, jer nema druge zaštite do Allahove zaštite. I *Asahbu'l-kehf* su našli utočište kod Njega i On ih je obuhvatio Svojom milosti i uputio.

Kazuj iz Knjige Gospodara svoga ono što ti se objavljuje, niko ne može da izmijeni riječi Njegove, pa ni ti; osim kod Njega, nećeš naći utočišta nikakva (18/27).

Ovako se završava ovo kazivanje, kome su prethodila, utkala se u njega i slijedila iza njega ta usmjerenja radi kojih su i navedena ova kazivanja u Kur'anu sa apsolutnom skladnošću između vjerskog usmjerenja i umjetničkog izlaganja u kontekstu:

« وَأَضْرِبْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْقَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ، وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ، وَلَا تُطِيعُ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا ، وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٥٥﴾ وَقُلْ : أُلْحِقْ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ ، إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ، وَإِنْ يَسْتَعِينُوا يُعَاثُوا بِمَاءٍ كَأَلْمَهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ ، بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا * إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نَضِيعُ أْجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا * أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ ، يُجْلِسُونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ ، وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ ، مُتَّكِنِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ . نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسَنَتْ مُرْتَفَقًا .

« وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ ، وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ ، وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زُرْعًا * كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ آتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمِ مِنْهُ شَيْئًا ، وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهْرًا .

« وَكَانَ لَهُ نَمْرٌ ، فَقَالَ لِصَاحِبِهِ - وَهُوَ يُحَاوِرُهُ - أَنَا أَكْثَرُ مِمَّنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفْرًا * وَدَخَلَ جَنَّتَهُ - وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ - قَالَ : مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا * وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً ، وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا .

« قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ - وَهُوَ يُحَازِرُهُ - : أَ كَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُفْثَةٍ ثُمَّ سَوَّكَ رَجُلًا ؟ * لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي ، وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا * وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتِكَ قُلْتَ : مَا شَاءَ اللَّهُ ! لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ ، إِنْ تَرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا * فَمَسَى رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنِي خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ ، وَيُرْسِلَ عَلَيْنَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ ، فَتُضْبِحُ صَعِيدًا زَلَقًا * أَوْ يُضْبِحُ مَاءً غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا .

« وَأُحِيطَ بِنَمْرِهِ فَأُضْبِحَ يُقَلِّبُ كَفَيْهِ عَلَى مَا أُنْفِقُ فِيهَا ، وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا ، وَيَقُولُ : يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا * وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِتْنَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ ، وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا * هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْأَخْلَقُ ، هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا .

« وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَلْحِيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَّاحُ ، وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا * أَلْمَالُ وَالنَّبُونَ زِينَةُ الدُّنْيَا ، وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا ، وَخَيْرٌ أَمَلًا » ①

Budi čvrsto uz one koji se Gospodaru svome mole ujutro i naveče u želji da naklonost Njegovu zasluže, i ne skidaj očiju svojih s njih iz želje za sjajem u životu na ovom svijetu, i ne slušaj onoga čije smo srce nehajnim prema Nama ostavili koji strast svoju slijedi i čiji su postupci daleko od razboritosti (18/28)

i reci: "Istina dolazi od Gospodara vašeg, pa ko hoće - neka vjeruje, a ko hoće - neka ne vjeruje!" Mi smo nevjernicima pripremili vatru čiji će ih dim sa svih strana obuhvatiti; ako zamole pomoć, pomoći će im se tekućinom poput rastopljene kovine koja će lica ispeći. Užasna li pića i grozna li boravišta! (18/29).

One koji budu vjerovali i dobra djela činili - Mi doista nećemo dopustiti da propadne nagrada onome koji je dobra djela činio - (18/30)

čekaju sigurno edenski vrtovi, kroz koje će rijeke teći, u njima će se narukvicama od zlata kititi u zelena odijela od dibe i kadife oblačiti, na divanima će u njima naslonjeni biti. Divne li nagrade i krasna li boravišta! (18/31).

I navedi im kao primjer dva čovjeka: jednom od njih smo dva vrta lozom zasađena dali i palmama ih opasali, a između njih njive postavili (18/32).

Oba vrta su davala svoj plod, ničega nije manjkalo, a kroz sredinu njihovu smo rijeku proveli (18/33).

On je i drugog imetka imao. I reče drugu svome, dok je s njim razgovarao: "Od tebe sam bogatiji i jačeg sam roda!" (18/34).

I uđe u vrt svoj, nezahvalan Gospodaru svome na blagodatima, govoreći: "Ne mislim da će ovaj ikada propasti, (18/35)

i ne mislim da će Smak svijeta ikada doći; a ako budem vraćen Gospodaru svome, sigurno ću nešto bolje od ovoga naći" (18/36).

I reče mu drug njegov, dok je s njim razgovarao: "Zar ne vjeruješ u Onoga koji te je od zemlje stvorio, zatim od kapi sjemena, i najzad te potpunim čovjekom učinio? (18/37).

Što se mene tiče, On, Allah, moj je Gospodar i ja Gospodaru svome ne smatram ravnim nikoga (18/38).

A zašto nisi, kad si u vrt svoj ušao, rekao: „Mašallah! - moć je samo u Allaha!‘ Ako vidiš da je u mene manje blaga i manje roda nego u tebe (18/39)

pa - Gospodar moj može mi bolji vrt od tvog dati, a na tvoj nepogodu s neba poslati, pa da osvane samo klizava ledina, bez ičega, (18/40)

ili da mu voda u ponor ode pa da je ne mogneš pronaći nikada" (18/41).

I propadoše plodovi njegovi i on poče kršiti ruke svoje žaleći za onim što je na njega utrošio - a loza se bijaše povaljala po podupiračima svojim - i govoraše: "Kamo sreće da Gospodaru svome nisam smatrao ravnim nikoga!" (18/42).

I nije imao ko bi mu mogao da pomogne, osim Allaha; a sam sebi nije mogao pomoći (18/43).

Tada može pomoći samo Allah, Istiniti, On daje najbolju nagradu i čini da se sve na najbolji način okonča (18/44).

Navedi im kao primjer da je život na ovom svijetu kao bilje, koje i poslije natapanja vodom, koju Mi s neba spuštamo, ipak postane suho, i vjetrovi ga raznesu. A Allah sve može! (18/45).

Bogatstvo i sinovi su ukras u životu na ovom svijetu, a dobra djela, koja vječno ostaju, biće od Gospodara tvoga bolje nagrađena i ono u što se čovjek može pouzdati (18/46).

Ovaj izvodak u cjelini je izvještaj o vrijednosti u mjerilima vjere. Prava vrijednost nisu sredstva, nije ni uspjeh, a ni vlast. Prava vrijednost nije ni uživanje u ovom životu, jer su to slabe i prolazne vrijednosti. Islam ne zabranjuje ono što je lijepo u tome uživanju, ali ne čini to krajnjim ciljem ljudskog života. Ko hoće da uživa u tome - pa neka uživa, ali neka se sjeća Allaha koji mu je to darovao, neka Mu zahvali na blagodatima čineći dobra djela, jer su dobra djela bolja i trajnija.

Ova cjelina počinje usmjerenjem Vjerovjesnika (alejhi's-selam) da bude čvrsto s onima koji su se Gospodaru svome usmjerili, a da zanemari i ostavi one koji zanemaruju Allaha. Ovdje se i donosi primjer dviju vrsta ljudi. Jedan od njih se ponosi bogatstvom, čašću i uživanjem koje mu je dato, a drugi se ponosi iskrenim vjerovanjem i nada se od Allaha onome što je bolje. Ovo je popraćeno donošenjem primjera iz cjelokupnog ovosvjetskog života, života koji je kratak i prolazan kao suho šiblje koje raznosi vjetar, a cjelina završava sa riječima o vječitoj istini: *Bogatstvo i sinovi su ukras u životu na ovom svijetu, a dobra djela, koja vječno ostaju, biće od Gospodara tvoga bolje nagrađena i ono u što se čovjek može pouzdati (18/46).*

Budi čvrsto uz one koji se Gospodaru svome mole ujutro i naveče u želji da naklonost Njegovu zasluže, i ne skidaj očiju svojih s njih iz želje za sjajem u životu na ovom svijetu, i ne slušaj onoga čije smo srce nehajnim prema Nama ostavili, koji strast svoju slijedi i čiji su postupci daleko od razboritosti, i reci: "Istina dolazi od Gospodara vašeg, pa ko hoće neka vjeruje, a ko hoće - neka ne vjeruje!" (18/28-29).

Prenosi se da su ovi ajeti objavljeni u vezi sa kurejjskim uglednicima kada su zahtijevali od Vjerovjesnika (alejhi's-selam) da protjera siromašne vjernike kao što su bili Bilal, Suhejb, Ammar, Habab i

Ibn Mes'ud ako želi da islam prihvate kurejšijski poglavari ili da za njih odredi posebne sastanke na kojima ne bi učestvovala ove spomenute osobe, jer oni oblače odijela iz kojih se čuje smrad znoja, što je uznemiravalo veliku gospodu Kurejšija.

Prenosi se da je Vjerovjesnik (alejhi's-selam) želio njima vjerovanje pa mu je rečeno ono što su oni željeli i Allah (Uzvišeni) objavio: *Budi čvrsto uz one koji se Gospodaru svome mole ujutro i naveče...* (18/28). To je Uzvišeni objavio oglašavajući istinitu vrijednost, odmjeravajući mjerilom koje ne griješi, a poslije toga je donijeto: *"Pa ko hoće - neka vjeruje, a ko hoće - neka ne vjeruje!"* (18/29). Islam nikome ne laska niti odmjerava ljude mjerilima prvog džahilijeta niti bilo kog džahilijeta po kome bi vrednovali ljude neispravnim mjerilom!

Budi čvrsto... (18/28). Ne budi prevrtljiv niti žuri *uz one koji se Gospodaru svome mole ujutro i naveče u želji da naklonost Njegovu zasluže* (18/28). Njihov cilj je Allah. Oni se okreću prema Njemu jutrom i večerom. Ne odstupaju od Njega i žele samo Njegovo zadovoljstvo. Ono što oni žele uzvišenije je i svetije od onoga što traže i čemu teže ljudi predani ovom životu.

Budi čvrst sa ovima, druži se s njima, sjedi s njima i podučavaj ih. Među njima je dobro. Rad sa ovima vodi u pozivanje, a pozivanje ne počiva na onima koji to prihvate, zato što je to dominirajuće, niti na onima koji to prihvate da bi time vodili sljedbenike, ni na onome ko prihvati poziv da time ostvari pohlepu i uživanje, da se time iskaže kao sam u pozivu pa da bi se od njega kupovalo i njemu prodavalo; poziv počiva na srcima koja su se iskreno predala Allahu i koja ne traže ni časti, ni uživanja, ni koristi, nego žele uputu ka Allahu i Njegovo zadovoljstvo.

... i ne skidaj očiju svojih s njih iz želje za sjajem u životu na ovom svijetu (18/28)... niti diži svoju pažnju s njih usmjeravajući je prema manifestacijama života u kojima uživaju gospodari ukrasa. Ovi ukrasi života na ovom svijetu ne uzdižu čovjeka na visoki horizont kome teže oni koji pozivaju svoga Gospodara i koji Mu se obraćaju jutrom i večerom.

...i ne slušaj onoga čije smo srce nehajnim prema Nama ostavili koji strast svoju slijedi i čiji su postupci daleko od razboritosti (18/28). Ne pokoravaj se njihovoj želji - da praviš razliku između njih i siromašnih. Da se sje te Allaha prošli bi se oholosti, smanjili bi svoju gordost i uobraženost, osjetili bi veličinu Allaha, Kome niko nije ravan, osjetili bi vezu vjere koja ljude čini braćom. Međutim, oni slijede svoje strasti, strasti paganizma, i primjenjuju

mjerila džahilijeta kod vrednovanja ljudi. Oni i njihove glupe riječi se gube, iščezavaju, i prema tome zaslužuju da budu zanemareni kod dodjele nagrade jer su zanemarivali sjećanje na Allaha.

Islam je došao da izjednači ljude pred Allahom. Nema nikakve razlike između ljudi po osnovi bogastva, porijekla i ugleda. Sve te vrijednosti su nesigurne i prolazne. Jedina vrijednost je plemenitost kod Allaha i ona se odmjerava prema usmjeravanju Allahu i predavanju u tome samo Njemu. Sve drugo je ništa, glupost i neistina.

...i ne slušaj onoga čije smo srce nehajnim prema Nama ostavili (18/28), ostavili smo nemarnim njegovo srce da se on okreće sam sebi, svom imetku, sinovima, uživanjima, slastima i strastima. U njegovu srcu nije ostalo ni najmanje širine za Allaha. Svako srce koje je obuzeto ovim i to mu predstavlja cilj u životu, nema sumnje, zanemarit će sjećanje na Allaha. Allah će mu povećati nemarnost, dat će mu da ostane u onome u čemu je dok ne prođu dani ispred njega i dok ne susretne ono što je Allah pripremio za slične njemu koji su činili nasilje sebi, nikome drugome, i koji su griješili.

... i reci: "Istina dolazi od Gospodara vašeg, pa ko hoće - neka vjeruje, a ko hoće - neka ne vjeruje!" (18/29).

... sa ovom uzvišenošću, otvorenošću i odlučnošću - jer Istina ne može biti dvojaka niti se može previjati, ona ide svojim putem, pravo, ne krivuda, snažno, ne slabi, otvoreno, nema vrdanja, pa ko hoće - neka vjeruje, a ko hoće - neka ne vjeruje. Ko se ne oduševljava Istinom - pa neka odstupi. Ko ne stavi svoju želju da slijedi ono što je došlo od Allaha - taj nema pravo ni da raspravlja o vjeri, a ko ne povija svoju veličinu i oholost pred Uzvišenošću Allaha - taj nema ni potrebe za vjerom.

Vjera nije ničije vlasništvo pa da raspravlja o tome, vjera je Allahovo vlasništvo, a Allah nema potrebe za ljudima. Vjera niti se uzdiže niti pobjeđuje sa onim ko vjeru iskreno ne prihvati i koji se nje ne pridržava bez modifikacija. Od onoga ko se uzdiže iznad vjernika koji se moli svome Gospodaru jutrom i večerom i koji se Njemu klanjaju ne treba očekivati nikakvo dobro ni za islam ni za muslimane.

U nastavku se govori šta je pripremljeno za nevjernike, a šta za vjernike u jednoj od scena Sudnjeg dana.

Mi smo nevjernicima pripremili vatru čiji će ih dim sa svih strana obuhvatiti; ako zamole pomoć, pomoći će im se tekućinom poput rastopljene kovine koja će lica ispeći. Užasna li pića i grozna li boravišta! One koji budu vjerovali i dobra djela činili - Mi doista nećemo dopustiti da propadne nagrada onome koji je dobro djelo učinio - čekaju sigurno edenski vrtovi, kroz koje će rijeke teći, u njima će se narukvicama od zlata kititi i u zelena odijela od dibe i kadife oblačiti, na divanima će u njima naslonjeni biti. Divne li nagrade i krasna li boravišta! (18/29-31).

Mi smo nevjernicima pripremili vatru... (18/29) - pripremili je i prigotovili tako da nema nikakve potrebe za potpalu, niti treba vremena da se pripremi, skladno stvaranju svega što ne traži ništa drugo nego samo riječ "budi" - i ono bude. Termin "pripremili" sugerije brzinu pripremanja, ali je ovdje upotrijebljen direktno - kao da je vatra pripremljena za doček.

To je vatra sa dimom koja okružuje grijesnike tako da ne mogu pobjeći, niti imaju ikakve nade da budu spašeni, niti može neko usmjeriti povjetarac ili bilo kakvo provjetranje.

Ako zatraže pomoć da se spasu od sagorijevanja ili žeđi, odazvat će im se sa vodom mutnom kao ulje koje kvrci ili kao topli talog od koga se lica peku približavajući mu se, a kako će tek biti sa jednjakom i stomakom koji ga gutaju ... *Užasna li pića (18/29)* - za one koji traže vode da se spase od vatre. O, kave li teške vatre, a dim umjesto naslona! Spominjanje naslona koje čini dim vatre je gorka ironija. Kakvo im je to naslanjanje, to je, ustvari, prženje! To je suprotno od oslanjanja onih koji vjeruju i čine dobra djela tamo, u Džennetu. O, kakva je to razlika!

Dok ovi tako pate, oni koji su vjerovali i činili dobra djela borave u edenskim baščama, ispod kojih teku rijeke za navodnjavanje, u lijepoj panorami, dok puše ugodni povjetarac. Oni su tamo uistinu naslonjeni ... *na divanima će u njima naslonjeni biti... (18/31)* obučeni u raznovrsnu svilu, ugodnu dibu i lagahnu svilu, mehku i gustu kadifu, sa narukvicama od zlata radi ukrasa i uživanja. *Divne li nagrade i krasna li boravišta! (18/31).*

Ko hoće neka bira, ko hoće neka vjeruje, a ko hoće neka ne vjeruje. Ko hoće neka se druži sa siromašnim vjernicima iz čijih čela miriše znoj ili neka bježi od njih. Ko se ne zadovoljava sa mirisom znoja iz čela čija su srca

čista i vezana za Allaha, neka se sklanja u dimnu zavjesu vatre, neka uživa u talogu ulja ili gnoja spašavajući se time od vatre!

Zatim dolazi kazivanje o dvojici ljudi i dvjema baščama čime se donosi primjer vrijednosti koja iščezava i vrijednosti koja je trajna. To je ocrtavanje dvaju jasnih primjera, jedan za čovjeka koji se ponosi ukrasom ovog života, a drugi za čovjeka koji se ponosi Allahom. I jedan i drugi su primjeri ljudi. Vlasnik dvaju bašča je primjer bogatog čovjeka kojeg opija bogatstvo i oholi uživanje. Na taj način on zaboravlja Veliku Moć koja dominira ljudskim sudbinama i životom. On računa da je ovo bogatstvo vječito i da neće iščeznuti, da neće ostati bez moći i bez časti. Čovjek koji je primjer vjernika koji se ponosi svojim vjerovanjem sjeća se svoga Gospodara, smatra da je blagodat dokaz Darovaoca, blagodat koja traži da Mu čovjek zahvaljuje i da Ga se sjeća, a ne da Ga negira i ne vjeruje.

Ovo kazivanje počinje scenom dviju bašča u procvatu i ponosu:

I navedi im kao primjer dva čovjeka: jednom od njih smo dva vrta lozom zasađena dali i palmama ih opasali, a između njih njive postavili. Oba vrta su davala svoj plod, ničega nije manjkalo, a kroz sredinu njihovu smo rijeku proveli. On je i drugog imetka imao (18/32-34).

To su dvije bašče zasađene lozom, ograđene palmama, a po sredini razni usjevi i između njih teče rijeka. To je divna panorama, buja život, uživanje i bogatstvo.

Oba vrta su davala svoj plod, ničega nije manjkalo (18/33) - ovdje je upotrijebljen izraz *tazlim* u značenju "da nedostaje, da je spriječeno" da bi odgovaralo dvjema baščama i njihovom vlasniku koji je sam sebi nasilje činio, oholo se ponašao i nije bio zahvalan, nego samoljubiv i ohol.

Ovo je taj vlasnik ovih bašča sav zanijet njima, pun zanosa kada ih posmatra, osjeća se ponosnim, šepuri se kao horoz, nadima kao paun, drži oholim spram svakog siromašnog čovjeka: ... *i reče drugu svome, dok je s njim razgovarao: "Od tebe sam bogatiji i jačeg sam roda!" (18/34).*

Zatim ode sa svojim drugom u jednu od tih bašča, pun oholosti, ponosa i zanosa, zaboravivši na Allaha, zaboravivši da mu zahvali na daru, mislio je da ove dvije bašče neće nikada prestati. Sudnji dan je apsolutno

nijekao. Mislio je da je njegov dar tu pa će i tamo naći zaštitnika i prioritet. Nije li on vlasnik edenskih bašča na ovom svijetu? Njegova ekselencija morat će biti primljena i tamo.

I uđe u vrt svoj, nezahvalan Gospodaru svome na blagodatima, govoreći: "Ne mislim da će ovaj ikada propasti, (18/35)

i ne mislim da će Smak svijeta ikada doći; a ako budem vraćen Gospodaru svome, sigurno ću nešto bolje od ovoga naći" (18/36).

To je čisto zavodjenje i obmana koja se pričinjava onima koji žele čast, vlast, uživanje i bogatstvo, obmana da će vrijednosti koje uzimaju u obzir stanovnici ovog prolaznog svijeta biti primjetne i sačuvane za njih i na nebesima. I sve dok se visoko drže među ljudima na Zemlji, oni misle da moraju i na nebesima imati ugledno mjesto.

Međutim, njegov siromašni drug koji nema ni imetka ni ikoga za sobom, pa ni bašče ni ploda, ponosi se nečim što je trajnije i uzvišenije, ponosi se svojom vjerom i vjerovanjem, ponosi se Allahom što mu ispunjava svaku misao pa se okreće svome oholom i zavedenom drugu, osuđujući njegovu oholost i veličinu i podsjećajući ga na njegova Stvoritelja koji ga je oblikovao od vode i blata, upozorava ga da je dužan da se lijepo ponaša prema Darovaocu i Dobročinitelju, upozorava ga kakva će biti posljedica onoga ko se oholi i pravi velikim, te da se obrati svome Gospodaru i zamoli ga za ono što je bolje od ove bašče i plodova:

I reče mu drug njegov, dok je s njim razgovarao: "Zar ne vjeruješ u Onoga koji te je od zemlje stvorio, zatim od kapi sjemena, i najzad te potpunim čovjekom učinio?" (18/37).

Što se mene tiče, On, Allah, moj je Gospodar i ja Gospodaru svome ne smatram ravnim nikoga (18/38).

A zašto nisi, kad si u vrt svoj ušao, rekao: "Mašallah! - moć je samo u Allaha!" Ako vidiš da je u mene manje blaga i manje roda nego u tebe (18/39)

pa - Gospodar moj može mi bolji vrt od tvog dati, a na tvoj nepogodu s neba poslati, pa da osvane samo klizava ledina, bez ičega, (18/40)

ili da mu voda u ponor ode pa da je ne mogneš pronaći nikada" (18/41).

Ovako se osjeća čast vjerovanja u vjerničkoj duši. On ne daje važnosti bogatstvu i pojedincu niti mari za bogatim i oholim, ne oklijeva u govoru da kaže istinu, ne povlađuje sagovorniku niti mu se dodvorava.

Tako vjernik osjeća da je on ispred časti i bogatstva, da je ono što je kod Allaha bolje od onoga što nudi ovaj život, da je Allahovo dobro veličanstveno, da on teži za Allahovim ovim dobrom, da je kazna Allahova silna i da svakog časa može zadesiti nemarne i ohole.

Odjednom se kontekst scena napretka i procvata pretvara u scenu u kojoj je sve dar-mar, prelazi se iz osjećaja oholosti i veličine u osjećaj kajanja i traženja oprosta. To je bilo ono što je i očekivao ovaj vjernik:

I propadoše plodovi njegovi i on poče kršiti ruke svoje žaleći za onim što je na njega utrošio - a loza se bijaše povaljala po podupiračima svojim - i govoraše: "Kamo sreće da Gospodaru svome nisam smatrao ravnim nikoga!" (18/42).

To je kompletna oličena scena, plod potpuno uništen, kao napadnut sa svih strana. Nije preostalo od njega ništa. Bašča pusta na podmetačima, razrušena i opustošena, a njen vlasnik lomi ruke od žalosti sjećajući se šta je sve na nju utrošio, a ona sada pusta na podupiračima, govoreći: "Kamo sreće da nisam pripisivao nikakva ortaka Allahu!" Sada Mu priznaje Božanstvo i Jednost. Ovaj nesretnik mada nije javno izgovarao i ispoljavao politeističke ideje, ipak je svojim ponosom drugim vrijednostima bio oduševljen, a ne vrijednostima vjerovanja i sada osuđuje politeizam, kaje se i traži utočište, ali nakon što je vrijeme prošlo i sve postalo kasno.

Ovdje se javlja Allahova moć, samo Njegova moć, druge moći nema, druge pomoći do Njegove nema! Njegova nagrada je najbolja, nagrada i dobro čovjeku, koje je kod Allaha najveće dobro!

I nije imao ko bi mu mogao da pomogne, osim Allaha; a sam sebi nije mogao pomoći (18/43).

Tada može pomoći samo Allah, Istiniti, On daje najbolju nagradu i čini da se sve na najbolji način okonča (18/44).

Zavjesa se spušta na sceni koja predstavlja opustošenu bašču povaljanih podupirača i izgledu njena vlasnika koji lomi svoje ruke od žalosti i kajanja, a veličanje Allaha natkriva situaciju u kojoj iščezava ljudska moć.

Ova scena daje primjer života na ovom svijetu u cjelini. Život je poput te uništene bašče, kratkotrajan. Nema mu opstanka niti stalnosti.

Navedi im kao primjer da je život na ovom svijetu kao bilje, koje i poslije natapanja vodom, koju Mi s neba spuštamo, ipak postane suho, i vjetrovi ga raznesu. A Allah sve može! (18/45).

Ova scena je veoma kratka da bi čovjeku predočila odsjen iščeznuća i prolaznosti. Voda se spušta s neba i niti teče niti otiče, nego se njome natapa bilje na Zemlji, a bilje niti raste niti sazrijeva nego je postalo kao suho šiblje koje vjetar raznosi, i u tri kraće rečenice predstavlja se kratkoća života.

Ovdje je upotrijebljena terminološka skladnost u što kraćem iznošenju scena, našto ukazuje i riječca *fe* u pogovoru.

...koju Mi s neba spuštamo... (18/45), pa ipak postane suho (18/45),.. pa .. vjetrovi ga raznesu (18/14). O, kako je kratak život! O, kako je prezren!

Nakon što je scena prolaznog života bacila sjenu i upozorila čovjeka na to, u kontekstu se vjerskim mjerilima dokazuje vrijednost života kome se ljudi klanjaju na Zemlji i vječite vrijednosti koja zaslužuje pažnju.

Bogatstvo i sinovi su ukras u životu na ovom svijetu, a dobra djela, koja vječno ostaju, biće od Gospodara tvoga bolje nagrađena i ono u što se čovjek može pouzdati (18/46).

Bogatstvo i sinovi su ukras u životu. Islam ne zabranjuje uživanje u ukrasu u granicama lijepog, ali tome daje vrijednost onoliko koliko zaslužuje ukras u mjerilu vječnosti, i ništa više.

Sinovi i bogatstvo su ukras, ali nisu prioritetni, otuda nije uputno mjeriti ljude prema sinovima i bogatstvu u životu. Prava je vrijednost u lijepom i trajnom, u djelima, riječima i ibadetu.

Ako nada ljudi, po običaju, ovisi o bogatstvu i sinovima, ipak su lijepa i trajna djela korisnija, ona daju više nade, ali onda kada su vezana za srce čovjeka, za nadu u kojoj vjernici očekuju rezultate i plod takvog postupka, kada očekuju dane nagrade.

Ovako je usklađeno Božansko usmjerenje Vjerovjesniku (alejhi's-selam) da ustraje sa onima koji se mole svome Gospodaru jutrom i večerom i teže prema Njemu - inspirativnim kazivanjem o dvije bašče, primjerima o ovozemljaskom životu, posljednjom potvrdom vrijednosti ovoga života i onoga što slijedi poslije njega. Sve je ovo donijeto u ispravljanju vrijednosti prema mjerilima vjere i sve je u ovoj suri izjednačeno prema pravilu umjetničke skladnosti i svjesne harmoničnosti u Kur'anu.⁹

« وَيَوْمَ نُسِئُ الْجِبَالَ وَرَأَى الْأَرْضَ بَارِزَةً ، وَحَشَرْنَا هُمْ ، فَلَمْ نَعَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٥٠﴾
 وَعُرِضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا : لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ، بَلْ زَعَمْتُمْ أَنَّ لَنَا
 نجعل لكم موعداً * وَوَضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ ، وَيَقُولُونَ :
 يَا وَيْلَتَنَا مَا لِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا ؟ وَوَجَدُوا
 مَا عَمِلُوا حَاضِرًا ، وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا .

« وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ : اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ
 فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ ، أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ . بئسَ
 للظَّالِمِينَ بَدَلًا * مَا أَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ ، وَمَا
 كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا .

« وَيَوْمَ يَقُولُ : نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ ، وَجَعَلْنَا
 بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا * وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا ، وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا .
 « وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ، وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ
 جَدَلًا * وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ
 سُنَّةٌ الْأُولَىٰ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا * وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ،
 وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ ، وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنذِرُوا

⁹ V. poglavlje *Et-Tenasuqu'l-fenni* u djelu *Et-taswiru'l-fenni fi'l-Qur'ani*.

هُزُوا * وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا، وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ،
 إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا، وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى
 الْهُدَى فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا * وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا
 لَعَجَلَ لَهُمُ الْعَذَابَ، بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا * وَتِلْكَ الْقُرَى
 أَهْنَكُنَّاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٦﴾

A na Dan kada planine uklonimo, i kad vidiš Zemlju ogoljenu, - a njih smo već sakupili nijednog nismo izostavili -, (18/47)

pred Gospodarom tvojim biće oni u redove poredani: "Došli ste Nam onako kako smo vas prvi put stvorili, a tvrdili ste da vam nećemo vrijeme za oživiljenje odrediti" (18/48).

I Knjiga će biti postavljena i vidjećete grešnike prestravljene zbog onog što je u njoj. "Teško nama!" govoriće - "kakva je ovo knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala!" - i naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti (18/49).

A kad smo rekli melekima: "Poklonite se Ādemu!" - svi su se poklonili osim Iblisa, on je bio jedan od džinnova i zato se ogriješio o zapovijest Gospodara svoga. Pa zar ćete njega i porod njegov, pored Mene, kao prijatelje prihvatiti, kad su vam oni neprijatelji? Kako je šejtan loša zamjena nevjernicima! (18/50).

Ja nisam uzimao njih za svjedoke prilikom stvaranja nebesa i Zemlje ni neke od njih prilikom stvaranja drugih i za pomagače nisam uzimao one koji na krivi put upućuju (18/51).

A na Dan kad On rekne: "Pozovite one za koje ste tvrdili da su ortaci Moji!" - i kad ih pozovu, oni im se neće odazvati i Mi ćemo učiniti da iskuse patnju zbog njihovih ranijih veza, (18/52)

i grešnici ugledaće vatru i uvjeriće se da će u nju pasti, i da im iz nje neće povratka biti (18/53).

U ovom Kur'anu Mi na razne načine objašnjavamo ljudima svakoursne primjere, ali je čovjek, više nego iko, spreman da raspravlja (18/54).

A ljude, kada im dolazi uputa, odvraća od vjerovanja i od toga da od Gospodara svoga mole oprost samo zato što očekuju sudbinu drevnih naroda ili što čekaju da ih snađe kazna na očigled svega svijeta (18/55).

Mi šaljemo poslanike samo zato da donose radosne vijesti i da opominju. A nevjernici se raspravljaju, služeći se neistinama, da bi time opovrgli Istinu, i rugaju se dokazima Mojim i Mojim opomenama (18/56).

I ima li nepravednijeg od onoga koji, kad se dokazima Gospodara svoga opominje, za njih ne hajje, i zaboravlja na posljedice onog što je učinio? Mi na srca njihova pokrivače stavljamo da Kur'an ne shvate, i gluhim ih činimo; i ako ih ti na pravi put pozoveš, oni, kad su takvi, nikada neće pravim putem poći (18/57).

Gospodar tvoj mnogo prašta i neizmjereno je milostiv; da ih On za ono što zaslužuju kažnjava, odmah bi ih na muke stavio. Ali, njih čeka određeni čas, od koga neće naći utočišta (18/58).

A ona sela i gradove smo razorili zato što stanovnici njihovi nisu vjerovali i za propast njihovu bismo tačno vrijeme odredili (18/59).

Prošla cjelina završena je osvrtom na krajnje vrijednosti, a ovdje se one spajaju sa opisom dana kada će trajne vrijednosti biti uzimane u obzir i imati svoju težinu kod obračuna. Ovo se iznosi u predočanju jedne od scena Sudnjeg dana. To je popraćeno u kontekstu sa ukazivanjem na ono što je odgovoreno Iblisu onoga dana kada mu je bilo naređeno da učini sedždu Ādemu pa je odbio naredbu. Zatim se govori o onim potomcima Ādemovim koji su uzeli šejtane za saveznike, a znali su da su oni neprijatelji čovjekovi. Zbog toga će oni okončati u kazni Sudnjeg dana oslanjajući se na subožanstva koja im se nisu odazvala na Dan obračuna.

Allah je ljudima donio primjere u Kur'anu da se čuvaju zla toga dana, međutim, oni nisu u to vjerovali nego su zahtijevali da im se da kazna ili propast koja je zadesila narode prije njih. Polemizirali su sa neistinom da bi porazili Istinu, ismijavali su Allahove dokaze i Njegove poslanike, a da nije Allahove milosti, On bi im ubrzao kaznu.

Ovo je jedna od scena Sudnjeg dana, scena stradanja onih koji su poslanike nagonili u laž, a vezana je za glavnu nit ove sure, o ispravljanju vjerovanja i objašnjenju onoga što očekuje one koji poslanike nagonu u laž, ne bi li se uputili na Pravi Put.

A na Dan kada planine uklonimo, i kad vidiš Zemlju ogoljenu, - a njih smo već sakupili nijednog nismo izostavili -, (18/47)

pred Gospodarom tvojim biće oni u redove poredani: "Došli ste Nam onako kako smo vas prvi put stvorili, a tvrdili ste da vam nećemo vrijeme za oživiljenje odrediti" (18/48).

I Knjiga će biti postavljena i vidjećete grešnike prestraunjene zbog onog što je u njoj. "Teško nama!" govoriće - "kakva je ovo knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala!" - i naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti (18/49).

To je scena u kojoj učestvuje priroda, u kojoj se ocrtava strah na stranicama prirode i stranicama srca. To je scena u kojoj se pokreću i plove visoka brda. Kako se to odražava na srce? Zemlja u tom momentu postaje gola, njene stranice potpuno otvorene, na njoj nema ni brda ni doline, ni brijega ni kotline. Tako se isto otkrivaju i tajne srca, da ništa ne ostane skriveno.

Iz ove otkrivene i ravne Zemlje koja ništa, niti ikoga skriva, jer - *a njih smo već sakupili, nijednog nismo izostavili (18/47)*, u sabranoj gomili - niko skriven nije ostao, pa do punog izlaganja ... *pred Gospodarom Tvojim biće oni u redove poredani (18/48)* - bit će poredana sva ova stvorenja koja se ne mogu izbrojati, od vremena kad je uspostavljeno čovječanstvo na Zemlji pa do konca života na njoj.

Sva ova stvorenja sabrana su, sakupljena i u redove poredana, niko od njih nije izostao, a Zemlja - otkrivena i ravna, ne sakriva nikoga!

Ovdje se u kontekstu prelazi sa opisa na direktno oslovljavanje. Scena izgleda kao da je tog časa, tu, oličena, vidimo je i čujemo šta se dešava na njoj. Primjećujemo tugu na licima ljudi koji su negirali da će doći ovaj Dan. *Došli ste Nam onako kako smo vas prvi put stvorili, a tvrdili ste da vam nećemo vrijeme za oživiljenje odrediti (18/48).*

Ovaj obrt iz opisa ka oživljavanju, oživljava scenu i otjelovljuje je. Kao da je sada pred nama, a ne kao da je nešto nespoznajno, daleko, u budućnosti.

Skoro da primjećujemo tugu, poniženje i žalost na licima. Strašni glas Uzvišenoga usmjeren je prema ovim griješnicima kao prijekor: *Došli ste Nam onako kako smo vas prvi put stvorili (18/48)*, a smatrali ste da se to neće dogoditi. *Tvrdili ste da vam nećemo vrijeme za oživiljenje odrediti (18/48).*

Nakon što je ova scena oživjela i pripremljena sa ovim obrtom iz opisa ka oživljavanju, tekst se ponovo vraća na opis onoga šta se dešava tamo.

I Knjiga će biti postavljena i vidjećete grešnike prestravljene zbog onoga što je u njoj (18/49). Ovo je protokol njihovih djela, otvoren pred njima, oni ga gledaju, navraćaju mu se, a on - kompletan, detaljan, oni uplašeni zbog posljedica, u grudima im teško zbog ove Knjige koja nije izostavila ni najmanju pojedinost: ... "Teško nama"- govoriće - "kakva je ovo Knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala!" (18/49). To su misli opčaranog, grubog i uplašenog koji očekuje najcrnje posljedice, koji stoji otkriven, ne može otići niti uteći, nema obmane niti varanja. ... i naći će upisano ono što su radili (18/49), i dobit će zasluženu i propisanu kaznu: Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti (18/49).

Ovi grijешnici koji stoje tako znali su da im je šejtan neprijatelj, ali su ga slijedili i on ih je doveo do ovog teškog položaja. Kako je čudno da su se oni povelili za Iblisom i njegovim potomstvom, a on je njima pravi neprijatelj još od pojave neprijateljstva između Ādema i Iblisa!

A kad smo rekli melekima: "Poklonite se Ādemu!" - svi su se poklonili osim Iblisa, on je bio jedan od džinnova i zato se ogriješio o zapovijest Gospodara svoga. Pa zar ćete njega i porod njegov, pored Mene, kao prijatelje prihvatiti, kad su vam oni neprijatelji? Kako je šejtan loša zamjena nevjernicima! (18/50).

Ovo ukazivanje na staro neprijateljstvo dolazi ovdje da bi se izrazilo čuđenje potomcima Ādemovim koji, nakon tog drevnog neprijateljstva uzimaju Iblisa i njegove potomke sebi za prijatelje, prihvataju poziv grijешenja i okreću glave od poziva na pokornost Allahu.

Zašto su se ovi njihovi neprijatelji okrenuli, a oni nemaju nikakva znanja niti moći? Allah ih nije uzimao za svjedoke kod stvaranja nebesa i Zemlje, niti kada je njih same stvarao, pa da oni imaju uvida u neviđeno! Allah ih ne uzima za pomagače pa da bi imali kakvu moć i snagu.

Ja nisam uzimao njih za svjedoke prilikom stvaranja nebesa i Zemlje ni neke od njih prilikom stvaranja drugih i za pomagače nisam uzimao one koji na krivi put upućuju (18/51).

I oni su Allahova stvorenja, oni ne znaju neviđeno, niti Uzvišeni Allah traži njihovu pomoć.

... i za pomagače nisam uzimao one koji na krivi put upućuju (18/51).
Pa da li Allah Uzvišeni uzima za pomagače one koji upućuju na Pravi Put?

Uzvišenom Allahu ne trebaju svjetovi. On je čvrste moći. To je samo izraz u kome se iznose iluzije politeista da ih slijede. Oni koji slijede šejtana i čine ga ortakom Allahu idu tim pravcem zato što su ih oni obmanom uvjerali da i šejtan ima tajno znanje i nadnaravnu moć. Šejtan je zavodnik, a Allah osuđuje zavodenje i zavodnika. Da je Allah slučajno uzeo Sebi pomoćnika, On ne bi uzeo zavodnika.

Ovo je smisao koji se želi postići ovim izrazom.

Zatim se iznosi druga scena Sudnjeg dana u kojoj se otkriva sudbina ovih ortaka - lažnih bogova kao i sudbina griješnika.

A na Dan kad On rekne: "Pozovite one za koje ste tvrdili da su ortaci Moji!" - i kad ih pozovu, oni im se neće odazvati i Mi ćemo učiniti da iskuse patnju zbog njihovih ranijih veza, (18/52)

i grešnici ugledaće vatru i uvjeriće se da će u nju pasti, i da im iz nje neće povratka biti (18/53).

Oni se nalaze u takvom položaju kada ništa ne vrijedi neki poziv bez jasnog dokaza. Allah traži od njih da dovedu svoja božanstva za koja tvrde da su Allahovi ortaci i naređuje im da ih dovedu, i oni, začudo, zaboravljaju da je to Sudnji dan, pa ih zovu, ali tobožnji bogovi im se ne odazivaju i ti takozvani bogovi i oni su neka Allahova stvorenja koja, ustvari, ne mogu ni sebi ni drugome ništa pomoći u ovom strašnom položaju. Allah je i jednima i drugima, obožavanim i onima koji su ih obožavali, pripremio propast, a to je vatra - *da iskuse patnju zbog njihovih ranijih veza (18/52).*

Griješnici su primjetni. Duše su im ispunjene strahom i nemirom. Očekuju svakog momenta da padnu u vatru. Zar može biti nešto teže od čekanja kazne i muke, a ona tu? Uvjerali su se da se ne mogu spasiti patnje, nema im izbora.

I grešnici ugledaće vatru i uvjeriće se da će u nju pasti, i da im iz nje neće povratka biti (18/53).

Oni su mogli imati onoga ko će ih spasiti od vatre da su usmjerili svoja srca prema Kur'anu i da nisu polemizirali o Istini koju im je Kur'an donio. Allah im je dao u Kur'anu primjere čije vrste obuhvataju sve situacije.

U ovom Kur'anu Mi na razne načine objašnjavamo ljudima svakovrsne primjere, ali je čovjek, više nego iko, spreman da raspravlja (18/54).

U kontekstu se na ovom mjestu kaže za čovjeka da je on *šej* (nešto) što najviše polemiše, da bi čovjek odbacio svoju oholost i smanjio zavodljivost, da osjeti da je on jedno od brojnih Allahovih stvorenja, da se on od svih ovih stvorenja najviše prepire pa i nakon toga što je Allah donio primjere za sve u ovom Kur'anu.

U tekstu se dalje govori o sumnji za koju se vežu brojni nevjernici, a takvih je bilo bezbroj kroz protok vremena i poslanstva.

A ljude, kada im dolazi uputa, odvraća od vjerovanja i od toga da od Gospodara svoga mole oprost samo zato što očekuju sudbinu drevnih naroda ili što čekaju da ih snađe kazna na očigled svega svijeta (18/55).

Uputstava im je objavljeno dovoljno da bi bili upućeni, međutim, oni traže da im se dopusti i da ih pogodi ono što je i ranije nevjerničke narode snalazilo, smatrajući da je to nešto nestvarno, da se ne može dogoditi i ismijavajući se tome, ili da im se bar da pa da im dode ta kazna iznenada koju oni primjećuju da ih pogađa. Samo tada oni bi se uvjerali i postali bi vjernici.

To i slično tome ne spada u kompetenciju Vjerovjesnika pa da nevjernici budu upropašteni kao što je bio primijenjen Allahov zakon na ranija pokoljenja, nakon što su im bile prikazane nadnaravnosti, a oni su i poslije toga ostali kakvi su i bili; upućivanje kazne je u Allahovim rukama. Što se tiče poslanika, oni su samo misionari i opominjači.

Mi šaljemo poslanike samo zato da donose radosne vijesti i da opominju. A nevjernici se raspravljaju, služeći se neistinama, da bi time opovrgli Istinu, i rugaju se dokazima Mojim i Mojim opomenama (18/56).

Istina je jasna. Međutim, oni koji ne vjeruju prepiru se koristeći neistinu da bi time porazili Istinu i poremetili je. Kada insistiraju na nadnaravnosti i traže da se nad njima ubrza kazna oni ne traže zadovoljstvo, nego omalovažavaju dokaze i upozorenja i ismijavaju se.

I ima li nepravednijeg od onoga koji, kad se dokazima Gospodara svoga opominje, za njih ne haje, i zaboravlja na posljedice onog što je učinio? Mi na srca njihova pokrivače stavljamo da Kur'an ne shvate, i gluhim ih činimo; i ako ih ti na pravi put pozoveš, oni, kad su takvi, nikada neće pravim putem poći (18/57).

Oni koji ismijavaju Allahove dokaze i upozorenja, ne treba se nadati da će shvatiti ovaj Kur'an, niti da će se njime okoristiti. Zbog toga je Allah stavio zavjesu na njihova srca da ništa ne shvate, na njihove uši da ništa ne čuju i odredio im je zabludu zbog njihova ismijavanja i odbojnosti tako da nikada neće biti upućeni. Da bi neko bio upućen, on treba da ima srce otvoreno i spremno za prijem.

Gospodar tvoj mnogo prašta i neizmjereno je milostiv; da ih On za ono što zaslužuju kažnjava, odmah bi ih na muke stavio (18/58).

Ali Allah, iz milosti Svoje, daje im roka, odgađa im stradanje kojeg oni požuruju, ali kaznu On neće zanemariti.

Ali, njih čeka određeni čas, od koga neće naći utočišta (18/58).

I na ovom svijetu može ih snaći kazna, ali na budućem dobit će prema zasluži.

Činili su nasilje i griješili pa zaslužuju kaznu ili totalnu propast kao neka drevna naselja. Da nije Allah odredio da ih ostavi do određenog roka, Njegova odredba bi bila nad njima odmah provedena. Zbog toga oni nisu kažnjeni kaznom nekih ranijih naselja, nego im je određen drugi termin koga oni ne mogu zamijeniti.

A ona sela i gradove smo razorili zato što stanovnici njihovi nisu vjerovali i za propast njihovu bismo tačno vrijeme odredili (18/59).

Neka ih ne zavodi to što im je Allah dao rok za kasnije. Taj termin će doći. Allahov zakon se ne mijenja. Allah ne mijenja obećanje.

« وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّىٰ أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا ﴿١٦﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا ، فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا * فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ : آتِنَا غَدَاءَنَا ، لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا * قَالَ : أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْخُوتَ ، وَمَا أَنَسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ ، وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا * قَالَ : ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ ، فَارْتَدَّا عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا * فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا * قَالَ لَهُ مُوسَىٰ : هَلْ أَتَيْتُكَ عَلَىٰ أَنْ تَعْلَمَ مِنِّي مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا ؟ * قَالَ : إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا * وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا ؟ * قَالَ : سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا * قَالَ : فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا .

« فَاذْهَبْ حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا . قَالَ : أَخْرَقْتُهَا لِأَنُفِرَ مِنْ أَهْلِهَا : لَقَدْ حِثَّتْ شَيْئًا إِمْرًا * قَالَ : أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ؟ * قَالَ : لَا تُوَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا .

« فَاذْهَبْ حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ . قَالَ : أَقْتَلْتَنِي نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ ؟ لَقَدْ حِثَّتْ شَيْئًا نَكْرًا * قَالَ : أَلَمْ أَقُلْ لَكَ : إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ؟ ﴿١٧﴾ قَالَ : إِنْ سَأَلْتِكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنَ لَدُنِّي عُذْرًا .

« فَاذْهَبْ حَتَّىٰ إِذَا أَتَىٰ أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَ أَهْلَهَا فَأَبْوَأَ أَنْ يُضَيَّفُوهُمَا ، فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُضَ فَاقَامَهُ . قَالَ : لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا * قَالَ : هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ . سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا .

« أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا ، وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَضْبًا * وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبُوَاهُ مُؤْمِنِينَ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِمَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ، فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا * وَأَمَّا

الْجِدَارُ فَكَانَ لِعَلَامِينَ يَتِيمِينَ فِي الْمَدِينَةِ ، وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا ، وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا ، فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا ، رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ، وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ، ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٤٥﴾

A kada Mūsā reče momku svome: "Sve ću ići dok ne stignem do mjesta gdje se sastaju dva mora, ili ću dugo, dugo ići" (18/60).

I kad njih dvojica stigoše do mjesta na kome se ona sastaju, zaboraviše na ribu svoju, pa ona u more kliznu (18/61).

A kada se udaljiše, Mūsā reče momku svome: "Daj nam užinu našu, jer smo se od ovoga našeg putovanja umorili" (18/62).

"Vidi!" - reče on - "kad smo se kod one stijene svratili ja sam zaboravio onu ribu, - sam šejtan je učinio da je zaboravim, da ti je ne spomenem -, mora da je ona skliznula u more; baš čudnovato!" (18/63).

"E, to je ono što tražimo!" - reče Mūsā, i njih dvojica se vratiliše putem kojim su bili došli, (18/64)

i nadoše jednoga Našeg roba kojem smo milost Našu darovali i onome što samo Mi znamo naučili (18/65).

"Mogu li da te pratim" - upita ga Mūsā -, "ali da me poučiš onome čemu si ti ispravno poučen?" (18/66).

"Ti sigurno nećeš moći sa mnom da izdržiš" - reče onaj -, (18/67)

"a i kako bi izdržao ono o čemu ništa ne znaš?" (18/68).

"Vidjećeš da ću strpljiv biti, ako Bog da!" - reče Mūsā - "i da ti se neću ni u čemu protiviti" (18/69).

"Ako ćeš me već pratiti" - reče onaj -, "onda me ni o čem ne pitaj dok ti ja o tome prvi ne kažem!" (18/70).

I njih dvojica krenuše. I kad se u lađu ukrcaše, onaj je probuši. "Zar je probuši da potopiš one koji na njoj plove? Učinio si, doista, nešto vrlo krupno!" (18/71).

"Ne rekoh li ja" - reče onaj - "da ti, doista, nećeš moći izdržati sa mnom?" (18/72).

"Ne karaj me što sam zaboravio" - reče - "i ne čini mi poteškoće u ovom poslu mome!" (18/73).

I njih dvojica krenuše. I kad sretoše jednog dječaka pa ga onaj ubi, Mūsā reče: "Što ubi dijete bezgrešno, koje nije nikoga ubilo! Učinio si, zaista, nešto vrlo ružno!" (18/74).

"Ne rekoh li ja tebi" - reče onaj - "da ti, doista, nećeš moći izdržati sa mnom?" (18/75).

"Ako te poslije ovoga za bilo šta upitam" reče -, "onda se nemoj sa mnom družiti. Eto sam ti se opravdao!" (18/76).

I njih dvojica krenuše; i kad dođoše do jednog grada, zamoliše stanovnike njegove da ih nahrane, ali oni odbiše da ih ugoste. U gradu njih dvojica naiđoše na jedan zid koji tek što se nije srušio, pa ga onaj prezida i ispravi. "Mogao si" - reče Mūsā - "uzeti za to nagradu" (18/77).

"Sada se rastajemo ja i ti!" - reče onaj -, "pa da ti objasnim zbog čega nisi mogao da se strpiš (18/78).

Što se one lađe tiče, - ona je vlasništvo siromaha koji rade na moru, i ja sam je oštetio jer je pred njima bio jedan vladar koji je svaku ispravnu lađu otimao; (18/79)

Što se onog dječaka tiče, - roditelji njegovi su vjernici, pa smo se pobojali da ih on neće na nasilje i nevjerovanje navratiti, (18/80)

a mi želimo da im Gospodar njihov, umjesto njega, da boljeg i čestitijeg od njega, i milostivijeg; (18/81)

a što se onog zida tiče, - on je dvojice dječaka, siročadi iz onog grada, a pod njim je zakopano njihovo blago. Otac njihov je bio dobar čovjek i Gospodar tvoj želi, iz milosti Svoje, da oni odrastu i izvade blago svoje. Sve to ja nisam uradio po svome rasuđivanju. Eto, to je objašnjenje za tvoje nestrpljenje!" (18/82).

Ova cjelina je iz biografije Mūsāa (alejhi's-selam). Ona se nigdje na drugom mjestu u Kur'anu ovako cjelovito ne spominje kao u ovoj suri. Kur'an ne definira mjesto gdje se ovo dogodilo osim što kaže "na stjecištu dvaju mora". Kur'an ne definira ni vrijeme, u koje doba Mūsāova života se to dogodilo, da li je to bilo dok je on živio u Egiptu ili poslije njegova izlaska sa svojim narodom. A onda, ako je to bilo poslije izlaska iz Egipta, da li je to bilo prije nego je sa svojim narodom otišao u Blagoslovljenu zemlju ili

poslije odlaska u tu zemlju, kad se zadržavao izvan nje, ne ušavši - jer je tamo vladao nasilnički narod, ili je to bilo poslije njihova dolaska, kad su bili u lutanju, rasuti, raštrkani.

Kur'an također ništa ne govori o Dobrom robu koga je sreo Mūsā. Ko je on? Kako se zove? Da li je bio nebijj (vjerovjesnik), resul (poslanik), učenjak ili evlija?

Brojna su kazivanja o ovom slučaju koje prenose Ibni Abbas i drugi. Mi ćemo se zadržati na onome šta kaže Kur'an da bismo ostali i dalje *U okrilju Kur'ana*. Vjerujem da izlaganje ovog slučaja, kako je izloženo u Kur'anu, bez dodataka, bez definiranja mjesta, vremena i imena, ima posebnu svrhu. Prema tome, i mi ćemo ostati pri tekstu Kur'ana, ramišljajući o njemu.¹⁰

A kada Mūsā reče momku svome: "Sve ću ići dok ne stignem do mjesta gdje se sastaju dva mora, ili ću dugo, dugo ići" (18/60).

Vjerovatno, a Bog najbolje zna, da je "stjecište dvaju mora" Sredozemno i Crveno more, a Medžmea je mjesto njihova sureta u zoni Gorkih jezera i jezera Timseh, ili je to stjecište Akabskog zaljeva i Sueca na Crvenom moru. Ovo mjesto je bilo jedno od najznačajnijih historijskih mjesta Sinova Israilovih poslije njihova izlaska iz Egipta. Bilo kako bilo, Kur'an ukratko to kaže, i mi ćemo se ovim ukazivanjem zadovoljiti.¹¹

Iz ovog kazivanja shvatit ćemo kasnije da je Mūsā (alejhi's-selam) imao određeni cilj ovog putovanja na koje se odlučio - da je iza toga stajao određeni posao pa se odlučio da dođe do stjecišta mora bez obzira na poteškoće i vrijeme koje će utrošiti. On govori o ovoj odluci, kako prenosi Kur'an, riječima *emdije huquba ...ili ću dugo dugo ići (18/60)*, a *hukub neki*

¹⁰ Govoreći o ovom slučaju u Kur'anu, Buhari kaže: "Prenio nam je Humejdi, Sufjan, Amr ibni Dinar, Seid ibni Džubejr: "Rekao sam Ibni Abassu da Naufel Bekali tvrdi da Mūsāov drug Hidir (alejhi's-selam) nije Mūsā drug sinova Israilovih. Na to je Ibni Abass dodao da ovaj Božiji neprijatelj laže i kaže: "Meni je prenio Ubejj ibni Ka'ab, (Bog bio zadovoljan njime) da je on čuo kako Vjerovjesnik (alejhi's-selam) kaže: Mūsā je govorio Sinovima Israilovim pa je neko upitao: "Koji je čovjek najučevniji!" "Ja" - odgovorio je Mūsā. Tada ga je Allah ukorio da mu nije dao svo znanje. Allah mu je tada objavio da ima čovjek u Medžmea Bahrejn koji je učeniji od tebe." Tada je Mūsā upitao kako da dođe do njega. U odgovoru je stajalo: "Da uzmeš sa sobom ribu i staviš je u zembilj i gdje nestane ribe, on je tu."

¹¹ Katade i drugi kažu: To je Perzijsko more na istoku i Sredozemno more na zapadu. Muhammed ibni Ka'b Kurezi kaže: Stjecište dvaju mora je kod Tandže na krajnjem dijelu Maroka. Mi ne prihvatamo ni jedno ni drugo mišljenje.

kažu znači godina dana, drugi osamdeset godina. U svakom slučaju, to govori o odlučnosti, a ne o periodu:

I kad njih dvojica stigoše do mjesta na kome se ona sastaju, zaboraviše na ribu svoju, pa ona u more kliznu (18/61).

A kada se udaljiše, Mūsā reče momku svome: "Daj nam užinu našu, jer smo se od ovoga našeg putovanja umorili" (18/62).

"Vidi!" - reče on - "kad smo se kod one stijene svratili ja sam zaboravio onu ribu, - sam šejtan je učinio da je zaboravim, da ti je ne spomenem -, mora da je ona skliznula u more; baš čudnovato!" (18/63).

Najvjerovatnije je da je ova riba bila pečena, da je oživjela i nastavila put skliznuvši u more. To je bio jedan od Allahovih znakova Mūsāu pomoću čega je mogao saznati gdje je dogovoreno mjesto, sa dokazom koji je začudio njegova momka: da je riba nastavila put morem, mada je značilo da im je iskliznula i zaronila u more, što je i bilo čudo. Izgleda da je ovo putovanje u cjelini bilo neviđeno iznenađenje. I ovo je bilo jedno od tih čuda.

Mūsā je shvatio da su prošli dogovoreno mjesto koje mu je odredio njegov Gospodar gdje će se susresti sa Dobrim robom, da je on tamo kod određene stijene, pa su se on i njegov momak vratili istim tragom i našli ga tamo.

"E, to je ono što tražimo!" - reče Mūsā, i njih dvojica se vratiše putem kojim su bili došli, (18/64)

i nadoše jednoga Našeg roba kojem smo milost Našu darovali i onome što samo Mi znamo naučili (18/65).

Izgleda da je taj susret bio tajna Mūsāova u susretu sa njegovim Gospodarom i da njegov momak o tome nije znao ništa sve do ovog susreta. Potom su se Mūsā i Dobri rob osamili, kako stoji u slijedećim scenama ovog kazivanja:

"Mogu li da te pratim" - upita ga Mūsā -, "ali da me poučiš onome čemu si ti ispravno poučen?" (18/66).

U ovakvom ponašanju dostojnom poslanika čovjek može shvatiti, ali ne odlučno, da traži nauku upućen od Dobrog roba učenoga.

Ali nauka ovog čovjeka nije ljudska, jasna nauka čiji uzroci daju neposredne rezultate. To je neka vrsta iskonske nauke o neviđenom koju

je Allah dao Mūsāu onoliko koliko je On htio radi mudrosti koju je On htio. Zbog toga Mūsā nema snage da se strpi i podnese čovjeka i njegove postupke, bez obzira što je poslanik, jer ovi postupci, prema vanjskoj manifestaciji, razumskom logikom sukobljavaju se sa odredbama koje se manifestiraju pa je bilo potrebno spoznati šta se krije iza nedokučive mudrosti; u protivnom, ti postupci bi bili čudni i izazvali bi osudu. Zbog toga se Dobri rob, kome je dato iskonsko znanje, plaši da Mūsā neće moći podnijeti njegovo druženje i postupke.

“Ti sigurno nećeš moći sa mnom da izdržiš” - reče onaj -, (18/67)

“a i kako bi izdržao ono o čemu ništa ne znaš?” (18/68).

Mūsā odluči da bude strpljiv i pokoran, da traži pomoć od Allaha i nastavi put.

“Vidjećeš da ću strpljiv biti, ako Bog da!” - reče Mūsā - “i da ti se neću ni u čemu protiviti” (18/69).

Ovaj čovjek još više potvrđuje i Mūsāu objašnjava uvjete druženja prije nego počne putovanje, tj. da se Mūsā strpi i da ne postavlja pitanja, da mu ništa od svojih postupaka ne objašnjava sve dok mu on ne otkrije tajne toga.

“Ako ćeš me već pratiti” - reče onaj -, “onda me ni o čem ne pitaj dok ti ja o tome prvi ne kažem!” (18/70).

Mūsā je to prihvatio. Najednom, mi se nalazimo pred prvom scenom ove dvojice:

I njih dvojica krenuše i kad se u lađu ukrcaše, onaj je probuši (18/71).

Probuši lađu koja nosi i njih i s njima druge putnike, a oni - usred dubokog mora! Ovaj Dobri rob dođe i probuši lađu! Na očiti pogled ovaj postupak je doveo u opasnost i lađu i putnike, izložio ih potopu i doveo do ovog zla. Zašto je ovaj čovjek uradio ovo zlo?

Mūsā je, pred ovim čudnim postupkom koji nema logičkog opravdanja, zaboravio šta je obećao ovom čovjeku i šta je ovaj čovjek njemu rekao. Čovjek poima samo čisti i cjeloviti smisao, ali kada se sukobi sa praktičnom njegovom primjenom i stvarnim njegovim uzrokom, osjeća da to nije ono što se dalo pojmiti. Praktično iskustvo je drugačijeg “okusa”, nije kao ono pojmljivo. Eto, ovo je taj Mūsā koji je bio unaprijed opomenut da se neće moći strpjeti niti podnijeti ono što ne zna i o čemu nije

obaviješten. Odlučio je da će biti strpljiv, molio je da nastavi da ga prati dajući novo obećanje i primajući uvjet. Eto, on se suočava sa praktičnim postupcima ovog čovjeka pa osjeća da djelo zaslužuje osudu.

Da, priroda Mûsâova je emiconalna, odbrambena priroda. To se pokazalo u njegovim postupcima kroz sve faze njegova života, počev od onda kada je udario pesnicom jednog Egipćanina kada je primijetio da se tuče sa jednim Isrâilicâninom, pa ga ubio u odbrani. Tada se obratio Allahu moleći oprost, a kada je došao drugi dan, primijetio je tog istog Isrâilicânina kako se ponovo tuče, sa drugim Egipćaninom.¹²

Da, to je bila priroda Mûsâova. On nije mogao podnijeti to što je uradio ovaj čovjek i nije mogao ispuniti dato obećanje koje je prekinuto čudnim postupkom ovog čovjeka. Ljudska priroda u cjelini osjeti da kod susreta praktičnog iskustva razlog i okus nisu teoretske prirode niti se stvari mogu potpuno spoznati dok ih čovjek ne okusi i ne isproba.

Zbog toga Mûsâ ne odobravajući to, planu:

"Zar je probuši da potopiš one koji na njoj plove? Učinio si, doista, nešto vrlo krupno!" (18/71).

Sa strpljenjem i vrlo smireno Dobri rob ga podsjeti na ono što mu je rekao na samom početku.

"Ne rekoh li ja" - reče onaj - "da ti, doista, nećeš moći izdržati sa mnom?" (18/72).

Mûsâ se izvinjava i kaže da je zaboravio i moli saputnika da mu oprost i da mu se neće više obraćati sa pitanjima.

"Ne karaj me što sam zaboravio" - reče - "i ne čini mi poteškoće u ovom poslu mome!" (18/73).

Ovaj čovjek primi Mûsâovo izvinjenje. Mi se sada nalazimo pred drugom scenom:

I njih dvojica krenuše. I kad sretoše jednog dječaka, ovaj ga ubi... (18/74).

Ako je prvo bušenje lađe moglo dovesti do potopa svih putnika, ovaj put je ubistvo dječaka bilo namjerno, ne slučajno, znači da je to grozni

¹² V. *El-Qissatu fi'l-Qur'an*, u djelu *Et-taswiru'l-fenni Fi'l-Qur'ani*.

postupak. Mūsā nije mogao da to podnese, premda je bio podsjećan na dato obećanje.

Mūsā reče: "Što ubi dijete bezgrešno, koje nije nikoga ubilo! Učinio si, zaista, nešto vrlo ružno!" (18/74).

Ovaj put nije bio zaboravio niti je bio nemaran, nego je to rekao namjerno da bi osudio ovakav čin koji nije mogao podnijeti niti da mu pronađe uzrok. Po Mūsāovu mišljenju, dječak je bio nevin. Nije počinio nikakvo djelo koje zahtijeva kaznu ubistvom. Štaviše, dječak nije bio punoljetan pa da bi odgovarao za počinjeno djelo.

Po drugi put Dobri rob podsjeća Mūsāa na dati uvjet i obećanje Mūsāovo i reče mu šta mu je kazao i prvi put, a jedno za drugim se iskustva potvrđuju.

"Ne rekoh li ja tebi" - reče onaj - "da ti, doista, nećeš moći izdržati sa mnom?" (18/75).

Ovaj put potvrđuje to što mu je rekao, pa kaže: *"Ne rekoh li ja tebi? Tebi tačno i definitivno. Ti se nisi time zadovoljio, a tražio si da nastaviš druženje i prihvatio si uvjet.*

Mūsā dolazi sebi i primjećuje da se suprotstavio svom obećanju dva puta. Zaboravio je na šta se obavezao i nakon što ga je podsjetio da promisli, inače odlazi i prekida dalji put u društvu. Mūsāu je data posljednja prilika.

"Ako te i poslije ovoga za bilo šta upitam" reče -, "onda se nemoj sa mnom družiti. Eto sam ti se opravdao!" (18/76).

U kontekstu se kazivanje dalje nastavlja kad najednom - mi smo pred trećom scenom.

I njih dvojica krenuše; i kada dođoše do jednog grada, zamoliše stanovnike njegove da ih nahrane, ali oni odbiše da ih ugoste. U gradu njih dvojica naiđoše na jedan zid koji tek što se nije srušio, pa ga onaj prezida i ispravi (18/77).

Njih dvojica su gladni. Oni se nalaze u mjestu čiji su stanovnici škrstice. Ni gladnog neće da nahrane, niti gosta da ugoste. Zatim ovi putnici primjećuju da se jedan zid nageo, skoro da se sruši. Ovaj putnik kao da zidu vraća život i volju, kao da je on živo biće, pa kaže: *koji tek što se nije srušio (18/77)* kad taj stranac poče da popravlja zid i podiže ga bez ikakve

naknade.

I ovdje Mūsā osjeti proturječnost. Šta je navelo ovog čovjeka, razmišlja Mūsā, da se ovoliko muči i ispravlja zid koji se srušio u ovom naselju čije im stanovništvo nije dalo da što pojedu, a oni tako gladni. Odbili su da ih ugoste. Zar nije normalno da za to zatraži da mu plate, za šta bi uzeli hrane da jedu.

“Mogao si, reče Mūsā, uzeti za to nagradu” (18/77).

To je bio kraj i rastanak. Mūsā nije imao mogućnosti nove isprike niti je bilo prostora da se dalje druži sa ovim čovjekom.¹³

“Sada se rastajemo ja i ti!” - reče onaj -, “pa da ti objasnim zbog čega nisi mogao da se strpiš” (18/78).

Sve dovde, a mi smo to pratili u tekstu Kur’ana, Mūsā je bio izložen stalnim iznenađenjima, čiju tajnu mi ne znamo. I naš je stav bio kao i stav Mūsāov. Štaviše, mi ne znamo ko je taj koji tako čudno postupa. Kur’an nam ne govori kako mu je ime, čime dopunjava nejasnu atmosferu koja nas okružuje. Kakva je vrijednost u njegovu imenu? Kur’an time hoće da nam predoči visoku Božansku mudrost koja ne urađa bliskim plodom, nadomak viđenja, nego smjera dalekim ciljevima koje ne može zapaziti ograničeno oko. Nespominjanje njegova imena ide ukorak sa značenjem moralne osobenosti lica koje se spominje. Nevidene snage dominiraju ovim kazivanjem od samog njegovog početka. Eto to je Mūsā koji želi da se sretne sa ovim obećanim čovjekom, da ide s njim. Međutim, njegov momak zaboravlja njihov ručak kod one stijene i kao da je zaboravio da se vrati i tamo da bi našli ovog čovjeka. Oni se ne bi susreli da su išli jedan prema drugom i ne bi ih sudbina vratila ka onoj stijeni po drugi put. Sva atmosfera je nejasna i nepoznata. Tako je isto nepoznato i tajanstveno ime ovog čovjeka u kontekstu Kur’ana.

Napokon tajna počinje da se rasvjetljava.

Što se one lađe tiče, - ona je vlasništvo siromaha koji rade na moru, i ja sam je ošteti jer je pred njima bio jedan vladar koji je svaku ispravnu lađu otimao; (18/79)

Sa ovom mahanom lađa je bila spašena, nije je uzurpirao taj nasilni vladar. Šteta je bila mala i neznatna, što ju je očuvalo da je ne zadesi veća šteta da je bila ispravna.

¹³ Ovdje je kraj petnaestog džuzua, ali mi nastavljamo da bismo završili ovo kazivanje.

Što se onog dječaka tiče, - roditelji njegovi su vjernici, pa smo se pobojali da ih on neće na nasilje i nevjerovanje navratiti, (18/80)

a mi želimo da im Gospodar njihov, umjesto njega, da boljeg i čestitijeg od njega, i milostivijeg; (18/81)

Ovaj mladić svojom pojavom i vanjskim izgledom nije odavao da zaslužuje ubistvo, otkrila se zavjesa tajne sa njegove istine Dobrom robu, jer je mladić, ustvari, bio nevjernik, nasilnik. U sebi je krio sjeme nevjerovanja i nasilja, što će se sa protokom vremena pojaviti i obistiniti. Da je živio, on bi svoje roditelje navratio na nevjerovanje i nasilje i zapalio bi u njima podstrek ljubavi prema njemu, da se povedu njegovim putem, pa je Allah ovog Dobrog roba uputio da ubije ovog mladića čija priroda u sebi krije nevjernika i nasilnika. Da im Allah da boljeg nasljednika od ovog mladića i smiluje se njegovim roditeljima!

Da je ovo pitanje bilo povjereno ljudskom prirodnom znanju, ono bi tretiralo ovog mladića prema njegovoj očitoj spoljašnjosti, i ne bi postojalo pravo nad njim pošto još nije bio počinio djelo koje zakonski zaslužuje smrtnu kaznu. Niko drugi do Allah i Njegov rob koji ima uvida u neke tajne nema prava da sudi bilo kome prema skrivenim tajnama, niti da donosi sud na bazi ovog znanja osim presude prema vanjštini koju prihvaća i šeriat, ali Allahova naredba počiva na Njegovu znanju o dalekim nepoznicama:

a što se onog zida tiče, - on je dvojice dječaka, siročadi iz onog grada, a pod njim je zakopano njihovo blago. Otac njihov je bio dobar čovjek i Gospodar tvoj želi, iz milosti Svoje, da oni odrastu i izvade blago svoje. Sve to ja nisam uradio po svome rasuđivanju. Eto, to je objašnjenje za tvoje nestrpljenje!" (18/82).

Zbog ovog zida se namučio ovaj čovjek dok ga je ispravio i nije tražio od stanovnika ovog naselja nikakvu nagradu. Njih dvojica umiru od gladi a stanovnici naselja neće da ih ugoste. Zid je u sebi krio riznicu u kojoj je bilo bogatstvo dvoje nejakih jetima ovog naselja. Da je ostavio tako zid, on bi se srušio i pojavila bi se ispod njega riznica i dva mališana ne bi došla do nje. Pošto im je otac bio dobar čovjek, to im je Allah htio pomoći, dobrotom ovog čovjeka, a djeca su još nejaka, a kad odrastu i ojačaju da se domognu te riznice, nek uzmu iz nje to blago onda kada budu sposobna da ga čuvaju.

Ovaj čovjek tada otrese svoju ruku od ovog pitanja, a to je Božija milost koja je predvidjela da se ovako postupa. To je Allahova odredba, a ne odredba ovog čovjeka. On ga je upoznao sa ovom nepoznicom u ovom pitanju i o onom prije ovog pitanja. On ga je uputio da ovako postupa kod

ovih pitanja sukladno onome koga je upoznao sa Svojom tajnom. *Gopodar tvoj želi, iz milosti Svoje ... Sve to ja nisam uradio po svome rasuđivanju* (18/82).

Sada je spao zastor sa mudrosti takvog postupka i sada je otkrivena Allahova tajna koju može spoznati samo onaj s kojim je Allah zadovoljan.

U zbunjenosti otkrivanja tajne i podignutog zastora čovjek se izgubio iz konteksta, kao što se i pojavio. Otišao je u nepoznato, kao što je i došao iz nepoznatog. Ovo kazivanje predstavlja veliku mudrost. Ta mudrost može biti otkrivena samo u određenoj mjeri, a onda ostaje opet sakrivena, ostaje iza zavjese, u Allahovu znanju.

Ovako se povezuje, u kontekstu ove sure, kazivanje o Mûsâu i Dobrom robu sa kazivanjem o Ashab'i-kehf, u prepuštanju tajne ovoga samo Allahu koji raspoređuje djela Svojom mudročću, sukladno Svojim kompletnim znanjem koje je nedokučivo ljudima koji stoje iza zastora. Njima se otkrivaju tajne samo u određenoj mjeri.

Ovim se završava petnaesti džuz, slijedi šesnaesti riječima Uzvišenoga:

Što se tiče one lađe, ona je vlasništvo siromaha koji rade na moru,... (18/79).

